

LOGOGRAPHIA ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ

Zeitschrift der Gesellschaft Griechischer AutorInnen in Deutschland e.V.

ΤΕΥΧΟΣ / Heft Nr. 5

ΤΙΜΗ / PREIS: KOSTENLOS

SEPTEMBER 2022

Περιοδικό της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων στη Γερμανία

Redaktion:

Niki Eideneier, Petros Kyrimis,
Michalis Patentalis, Maria Laftsidis-Krüger

Die Zeitschrift: LOGOGRAPHIA

ist eine Online Zeitschrift der Gesellschaft
Griechischer AutorInnen in Deutschland e.V.
(GGAD) und hat ihren Sitz in Düsseldorf.

Το περιοδικό: ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ

είναι ένα ηλεκτρονικό περιοδικό της
Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων Α.Σ.
στην Γερμανία με έδρα το Ντύσσελντορφ.

Internet: www.ggad.info

E-Mail: vorsitzender@ggad.info
oeffentlichkeitsarbeit@ggad.info

Postadresse:

Michalis Patentalis
Ludener Str. 25 - 40629 Düsseldorf
Tel.: 0049 211 46869924
Mobil: 0049 177 8453049

Verantwortlich: Michalis Patentalis

Copyright: Alle Rechte, wenn nicht anders
vermerkt, liegen bei den Autoren

Fotos: Bei den Autoren und Verlagen

Titelfoto: Lakis Mouratidis: (2010)

Με την Υποστήριξη: Γενική Γραμματεία
Δημόσιας Διπλωματίας του Απόδημου
Ελληνισμού

**Gestaltung, Layout, Satz und
technische Umsetzung:**

Dimitrios Pergialis
EL Politismos GmbH
Medien & Werbe Agentur
Ringstraße 139
71364 Winnenden
Internet: fotopedia.de
E-Mail: info@fotopedia.de

INHALT**ESSAYS / ΔΟΚΙΜΙΑ**

- Αφιέρωμα στην Νίκη Αϊντενάιερ
- Der Grieche längt nur, wenn er singt...
...denn wenn er spricht, dann längt er nicht.
- Ο Τουρκικός λαός και ο Οθωμανός
Πρόεδρος του
- Η λογοτεχνία μεταναστεύει
- Η Διπλωματία του Πολιτισμού

KUNST / ΤΕΧΝΗ

- Dialog. Kulturaustausch Griechenland-Deutsch-
land / Πολιτιστικές Ανταλλαγές Ελλάδα-Γερμανία

LITERATUR / ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

- Fin de siècle
- Das bezaubernde Lächeln der Ann Ewill
- Το ξήλωμα της μέρας
- Μικρός να παραμένω
- Ο Μαύρος σκύλος
- Πόλεμος
- Ξύλινη μύτη торνευτή
- Der griechische Stuhl
- Σφραγίδες ανεξίτηλες

MEINUNGEN / ΑΠΟΨΕΙΣ

- Η κοινωνικοπολιτική κατάσταση στην
Ελλάδα την περίοδο της μεταπολίτευσης

ÜBER UNS / ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΕΜΑΣ

- Κοιτίδα πολιτισμού η Εταιρεία Ελλήνων
Συγγραφέων στη Γερμανία
- AutorInnen gegen den Krieg - Lesen für
den Frieden!
- Παγκόσμια Ημέρα Ελληνικής Γλώσσας
- Η αλληλεγγύη στον συνάνθρωπό μας

BÜCHER / ΒΙΒΛΙΑ

- Mama, komm bald wieder“
Eleni Delidimitriou-Tsakmaki
- Ο Χορός του Χάντινγκτον
Μιχάλης Πατένταλης
- Psematákia
Andreas Deffner

Η ανάγνωση είναι μια τέχνη τής απόλαυσης και ως τέχνη ασκείται από τους μυημένους. Αυτοί, οι αληθινοί αναγνώστες, είναι οι τελευταίοι μιας φυλής που σήμερα απειλείται με εξαφάνιση.

Πέτρος Κυρίμης

Lesen ist eine Kunst des Vergnügens, und als Kunst wird sie von den Eingeweihten praktiziert. Sie, die wahren Leser, sind die letzten einer vom Aussterben bedrohten Rasse.

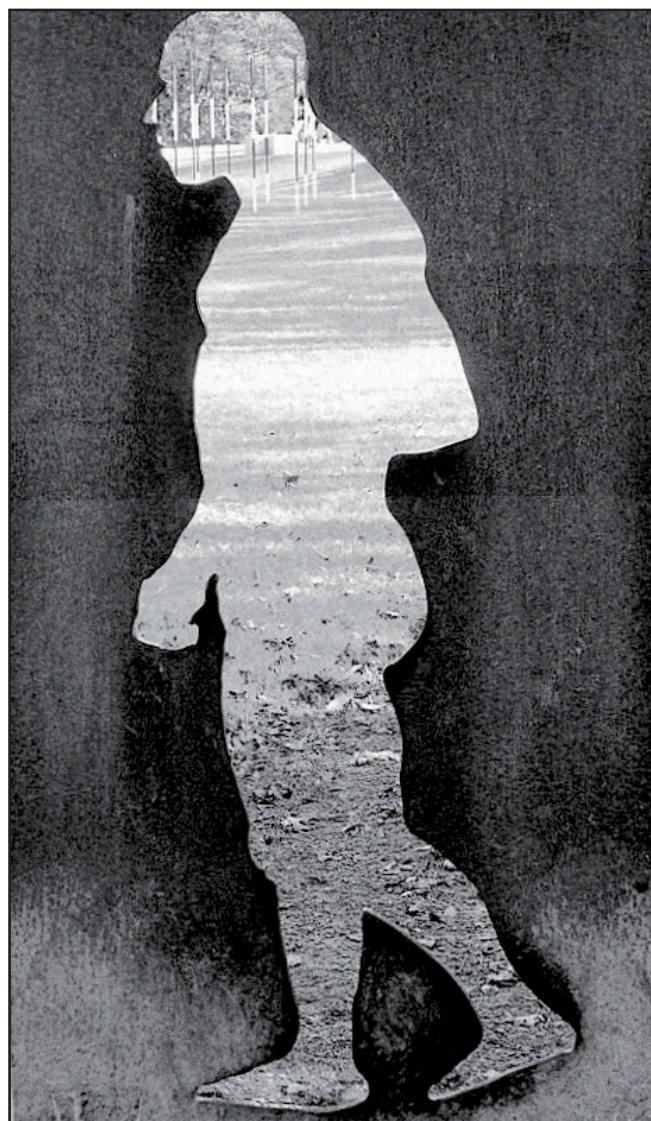
Petros Kyrimis

Γέμισε ο τόπος ανθρωπάκια

Γέμισε ο τόπος ανθρωπάκια φίλε μου. Ημι-δικηγόροι, ολίγον-γιατροί, μισο-πολιτικάντηδες γεμάτοι ψευτιά και απάτεωνιά. Κοινοβούλιο, συμφωνίες, διαφωνίες, μάχες και διαμάχες, τηλεόραση, εφημερίδες και ραδιόφωνο. Όλα για τον λαό. Όλα για να γίνει η αποχαύνωση μεγαλύτερη. Και κανείς δεν καταλαβαίνει γιατί δεν πετάμε αυτό το ρούχο της απάτης και της πλάνης από πάνω μας.

Τώρα που ο στόχος είναι κοινός! Περιμένουμε όπως πάντα το αποκορύφωμα της κάποιας κρίσης υπολογίζοντας στα λάθη του συστήματος. Και να σκεφτείς πως τώρα είναι η ευκαιρία. Τώρα που η ζωή μας κυκλοφορεί στις ώρες που κλέβουμε, στην ανυπακοή που με εγωισμό αντιτάσσουμε έστω για μια μέρα. Ε λοιπόν να η ευκαιρία για τρικλοποδιές, για γέλια, για τραγούδια, για κρασί, για συγκεντρώσεις φίλων. Τώρα που ο διαιτητής είναι απασχολημένος με το παιχνίδι που έχει καθοριστεί από άλλους.....

Μιχάλης Πατένταλης

Αφιέρωμα στην Νίκη Αϊντενάιερ

Μιχάλης Πατένταλης

Λένε πως όσο στην ζωή μας υπάρχουν οι λέξεις προσφορά, ανιδιοτέλεια, σεμνότητα, πάντα θα υπάρχουν άνθρωποι, που με το μεγαλείο της ψυχής τους θα αφήνουν κατά μέρος το „εγώ“ και θα προτάσσουν το „εμείς“, αφιερώνοντας λίγο από τον χρόνο τους ή όλη τους τη ζωή, για έναν κοινό στόχο.

της 28.10.1940 στο Κιλκίς. Σπούδασε Ελληνική Φιλολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, από όπου αποφοίτησε το 1963. Έκανε μεταπτυχιακές σπουδές στο Μόναχο κοντά στον καθηγητή H. G. Beck, στον κλάδο Βυζαντινή και Νεοελληνική Φιλολογία. Εργάστηκε από το 1964 ως το 1971 στο ελληνικό

Ένας τέτοιος άνθρωπος είναι και η Νίκη Αϊντενάιερ που όλοι μαζί σήμερα τιμούμε την προσφορά της για την ανάδειξη της Ελληνικής λογοτεχνίας στην Γερμανία αλλά και την προσφορά της στην εμβάθυνση των ελληνογερμανικών σχέσεων. Και πως θα μπορούσε να γίνει αλλιώς.

Η Νίκη γεννήθηκε την σημαδιακή ημερομηνία

πρόγραμμα της Ραδιοφωνίας της Βαυαρίας για τους Έλληνες της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Το 1974 ανέλαβε ως εντεταλμένη Λέκτορας για νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο της Φρανκφούρτης όπου εργάστηκε ως το 1983. Με τη βοήθεια του συζύγου της, καθηγητή της Βυζαντινολογίας και Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο του

Αμβούργου καθηγητή Hans Eideneier, ίδρυσε το 1982 τον εκδοτικό οίκο „Ρωμιοσύνη“ για τη διάδοση της νεοελληνικής λογοτεχνίας στον γερμανόφωνο χώρο, όπου και αφοσιώθηκε στον εκδοτικό της στόχο επί 32 χρόνια, έως το 2014, όταν το Κέντρο Νέου Ελληνισμού της Έδρας Νέων Ελληνικών του Freie Universität Berlin ανέλαβε τη συνέχιση της λειτουργίας του εκδοτικού οίκου με το όνομα «Edition Romiosini».

Φέτος αναγορεύτηκε σε επίτιμη διδάκτορας του τμήματος Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Η Νίκη προέτρεπε και εξακολουθεί να προτρέπει το γερμανικό κοινό λέγοντας τους „Γνωρίστε την Ελλάδα μέσα απ τη λογοτεχνία της, κι όχι μέσα απ τις στερεοτυπικές εικόνες της τουριστικής βιομηχανίας“, „Τα βιβλία μας δεν έχουν ημερομηνία λήξεως“, „Η λογοτεχνία των λαών μπορεί να δράσει ως πολιτιστική διπλωματία“.

Πάνω από 185 εκδόσεις αριθμεί η παραγωγή του εκδοτικού οίκου «Ρωμιοσύνη», με μεταφρασμένα έργα Ελλήνων λογοτεχνών, δίγλωσσες ποιητικές συλλογές, αλλά και ανθολογίες με θεματικές ενότητες («Γερνώντας στα ξένα», «Λογοτεχνία και Θάλασσα», «Λόγος και αθλητισμός» κ.α). Από το φυτώριο του ξεπήδησαν λέκτορες, αναγνωρισμένοι ατζέντηδες, βιβλιοπώλες, επιμελητές εκδόσεων αλλά και μια ομάδα μεταφραστών.

Στους κόλπους του βρήκαν καταφύγιο Έλληνες της διασποράς που από εσωτερική ανάγκη αποφάσισαν να εκφραστούν λογοτεχνικά. Μια από τις πρώτες σημαντικές σειρές των εκδόσεων ήταν η «Λογοτεχνία της Διασποράς» για λογοτέχνες της πρώτης, της δεύτερης και της τρίτης, πια, γενιάς «όχι πια Γκαστ-ούτε μόνο-άρπαϊτερ, μα επιστήμονες, επαγγελματίες έμποροι άλλα και γκαϊϊστιγκε άρπαϊτερ, εργάτες του πνεύματος και της τέχνης», που «αποκτούν αυτοπεποίθηση και αξιόλογο κοινό» -μέλη της «Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων της Γερμανίας» ανοιχτή και σε Γερμανούς και σε άλλης καταγωγής μετανάστες.

Ένας Ρωμαίος Αυτοκράτορας, ο Βεσπασιανός, έλεγε: «ότι υπάρχουν άνθρωποι, που στη ζωή τους κρατούν δυο πανέρια. Το ένα πανέρι το γεμίζουν με τα «μέσα» και το άλλο πανέρι με τους «σκοπούς». Το πανέρι με τους σκοπούς τις περισσότερες φορές το αφήνουν άδειο. Πόσο διαφορετικά θα ήταν τα πράγματα για την ελληνική λογοτεχνία αν υπήρχαν περισσότεροι που θα γέμιζαν τα πανέρια τους με «σκοπούς».

Η Νίκη είναι ένας τέτοιος άνθρωπος που έχει και τα δυο πανέρια γεμάτα. Και αν όπως λένε κάποιοι την ιστορία την γράφουν μεγάλοι λέοντες που με τις πατούσες τους βάζουν αυθαίρετα πολλές φορές την σφραγίδα τους στα γεγονότα της ιστορίας η Νίκη δεν είναι Λέον αλλά ένα εργατικό μικρό μυρμήγκι που έβαλε με πολύ φροντίδα αγάπη και μεράκι την δικιά της σφραγίδα στην ελληνική λογοτεχνία της Γερμανίας.

Der Grieche längt nur, wenn er singt...

...denn wenn er spricht, dann längt er nicht.

Hans Eideneier

Wer den Unterschied der Länge, das heißt die Quantität der Vokale beim Sprechen von Wörtern wie Staat gegenüber Stadt oder Liebe gegenüber Lippe nicht hört, wird beide Wörter gleich lang aussprechen.

Da im Griechischen alle Vokale gleich kurz gehört und gesprochen werden, gibt es dort keine solchen bedeutungsdifferenzierenden Beispiele. Sobald Griechen aber zu singen beginnen, hören und singen, das heißt beachten sie ganz selbstverständlich die Längen und Kürzen der vorgegebenen musikalischen Liedkompositionen beziehungsweise die metrische Struktur der Dichtung. Zugleich stellen wir fest, dass die mündliche Alltagsrede im Griechischen durch Wortakzente

beziehungsweise Phrasenakzente „dynamisch“ strukturiert wird. Es lohnt sich also, der im indogermanischen Kontext auffälligen Frage nachzugehen, ob die stärkere Betonung einer Silbe im Wort oder in der Phrase, das heißt der „musikalische Akzent“ als Besonderheit der gebundenen Rede der Dichtung und Kunstprosa betrachtet werden kann. Was in der These zum Ausdruck kommt: Der Grieche längt nur, wenn er singt.

Der Anlass für die folgenden Ausführungen ist eher banal. Im Äsoproman der hellenistischen Zeit gibt es eine Episode, deren Pointe nur verstanden werden kann, wenn wir ein schriftlich vorliegendes Gesetz zum Einsatz von Längen und Kürzen im Altgriechischen ins Gegenteil verkehren. Konkret geht es um die Folge von kurzem Omikron und langem Omega, die in der Opposition als langes Omega mit folgendem kurzen Omikron auftritt. Noch konkreter: ein im Nominativ stehender wird als Vokativ gehört und stiftet damit die erwartete Verwirrung. Interessanterweise wird die Pointe dieser Episode im griechischen Mittelalter auch von griechischen Gelehrten, die sich mit der Herausgabe von Metaphrasen dieses Äsopromans hervor getan haben, nicht mehr verstanden.

Von der Sprachwissenschaft her gedacht handelt es sich dabei um einen früheren Beweis der Isochronie der Vokale im gesprochenen Griechischen der (hellenistischen) Zeit. Dass die griechischen Vokale seit dieser Zeit bis heute mit gleicher Länge beziehungsweise Kürze gesprochen werden, kann bei jedem in Deutschland lebenden Griechen der ersten Generation abgehört werden, wenn er beim Sprechen nicht zwischen Miete und Mitte,

lahm und Lamm unterscheidet und die e-Laute in geh weg vom Gehweg alle gleich kurz ausspricht. Doch sobald dieser Grieche und zusammen mit ihm auch alle übrigen Landsleute weltweit zu singen beginnen oder den Lesungen des Evangeliums in der griechisch-orthodoxen Kirche lauschen, erkennen sie beim Hören alle Längen des sprechgesungenen Worts des vortragenden Sängers oder Priesters. Wenn es aber eine solch eindeutige Unterscheidung gibt, einerseits zwischen dem Sprechen und Hören des gebundenen Worts im Lied oder in einem rhythmisch-prosodisch strukturierten Text wie dem Evangelium im Neuen Testament, und andererseits dem Sprechen von Alltagsgesprächen, oft noch mit dem Einschlag eines regionalen oder überregionaler Dialekts so führen diese Beobachtungen direkt zu der Frage: War dieses Zeugnis der Isochronie im gesprochenen ungebundenen Wort der Alltagssprache aus der hellenistischen Zeit der Beginn des Zusammenfalls von Längen und Kürzen, oder fehlen uns für die Zeit vor dem Hellenismus lediglich die ausreichenden Belege für das gesprochene Wort im Gegensatz zum gebundenen Wort der gesungenen Dichtung und sprechgesungenen rhythmischen Kunstprosa? Was folgerichtig dazu führen könnte, zu vermuten, diese Isochronie beim gesprochenen Wort könnte in die Zeit vor der hellenistischen Koine hineinreichen und uns nahelegen, dass das hervorhebende Kennzeichen der gesprochenen Sprache gerade dieser „Mangel“ an der Beachtung von Längen und Kürzen gewesen war. Oder, umgekehrt formuliert, die Beachtung von Quantitäten wäre dann das Alleinstellungsmerkmal für die griechische Dichtung und Kunstprosa aller Zeiten.

Was also als erstes bedacht werden muss, ist, die gesprochene Sprache des Alltags getrennt zu behandeln von der Sprache des gebundenen Worts der Dichtung oder Kunstprosa. Dieses gebundene Wort, das sich am ohrenfälligsten als Lied präsentiert, ist ja strukturiert nach metrischen und

prosodisch-rhythmischen Regeln, die zugleich eine Abgrenzung vom Alltagsgespräch bedeuten. Obwohl solche Sätze banale Binsenwahrheiten sind, werden sie, soweit sie das Griechische betreffen, nicht immer ausreichend berücksichtigt. Wenn sich zum Beispiel ein wissenschaftliches Werk mit einer Bibliographie-Liste von ca. 1800 Titeln vorstellt mit dem Titel *The Prosody of Greek Speech* (A.M.Devine, L.D. Stephens, Oxford 1994), könnte man darauf hinweisen, dass Prosody schon vom Wort her genau das Hinzugesungene bezeichnet, was diese Trennung von der gesprochenen Alltagssprache bewirkt. Und wie sollte diese pure gesprochene Alltagssprache denn anders bezeichnet werden als mit Greek Speech? Doch was haben dann Euripides' *Medea* oder attizisierende Homilien eines Gregor von Nazianz, zu deren Performanz in diesem Werk ausführlich Stellung bezogen wird, mit dieser Greek Speech zu tun? Ein Adynaton bereits im Titel? Wenn die Existenz beziehungsweise Einhaltung von Quantitäten das Alleinstellungsmerkmal für die griechische Dichtung und Kunstprosa aller Zeiten ist, müsste im Umkehrschluss postuliert werden, dass der Sprechrhythmus der Alltagssprache auf andere Weise geregelt wird und zum Ausdruck kommt. Und dies kann nur der dynamische Wortakzent sein.

Womit wir nicht etwas auf das „Lesen“ von Texten, wie im Neugriechischen heute verstanden wird. Lesen und Schreiben lernte man nicht an Texten der Verkehrssprache, sondern, an Texten der Kunstdichtung und Kunstprosa, vor allem an Homer. Gelernt wurde wieder zur Anfangsfrage zurückgekehrt sind: Ist der dynamische Wortakzent der gesprochenen Sprache, das heißt die stärkere Betonung einer Silbe im altgriechischem Wort alt, älter oder sogar uralte und entspricht als Alleinstellungsmerkmal der Quantität in Dichtung und Kunstprosa schon vor der klassischen Zeit?

Im Jahr 1890 veröffentlichte der große Indogermanist Paul Kretschmer in der Zeitschrift für

vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiet der Indogermanischen Sprachen (Band 30,6, 591-600) einen Aufsatz mit dem Titel *Der Übergang von der musikalischen zur exspiratorischen Betonung im Griechischen*. Der damals Vierundzwanzigjährige stellte zunächst fest: „Während der accent im neugriechischen exspiratorischer natur ist, trug die betonung in der klassischen zeit der griechischen sprache nach der jetzt herrschend gewordenen ansicht einen wesentlich musikalischen charakter an sich. Der übergang von dieser zu jener tongattung kann nur als allmählicher gedacht werden, wir dürfen annehmen, dass die betonung ein stadium durchlief, in welchem die tonhöhe in stetem abnehmen begriffen war, während die tonstärke gleichzeitig entsprechend zunahm. Es gilt, die zeit dieses übergangsstadiums nach möglichkeit zu bestimmen:

“ (591). *Nach der Klärung der alten Begriffe und für die hohe und die tiefe Saite des begleitenden Musikinstruments kommt Kretschmer zum Schluss: „Kann somit der musikalische charakter der griechischen betonung im 5. und 4. jahrhundert als feststehend betrachtet werden, so scheint es doch andererseits nicht an symptomen einer mit der tonerhöhung zugleich aufkommenden stimmverstärkung zu fehlen... ganz sporadisch im 3. jahrhundert, aber in grösserer menge mit dem 2. jahrhundert v.Chr. erscheinen nämlich, besonders in weniger correct abgefassten texten orthographische verwechslungen der zeichen für die langen und kurzen vokale“ (594) „Daneben sind auch privatbriefe, rechnungen, contracte und dergleichen...erhalten. Diese schriftstücke sind mit verschiedenen graden von sorgfalt abgefasst, einige wimmeln von orthographischen fehlern,...“ (595).*

Auf der Suche nach einer Erklärung bietet Kretschmer:

„Wir werden also nicht fehl gehen, wenn wir die aufhebung des quantitätsunterschieds überhaupt mit einer umwandlung der natur des accents in causalen zusammenhang bringen. Wenn man die getreue erhaltung des ursprünglichen vocalismus im griechi-

schen dem musikalischen charakter seiner betonung zuschreibt, so kann dieser zu der zeit, wo man länge und kürze zusammenfallen liess, nicht mehr fortbestanden haben“ (598). Mit der Schlussfolgerung: „

Thatsache ist also, dass die vulgäre aussprache bereits im 2. Jahrhundert v.Chr länge und kürze zusammenfallen liess. Mit der aufhebung der quantitität Unterschiede fiel aber eine der wichtigsten voraussetzungen für die ursprüngliche musikalische betonung fort; denn der unterschied von acut und circumflex sowie das ganze sogenannte dreisilbengestz sind durch die verschiedenheit der quantititäten bedingt. Hieraus folgt, dass die betonung der griechischen volkssprache schon in v.Chr. Zeit eine nicht unwesentliche veränderung erfahren haben muss“ (599).

Diese Zitate sind auch in ihrer Ausführlichkeit nützlich, weil sie bis heute die communis opinio zum Wechsel vom musikalischen zum dynamischen Akzent geblieben sind.

So lesen wir bei E. Schwyzer, *Griechische Grammatik* Band I, 2. Auflage München 1953, 392 (die 1. Auflage stammt aus dem Jahr 1938): „Frühestens seit dem 3. Jahrhundert v.Chr. begegnen auf Inschriften und in Papyri, häufiger allerdings in nicht mit voller Sorgfalt ausgefertigten Stücken aus weniger gebildeten Schichten, gegenseitige Verwechslungen. Und bei G. Horrocks, *Greek*, London/New York 1997, 67 für die „hellenistische Zeit“: „...the regular confusion of o and shows that vowel-length oppositions had already disappeared, a change that is directly correlated with the shift from the classical pitch accent to an accent characterized primarily by greater badness.“ Horrocks referiert hier Robert Browning, *Medieval and Modern Greek*, London 1969, 33, der für das 4. Jahrhundert v.Chr. zu dem Schluss kommt: „Distinctions of vowel length were ceasing to be phonologically significant, and stress was replacing raised pitch as the distinguishing mark of the accented syllable of a word.“ Und dann:

“But by the end of the third or early second century B.C. confusion between o and begins to occur in letters, and a little later we find grammarians giving elaborate rules for the length of vowels - which suggests that their pupils were no longer observing distinction of length in practice.”

Bemerkenswert ist, wie dieser letzte Satz in der griechischen Übersetzung von Dimitris Sotytropoulos (3. Auflage Athen 1985, 50) mit wiedergegeben ist und mit der Einbuße von no longer und der Wiedergabe von practice als den beabsichtigten Sinn des Originals auf den Kopf stellt.

Robert Browning kam 1997 noch einmal auf diesen Punkt zurück: In (H.-G. Nesselrath (Hrsg.)) Von der Koine bis zu den Anfängen des modernen Griechisch, Einleitung in die griechische Philologie, Stuttgart-Leipzig 1997, 157 für die Zeit der „hellenistischen Koine“: „Gleichzeitig veränderte sich die prosodische Struktur der Sprache, da die Vokallänge keine Bedeutung mehr hatte.

Dies war verbunden mit der Ersetzung der Tonhöhe durch die (dynamische) Betonung als das hervorhebende Kennzeichen der akzentuierenden Silbe in einem Wort.“

Diese letzten Sätze aus Brownings Werk bieten sich an als Einstieg in die hier angesprochene Thematik. Was lernen denn diese pupils im Unterricht bei jenen grammarians am Ende des 3. Jahrhunderts und Anfang des 2. Jahrhunderts v.Cr.? Das beste Zeugnis benennt der Alexandrinische Grammatiker Dionysios Thrax aus diesem 2. Jahrhundert vor Christus. Schon seine Definition der Grammatik bringt uns auf die richtige Spur: „Die Kunst der Grammatik bedeutet die durch Erfahrung erworbene Kenntnis dessen, was Dichter und Prosautoren in der Regel vortragen-“
“Der erste und wichtigste Teil sei „die durch Übung erlernte Anagnosis nach den Regeln der richtigen Betonung“

- Die herausragende Bedeutung dieser Anagnosis: „wird im folgenden zweiten Kapitel der Grammatik unterstrichen und so konkretisiert: Anagnosis bedeutet fehlerfreier Vortrag von Dichtung und Prosaschriften. Es ist also vorzutragen nach den Regeln der Deklamation, der richtigen Betonung und der Erhaltung der Pausen“:-

„Dabei schließen wir einerseits aus der korrekten Deklamation auf die Güte, andererseits aus der richtigen Betonung auf die erlernte Kunst, und aus der korrekten Pausengebung auf den inhaltlichen Sinn“ (eines Werks).

„Auf diese Weise sind wir imstande, die Tragödie heldenhaft, die Komödie auf das tägliche Leben bezogen, die elegischen Distichen laut kreischend, das Epos mit kraftvoller, die lyrische Dichtung mit wohlklingender und die Klagelieder mit erstickender und jammernder Stimme vorzutragen.“ „Denn wenn das alles nicht so vorgetragen wird, wie hier angegeben wurde, wird die Güte der Dichter zerstört und die Fertigkeiten der vortragenden Akteure der Lächerlichkeit preisgegeben.“

Eine klarere und eindeutige Antwort auf die Frage, was jene Schüler bei Dionysios zu lernen angehalten werden sollten, kann nicht gegeben werden. Damit verbunden ist allerdings die weitreichende Erkenntnis: Wir befinden uns in einer Hörkultur. Die Anagnosis bezieht sich auf, wie man heute sagt, die Performance, und im Grunde diese Performanz, das heißt das Hören und Rezitieren dieser Texte, ebdie korrekte und kunstgerechte Anagnosis, und zwar in einem Unterricht, den wir nach heutiger Einschätzung eher als Musikunterricht bezeichnen würden. Denn der Schüler wird ja beim Erlernen der an die musikalische Einkleidung herangeführt, mit der alle diese Werke versehen sind, die wir der Dichtung oder der Kunstprosa zurechnen. Der vorgegebene Logos bekommt ja erst in der Komposition mit dem Melos und dem Rhythmos die Gestalt, in der er rezipiert, das heißt hörend verstanden werden kann. Geschieht dies der

Dichtung oder der Kunstprosa zurechnen. Der vorgegebene Logos bekommt ja erst in der Komposition mit dem Melos und dem Rhythmos die Gestalt, in der er rezipiert, das heißt hörend verstanden werden kann. Geschieht dies nicht kunstgerecht und nach den Regeln, die uns Dionysios, nach Textsorten geordnet, vorschreibt, können wir diese Werke, die wir heute literarisch nennen, und über das Auge rezipieren, weder hören noch verstehen.

Eine Erwähnung wert sind in diesem Zusammenhang eines Schulbetriebs auch jene Wachstäfchen aus Ägypten der hellenistischen Zeit, auf denen im Anfangsunterricht die Zeitwerte der Laute zum Einüben vermerkt sind. Auswendiggelehrt wurde hier, dass ein sei, also entweder eine oder zwei Zeiteinheiten lang, ein e sowie ein o, also je eine Zeiteinheit lang, während ein sowie ein als die Länge von zwei Zeiteinheiten habe und deshalb auch so gesprochen werden sollte. Dieser Lehrstoff ergibt ja doch nur dann einen Sinn, wenn diese Zeitwerte in der gewöhnlichen Alltagsrede nicht beachtet werden oder vielmehr nicht beachtet werden müssen. Hier sollen sie erlernt werden, um einen Zugang zu schaffen, den kunstgerechten Vortrag des metrisch oder rhythmisch regulierten Worts zu hören beziehungsweise selbst zu produzieren zu lernen. Es muss uns also bewusst sein, dass so gut wie alle Schriftdenkmäler der griechischen Klassik der gebundenen Rede zugehören und die für die korrekte Performanz – Anagnosis nötigen Vortrags- und Hörhilfen bereitstellen müssen. Dazu gehören Schreibweisen wie in Opposition zu und dazu gehören nicht zuletzt Schreibweisen in Opposition zu. Für die Aussprache dieser o-Leute in der Alltagssprache haben diese Schriftvarianten kaum oder gar keine Bedeutung. Die verschriftete Variante der Sprache wurde ja zu einer Zeit eingeführt, als nur die zum Singen oder Sprechsingen vorgesehenen gebundenen Texte der Dichtung und Kunstprosa aufgezeichnet wurden. Für Texte der Alltagssprache unterhalb der gebundenen

Rede opferte man weder wertvollen Beschreibstoff noch Schulstunden in einem wie auch immer gearteten Unterricht. Mit derselben Zielrichtung bewegt sich die zusätzliche Einführung der graphischen Bezeichnung der Laute und in das Attische Alphabet in Athen im Jahr 403 v.Chr. aus dem Ionischen Alphabet. Dieser Vorgang hat die gesprochene Alltagsrede ja nicht tangiert. Wenn freie Bürger von Athen ihren Pflichten als Theten- auf dem tieren nachzukommen hatten, war es für sie gewiss von geringerem Interesse, dass der in der gebundenen Rede lang gesprochene e-Laut, der vor 403 v.Chr. mit e geschrieben wurde, jetzt mit zu schreiben war.

Das betraf ja ganz offensichtlich nur Texte der Dichtung und Kunstprosa, die, wenn sie nicht kunstgerecht vorgelesen wurden, zu Missdeutungen Anlass geben konnten. Das galt nicht zuletzt auch für die Kunstprosa der Historiker, Philosophen und Rhetoren. Herodot als professioneller Geschichtenerzähler, der kunstgerecht mit seinen vor einem Hörerkreis vorgetragenen in der Reihe der sogenannten stand, Platon, dessen beim Symposion von professionellen Vortragskünstlern, den Anagnostes, zur Verlesung kamen, und Demosthenes, dessen Gerichtsreden von den Angeklagten vor dem auswendig zu haltenden Vortrag in der Athener Volksversammlung erst einmal mühsam eingeübt werden mussten. Um nur drei markante Vertreter ihres Fachs genannt zu haben, Dionysios Thrax weist im 2. Jahrhundert v.Chr. im Rahmen der Anagnosis von (Kunst) Prosatexten- mit besonderem Nachdruck auf die korrekte Einhaltung der Pausen beim Vortrag hin. Angesprochen ist damit die Struktur des Phrasenrhythmus. Wenn dieser vom Hörer nicht zu erkennen sei, erschließen sich ihm auch nicht der Sinn des vorgetragenen:

Doch wenn wir angetreten sind, die Ersetzung der musikalischen durch die dynamische Betonung ab dem 4. Jahrhundert v.Chr. zu hinterfragen, so muss hier klar und deutlich mit Dionysios Thrax

betont werden: Von einem solchen Ersatz kann nicht die Rede sein. Diese bekannten und berühmten Alexandrinischen Philologen -Dionysios Thrax war Schüler von Aristarchos -, die just „seit dem Ende des 3. Jahrhunderts v.Chr.“ jene Musterausgaben der klassischen Werke der epischen oder attischen Literatur geschaffen haben, sind ja doch gerade die Garanten und die besten Hüter dieser traditionellen Vortragsart. Bewegen sie sich doch in der metrischen und rhythmischen Tradition der Kunstdichtung und bezeugen über die gesamte Zeit des Hellenismus die Lehre von der Wahrung der vorgegebenen Höhen und Tiefen, wozu sie ja bekanntlich sogar noch ein neues Akzentsystem einzuführen für nötig und sinnvoll hielten, sowie der strikten Beachtung der Quantitäten.

Für die spätantike Dichtung darf an Nonnos aus dem ägyptischen Panopolis erinnert werden, der im 5. Jh. nicht nur ein Dionysosepos, sondern auch eine Paraphrase des Johannesevangeliums im Metrum des Homerischen Hexameters verfasst hat. Dass diese Metrik auch den alten Wortakzent berücksichtigt, ändert nichts daran, dass diese Werke im mündlichen Vortrag und damit in der entsprechenden musikalischen Einkleidung mit der Beobachtung der Quantitäten vor einem Hörerkreis zur Aufführung kamen.

Doch auch die Kunstprosa der Rhetoren der Zweiten Sophistik erlebt im 2.Jh. n.Chr. eine neue Blüte. So bemerkt Phanis Kakridis in dem Band (ed.M.2.Kopidakis, Athen 1999, 119, meine Übersetzung):

„Diese Rhetoren deklamieren ihr Attisch nah wie vor mit der alten Prosodie, das heißt mit den alten Längen und Kürzen der Vokale und der musikalischen Betonung, so dass man bei ihren Vorträgen eher den Eindruck hatte, ein poetisches Musikstück zu hören als eine Prosarede. Einige von ihnen übertrieben sogar in einem Maß, dass ihre Charakterisierung als „Konzertredner“ (Otto Weinreich) eine gewisse Be-

rechtigung zu haben scheint.“

Wobei anzumerken ist, dass hier nicht nur der bei diesem Begriff Konzertredner deutlich hervortretende despektierende Grundton einer dem Humanismus verpflichteten ironischen Abneigung gegenüber der „gleisnerischen“ Rhetorik der Alten Welt, sondern auch das Gefühl der Überlegenheit einer Schriftkultur gegenüber einer Hörkultur mitschwingt. Die rhythmische Schriftprosa eines Polybios oder des Neuen Testaments zur Zeit der hellinistischen Koine münden ein in die bekannten byzantinischen Stilstufen im „middle“ und „low“ Sprachregister, wogegen der attizisierende und als „high“ anerkannte Sprachstil ein Prestige erreichte, der im ganzen griechischen Mittelalter unübertroffen war. Zu verdanken war dies auch jenen berühmten ersten großen Kirchenvätern der Griechisch-Orthodoxen Kirche des 4. Jahrhunderts, die in ihren Predigten alle Register der attischen Rhetorik zogen und diesen Sprachstil zu einer neuen Blüte führten. In einem Brief an einen heidnischen Philosophen bemerkt Gregor von Nazianz selbstbewusst: - Du ein gebildeter Attiker? Attiker sind auch wir.“

Die letzten Ausläufer einer Performanz, die sowohl Quantitäten als auch die Wortakzente berücksichtigt, kann im Vortrag des Evangeliums durch den Priester in einem heutigen griechisch-orthodoxen Gottesdienst gehört werden. Gehört werden an einem Ort, den wir im Griechischen nennen, nicht „Tempel des Herrn“, wie in den westlichen Ländern. In den griechisch-orthodoxen Klöstern hat der Mönch, der beim gemeinsamen Essen im Refektorium zur Zeit der Mahlzeit erbauliche Texte verliest, bis heute den Namen und die Funktion eines Anagnostes.

Doch kehren wir zur unserer Ausgangsthematik zurück: *„In der hellenistischen Koine veränderte sich die prosodische Struktur der Sprache,*

da die Vokallänge keine Bedeutung mehr hatte. Dies war verbunden mit der Ersetzung der Tonhöhe durch die (dynamische) Betonung als das hervorhebende Kennzeichen der akzentuierten Silbe in einem Wort.“ (Browning)

Nach allem, was oben zur Geschichte der Performance des gebundenen Worts der Dichtung und Kunstprosa vorgetragen wurde, kann sich ein solches Statement nicht auf diese Werke beziehen. Solange die Kompositionen des gebundenen Worts in einer Hörkultur über das hörende Ohr, und nicht über das sehende Auge rezipiert werden, sind sowohl unterschiedliche Quantitäten als auch unterschiedliche Tonhöhen unverzichtbare Alleinstellungsmerkmale dieser Kompositionen. Was nichts anderes bedeutet als dass alle Beobachtungen zu einem Quantitätsausgleich in hellenistischer Zeit nur die mündliche ungebundene Rede betreffen können. Sobald wir aber die Sprache der nach Musterdialekten geordneten Textzeugnisse des gebundenen Worts verlassen, verlieren wir uns in den Dokumenten im örtlichen, regionalen oder im besten Fall überregionalen Dialekt der vorklassischen und klassischen Zeit. Es kann also kein Zufall sein, dass erste allgemein gültige Aussagen zur mündlichen Rede erst für eine Zeit gemacht werden können, in der wir mit der sogenannten Koine eine Sprachform erkennen können, die diesen Dialekten übergeordnet war. Das Ausbreitungsgebiet für diese mündliche Koine betraf allerdings vor allem die nach Alexander neu hinzugewonnenen Sprachräume. Wohingegen in Sprachräumen, wie etwa auf Rhodos oder auf Kreta, der dorische Dialekt sich in mündlicher Rede noch über Jahrhunderte hinweg halten konnte. Suchen wir nach Zeugnissen der mündlichen Rede in klassischer attischer Zeit, werden wir fündig in den Komödien des Aristophanes. Ein Gutteil der Dialoge lebt von Ausdrücken der gesprochenen Sprache. Auch Dionysios Thrax nimmt ausdrücklich darauf Bezug, wenn er darauf hinweist, Texte der Komödie – aus dem Leben gegriffen vorzu-

tragen. Eine gesprochene Sprache allerdings, die in die metrische Struktur der Dichtung integriert wurde und damit, etwa für die Frage eines Quantitätsausgleichs in der gesprochenen Rede, nicht relevant ist. Beachtenswert ist zunächst: Wenn es um die Fundstellen für orthographische Verwechslungen geht, wird überall betont, dass dies „besonders in weniger correct abgefassten texten“ geschickt (Kretschmer), „häufiger in nicht mit voller Sorgfalt ausgefertigten Stücken aus weniger gebildeten Schichten“ (Schwyzer) oder die „confusion ... begins to occur in letters.“ (Horrocks)

Neuere umfangreiche Studium wie etwa die von s.Teodorson und F.Th. Gignac haben diese Beobachtungen vollauf bestätigt. Und das kann nur bedeuten: Solange wir nur über Schriftzeugnisse von altgriechischer Dichtung und Kunstprosa, also Texte des gebundenen Worts, verfügten, sahen wir nur selten orthographische Verstöße gegen die Regelung der Quantitäten. Sobald wir aber über Spuren von Schriftzeugnissen im Sprachstil unterhalb und außerhalb von Dichtung und Kunstprosa, das heißt über Schriftzeugnisse des ungebundenen Worts der gesprochenen Alltagssprache verfügen, bemerken wir massive orthographische Verstöße gegen die Gesetze der Quantitäten in diesen Texten. Mit anderen Worten: Wir konstatieren eine Bindung der Orthographie an das gebundene Wort.

Werden aber Texte oder Textfragmente aus dem ungebundenen Wort der mündlichen Alltagssprache aufgezeichnet oder zitiert, scheinen die Regeln für die Orthographie von Schriftzeugnissen aus der Dichtung oder Kunstprosa außer Kraft zu sein. Dabei ist natürlich von Anfang an zu berücksichtigen, dass Wörter, die im gebundenen Text immer „korrekt“ geschrieben werden, in der Regel auch in Texten des ungebundenen Worts so geschrieben werden, vor allem natürlich deshalb, weil es für die Schreibweise dieser Wörter kein eigenständiges Muster gibt.

Doch was hat das letztendlich mit der Frage nach dem „Übergang von der musikalischen zur dynamischen Betonung im Griechischen“ zu tun, und welche Schlüsse ziehen wir aus dem hier breit vorgelegten Material?

Quantitäten und verschiedene Tonhöhen sind Alleinstellungsmerkmale des gebundenen Worts der Dichtung und Prosa, die im Laufe der Jahrhunderte der griechischen Hörkultur vielfachen Schwankungen und grundlegenden Veränderungen ausgesetzt waren, deren Existenz aber nie in Frage gestellt wurde, weil sie für den kunstgerechten Vortrag vor Hörern in einer Hörkultur unabdingbar waren... und sind.

1). Die Quantitäten des gebundenen Worts richten sich nach den Gesetzen der Metrik für die Dichtung und den Gesetzen der Rhythmik für die Kunstprosa.

2). Das Alleinstellungsmerkmal des gesprochenen Worts ist der dynamische Wortakzent innerhalb der ohne Worttrennung gesprochenen Phrase. Die alten, altererbten indogermanischen Quantitäten sind noch im Dreisilbengesetz präsent, solange sie nicht durch die Intensität des dynamischen Akzents allmählich geschwächt werden und für die nächsten zweieinhalb Jahrtausende in der Isochronie aufgehen.

1) Ein Quantitätsausgleich als Folge eines Wechsels vom musikalischen Akzent zu einem dynamischen Akzent ist nicht zu unterstellen. Der musikalische Akzent ist und bleibt ja bis heute unabdingbar für den Vortrag von Texten der Dichtung und Kunstprosa, genauso wie der dynamische Akzent das ungebundene Wort der gesprochenen Alltagssprache strukturierte und strukturiert.

2) Im Gegensatz zu einer Schriftkultur wird in einer Hörkultur der eigentliche Logos der Dichtung

und der Kunstprosa als Einheit mit dem Melos und dem Rhythmos vorgetragen. Der nicht in das Melos und dem Rhythmos eingebundene pure Logos beschränkt sich auf die Alltagsrede im

3) Wir können davon ausgehen, dass das älteste Griechische innerhalb der indoeuropäischen Sprachfamilie auch in der gesprochenen Alltagssprache Längen und Kürzen kannte. So ist eines oder vielleicht das wichtigste Betonungsgesetz der griechischen Sprache, das sogenannte Dreisilbengesetz, das die Betonung auf den letzten drei Silben eines Einzelworts regelt, eindeutig gebunden an die Existenz von Längen und Kürzen. Es ist ja dafür verantwortlich, dass wir zum Beispiel zwar und in der Nominativform betonen, in der Genetivform aber und wird in der Anrede betont. Diese in der Alltagsrede, die ja im alten Griechenland in eine große Zahl von zum Teil stark voneinander abweichenden Dialektformen bestimmt war, gesprochenen alten unterschiedlichen Quantitäten sind aber nicht identisch mit den in der Dichtung metrisch und in der Kunstprosa rhythmisch strukturierten neuen Quantitäten. So dass wir auch nicht ermitteln können, warum und ab wann sie einen dynamischen und dominanten Wortakzent allmählich zum Opfer gefallen sind. Die auch hier vorgetragenen Beobachtungen lassen uns allerdings vermuten, dass dieser Vorgang im 4. Jahrhundert v.Chr. bereits abgeschlossen war.

4) Ein korrektes Hören von Texten der Dichtung und Kunstprosa erfordert eine entsprechende Bildung-. Diese zu erwerben steht im Zentrum eines wie auch immer gearteten Schulbetriebs der Antike, der für eine bürgerliche Oberschicht bereitsteht. Einem Analphabeten der westlichen Schriftkultur entspricht in der griechischen Hörkultur nach Platon der Anekoos- der Unhörer. Dieser wird zwar nicht in den Genuss kommen, die Höhen und Tiefen sowie die Längen und Kürzen der metrischen Dichtung und der rhythmischen Kunst-

prosa so zu verstehen, wie es von den Autoren dieser Werke vorgesehen war, doch wird er sich keineswegs daran hindern lassen, in Liedern und Texten, die nicht dieser künstlerischen und künstlichen Sprachstilstufe angehören, beim Singen und Deklamieren eigene Strukturen zu schaffen. Die Basis solcher Strukturen wird bei der Berücksichtigung einer uralten Wortbetonung liegen, die gebunden ist an einen Wortakzent, den wir dynamisch oder expiratorisch zu nennen uns angewöhnt haben.

5) Viele Fehleinschätzungen und Missverständnisse bei der Betrachtung der griechischen Welt der Antike und des Mittelalters beruhen auf einem Mangel einer Berücksichtigung der Hörkultur der

Griechen. Denn wenn wir jene Mustertexte der Alexandrinischen Philologen in der Italienischen Renaissance und in deren Folge zu Zeiten der europäischen Humanismus nicht mehr über das Ohr rezipieren, sondern ohne deren musikalische Einkleidung nunmehr mit den Augen lesen, so hat letztendlich damit, aber erst dann und nur hier, dieser „Zusammenfall der vokalischen Längen- und Kürzenopposition“ stattgefunden.

Die auffällige und für europäische Sprache sehr ungewöhnliche Isochronie der Vokale in der gesprochenen griechischen Sprache unserer Zeit hat mich dazu verführt, mich in Bereiche der altgriechischen Sprachwissenschaft zu wagen, die zu erforschen mir mehr ein Anliegen sein konnte als ein wirklich wissenschaftliches Wissen.

Ο Τουρκικός λαός και ο Οθωμανός Πρόεδρος του

Γιώργος Ανωμερίτης

Διαβάζοντας μία πρόσφατη ομιλία του Προέδρου της Τουρκίας κ. Ερντογάν μου έκανε εντύπωση η εξαιρετικά συχνή επανάληψη της λέξης “λαός”. Είναι γνωστό όμως ιστορικά, ότι την επίκληση της λαϊκής κυριαρχίας την επικαλούνται όσοι κυβερνούν αυταρχικά ακριβώς επειδή δεν τη διαθέτουν. Στο εσωτερικό της Τουρκίας παρά τις καταπιεστικές πολιτικές που ασκεί, ο κ. Ερντογάν δεν διαθέτει τη στήριξη των πολιτών. Εξάλλου για να κυβερνήσει αναγκάστηκε να συμμαχήσει με το ακροδεξιό κόμμα των “γκρίζων λύκων”.

Όταν λοιπόν αναφερόμαστε στην Τουρκία, πέρα από τους λαϊκισμούς, την πανδημία και την κακή οικονομική κατάσταση, πρέπει να γνωρίζουμε ότι ο κ. Ερντογάν δεν έχει τη στήριξη της πλειοψηφίας των πολιτών της χώρας του και ιδιαίτερα τη στήριξη των πολιτών των μεγάλων αστικών κέντρων και των

νέων. Και αυτή τη διάσταση πρέπει να λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τους όσοι λαμβάνουν αποφάσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ο κ. Ερντογάν έχει έρθει σε ρήξη με τους πολίτες της χώρας του διότι:

(α) εγκατέλειψε τους στρατηγικούς στόχους του Κεμάλ Ατατούρκ για μία κοσμική Τουρκία προσανατολισμένη στη Δύση, χωρίς θεοκρατικό ισλαμισμό,

(β) δεν υποστηρίζει ενεργά πια την πορεία ένταξης της χώρας του στην Ε.Ε., στόχο με τον οποίο ανατράφηκαν όλες οι τελευταίες γενιές, που βλέπουν το μέλλον τους Δυτικά και

(γ) ως αλαζών και αυταρχικός ηγέτης προωθεί νεοοθωμανικές μεγαλοϊδέες προκειμένου να υποκαταστήσει στην ιστορία το προφίλ του Ατατούρκ με το δικό του.

Πλην όμως οι μεγαλοϊδέες του αυτές είναι επικίνδυνες και ξεπερασμένες, οδηγούν στο ηττημένο παρελθόν και είναι απεχθείς στο σύγχρονο πολίτη της Τουρκίας.

Οι στρατηγικές που έχει επιλέξει μπορούν να προωθηθούν μόνο με τη δημιουργία “εχθρών”. Μόνο έτσι μπορεί να παρακάμψει τα αρνητικά εσωτερικά του μέτωπα, υποκαθιστώντας τα στην επικαιρότητα με θέματα εξωτερικής πολιτικής. Ο στόχος του “Ελλάδα - Κύπρος” τίθεται ως εχθρικό μέτωπο, όχι γιατί είναι όμορες χώρες που τον απειλούν, αλλά γιατί είναι ευρωπαϊκές χώρες, μέλη της Ε.Ε. Ο νεοοθωμανικός μεγαλοϊδεατισμός του από τα πράγματα εχθρεύεται τις αρχές και τις αξίες του δημοκρατικού ευρωπαϊκού κεκτημένου. Γι’ αυτό όσοι πιστεύουν, ότι θα μειωθούν οι εντάσεις με διερευνητικές διαδικασίες και δημιουργικούς διαλόγους θα απογοητευθούν. Είναι έξω από τους στρατηγικούς του στόχους. Η μόνη προστασία της Ε.Ε. είναι να τον αντιμετωπίσει εκείνη πλέον ως “εχθρό” της τώρα που δεν έχει πια συμμάχους, πουθενά στο σύγχρονο κόσμο. Αυτό περιμένουν από την Ε.Ε. και οι Τούρκοι πολίτες που βλέπουν έναν αλαζόνα ηγέτη να κόβει τους δρόμους και τα όνειρά τους προς την Ευρώπη, να καταπατά κάθε δημοκρατική αξία και προσπάθεια κοινωνικής συνοχής, να αποξενώνει την πατρίδα τους από τις γύρω χώρες και να βάζει σε κίνδυνο τις σχέσεις ασφαλείας και ειρήνης που οι απλοί πολίτες επιζητούν. Ο τουρκικός λαός και ιδιαίτερα οι νέοι, προοδευτικοί και ειρηνικοί, καταπιέζονται. Η Ελλάδα και η Ε.Ε. οφείλουν να στοχοποιήσουν τον ίδιο και το καθεστώς του. Να αποκαλύπτουν συνεχώς τους νεοοθωμανικούς ισλαμιστικούς του στόχους, επιλογές που οδηγούν την Τουρκία στο ζοφερό παρελθόν της και όχι στο ευρωπαϊκό της μέλλον.

Όσον αφορά, τέλος, τον καθορισμό της υφαλοκρηπίδας και της ΑΟΖ, μεταξύ Ελλάδας –

Τουρκίας αποτελεί διαδικασία ανέφικτη, αφού ο όμορος γείτονας δεν έχει υπογράψει τη Σύμβαση για το Δίκαιο της Θάλασσας και επομένως δεν είναι δυνατό να υπογραφεί συνυποσχετικό παραπομπής στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης. Ένας γείτονας του οποίου η ηγεσία περιφρονεί το Διεθνές Δίκαιο και τους Καταστατικούς Κανόνες του ΟΗΕ, ένας γείτονας που εμπλέκει την χώρα του σε περιπέτειες μακριά από τις επιδιώξεις του λαού του, τον οποίο επικαλείται μόνο όταν βρίσκεται σε δύσκολη θέση. Οι δημοκρατικοί Τούρκοι πολίτες περιμένουν πολλά από τους ευρωπαϊκούς θεσμούς.

Ο Γιώργος Ανωμερίτης, πλην άλλων, έχει τιμηθεί με το βραβείο Ειρήνης και Φιλίας “Ιπεκτσι”.

Η λογοτεχνία μεταναστεύει

Νίκη Αϊντενάιερ

Σε μία εποχή κατά την οποία κάτω από την πίεση της παγκοσμιοποίησης οι κανόνες στις εθνικές λογοτεχνίες επαναπροσδιορίζονται. Νέα εννοιολογικά παραδείγματα αναδύονται, αποκρυσταλλώνονται και παίρνουν θέση στον λογοτεχνικό κανόνα. Εδώ ανήκει και η μεταναστευτική λογοτεχνία.

Οι συγγραφείς ιδιαιτέρως δεύτερης και τρίτης γενιάς μεταναστών-κατασκευάζουν νέες εθνικές ταυτότητες, παράγουν νέες φωνές, καθώς ανακαλύπτουν τις ρίζες τους στο παρελθόν αναπλάθοντας το μέσω της μνήμης και των αφηγήσεων.

Η μεταναστευτική λογοτεχνία σήμερα δε πραγματεύεται μόνο τα κλασικά θέματα της οικονομικής μετανάστευσης των πρώτων μεταναστών, αλλά πραγματεύεται και αυτόν τον ιδιαίτερο ενδιαμέσο χώρο των ethnic communities. Με άλλα λόγια η μεταναστευτική λογοτεχνία, πραγματεύεται την αντιπαράθεση ή το πάντρεμα έτερου και οικείου, σκιαγραφεί υβριδικές, ταυτότητες και έχει ρίζες της στο μεταναστευτικό φαινόμενο. Θα έλεγα λοιπόν ότι η μεταναστευτική λογοτεχνία μέσα σε μεταμοντέρνες και πολυπολιτισμικές κοινωνίες τείνει να είναι διαπολιτισμική.

Ο όρος «λογοτεχνία της μετανάστευσης», αναφέρει, παραπέμπει συχνά σε χαμηλής και αμφιβόλου ποιότητας λογοτεχνία ή εστιάζει κυρίως σε προβλήματα διαβίωσης, σε θέματα νόστου και προσμονής για την επιστροφή, δηλαδή μία λογοτεχνία έξω από την κανονικότητα ενώ η «μεταναστευτική λογοτεχνία» επιθυμεί να χειραφετήσει μέσα από τον επιστημονικό λόγο τους μετανάστες και τη λογοτεχνία τους περιγράφοντας την ποικιλία των μορφών, των

δομών και των γλωσσών της μεταναστευτικής λογοτεχνίας όπως για παράδειγμα την πολυφωνία, την πολυγλωσσία, την κανονικότητα στη θεματολογία και τη συγκριτική υφολογία.

Για τους περισσότερους πλέον σύγχρονους μελετητές και κριτικούς στον διεθνή χώρο, η μεταναστευτική λογοτεχνία δεν αποτελεί μια απομονωμένη λογοτεχνία, αλλά μετέχει των γενικότερων χαρακτηριστικών, προβληματισμών, ρευμάτων και τάσεων του λογοτεχνικού κανόνα της εκάστοτε εποχής στην χώρα υποδοχής. Υπερβαίνοντας την απλή αναπαράσταση της μεταναστευτικής εμπειρίας, η λογοτεχνία αυτή, ειδικά όταν προέρχεται από τους λεγόμενους δεύτερης γενιάς μετανάστες-συγγραφείς, καταφέρνει να αναπαραστήσει αισθητικά μία διαπολιτισμική θέαση της πραγματικότητας, ενώ ταυτόχρονα πραγματεύεται τον ανθρώπινο ψυχισμό σε κομβικές στιγμές, αναδεικνύοντας αυθεντικές καταστάσεις του ατόμου. Ένα άλλο χαρακτηριστικό της αποτελεί το διπλό αναγνωστικό κοινό στο οποίο στοχεύει, αφενός αυτό της χώρας υποδοχής, αφετέρου εκείνο της χώρας προέλευσης.

Από τη στιγμή που μιλάμε για μία «Λογοτεχνία-Κόσμος» (Littérature-Monde) στη γαλλική γλώσσα, μπορούμε να πούμε ότι οι λογοτεχνίες της «μετα-μετανάστευσης» μετέχουν στα διεθνή λογοτεχνικά φαινόμενα, καθώς μεταφέρουν την εμπειρία της πολιτισμικής επιμειξίας (métissage culturel). Σε αυτό το πλαίσιο, οι μεταναστευτικές λογοτεχνίες εγκαθιστούν έναν αντίλογο για την ταυτότητα, ο οποίος αφήνει καθαρά να διαφανεί ότι «τα ζητήματα για τις ταυτότητες μπορούν να παρουσιάζονται διαφορετικά και όχι μέσα από έναν «εθνοτικό-εθνικό» τρόπο (ethnonational),

έναν διαφορετικό τρόπο ο οποίος θα ενίσχυε μια άποψη πιο ευέλικτη και ποιο κινητική για τις ταυτότητες. Ταυτότητα, λογοτεχνία και γλώσσα ή Μισός αιώνας Έλληνες στη Γερμανία Νίκη Eideneier Die Fremde ist herrlich, solange es eine Heimat gibt, die wartet... (Η ξενιτιά είναι υπέροχη όσο υπάρχει μια πατρίδα που περιμένει...) Marcel Reich Ranicki Το ταξίδι αυτό του Κεμάλ οριοθετεί το τέλος ενός μέρους ζωής και σηματοδοτεί την αρχή μιας νέας, διαποτισμένης από τη βεβαιότητα πως η αναζήτηση της ταυτότητάς του δεν τελειώνει ποτέ, γιατί η ταυτότητα διαμορφώνεται από τα διάφορα γεγονότα που συμβαίνουν στη ζωή του ανθρώπου ως στο τέλος της, γράφει στην εισαγωγή τού αδημοσίευτου ακόμη βιβλίου του «Mit dir allein» (Με σένα μόνον) ο Κύρο Πόντε, alias Κυριάκος Σιδηρόπουλος (1972) από το Esslingen της Νότιας Γερμανίας. Πρόκειται για μια μυθιστορηματική βιογραφία ενός σκηνοθέτη κινηματογράφου τουρκικής καταγωγής, του Sakin, που τη γράφει αυτός, ο ελληνικής καταγωγής συγγραφέας, θέλοντας να καταδείξει πόσο λεπτά είναι τα όρια ανάμεσα σ' αυτό που αισθανόμαστε ως 'ξένο' και σ' αυτό που θεωρούμε 'δικό' μας, ενθαρρύνοντας να δεχτούμε το 'ξένο' ως υπαρξιακό κομμάτι του 'δικού' μας και να το θεωρήσουμε ως πηγή ανανέωσης.

Έλληνες και Γερμανοί γιόρτασαν μαζί και γιορτάζουν όλον τον φετινό χρόνο την πεντηκοστή επέτειο από την υπογραφή στις 30 Μαρτίου 1960 της διακρατικής Συμφωνίας μεταξύ Ελλάδας και Δυτικής, τότε, Γερμανίας «περί μεσολαβήσεως προς τοποθέτησιν Ελλήνων εργαζομένων εις την Ομοσπονδιακήν Δημοκρατίαν της Γερμανίας» σε όλες τις πόλεις, τα χωριά, αλλά και σε ολόκληρες γεωγραφικές περιοχές, όπως στην Περιοχή του Ρουρ. Εκεί δηλαδή όπου κατέφθασαν ή προωθήθηκαν Έλληνες εργάτες και ζουν σήμερα ακόμη οι ίδιοι, τα παιδιά, τα εγγόνια, και τα δισέγγονα τους, ενσωματωμένοι κατά το μάλλον ή ήττον στην τοπική κοινωνία. Οι γιορτές αυτές – από σωστά πανηγύρια ως εκλεπτισμένες

πολιτιστικές εκδηλώσεις - συνέπεσαν με τη σκληρή εποχή της μεγάλης οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, με πρώτον απόηχο τη γνωστή λαϊκή, και όχι μόνον, κατακραυγή στη Γερμανία εναντίον του «ανέμελου» ως «ανεύθυνου» τρόπου ζωής των Ελλήνων, από αγωνία – άλλοι το ονόμασαν ζηλοφθονία – για το ότι η ελληνική κρίση θα μπει επώδυνα και στο πορτοφόλι του Γερμανού εργαζομένου, καθώς η γερμανική κυβέρνηση ενέκρινε τελικά τα «δανεικά κι αγύριστα», όπως λέγανε, τα οποία χρειάζεται επείγοντως η Ελλάδα για να επιζήσει ως ευρωπαϊκή, τουλάχιστον, χώρα. Η επέτειος αυτή καθώς και οι σθεναρές, γραπτές ή προφορικές, αντιδράσεις και αντιστάσεις των Ελλήνων της Γερμανίας στα διάφορα μίντια συνετέλεσαν τα μέγιστα στην καταστολή του κύματος των διαμαρτυριών και στην ομαλοποίηση της ειρωνικής ως εχθρικής ατμόσφαιρας που είχε κυριαρχήσει τον πρώτο καιρό σχεδόν απειλητικά 2 στις ελληνογερμανικές σχέσεις. Για πρώτη φορά εδώ και πενήντα χρόνια προκλήθηκε έτσι και μια σοβαρή κρίση ταυτότητας των μεταναστών Ελλήνων που οφειλόταν σε εξωτερικά, λίγο πολύ, γεγονότα και προς την κατεύθυνση της πρώτης τους πατρίδας: Εμείς τι σχέση έχουμε με τους Έλληνες και τον τρόπο ζωής τους στην Ελλάδα; Εμείς εδώ ζούμε, εδώ δουλεύουμε, εδώ πληρώνουμε τους φόρους μας και μάλιστα κανονικά. Οι αντιδράσεις αυτές έφτασαν ακόμη και σε αυστηρή κριτική του τρόπου ζωής των ελλαδικών Ελλήνων, συσσωρευμένη εσωτερική αγανάκτηση εξ αιτίας τής όχι πάντα φιλικής αντιμετώπισης των μεταναστών από την πατρίδα, που βρήκε τώρα την έκφρασή της με τον τρόπο αυτόν. Μήπως τελικά δεν ήταν και αυτή η ίδια η, προ πεντηκονταετίας, μαζική μετανάστευση αποτέλεσμα ανάλογων λαθών και συνέπεια των ιστορικών δεδομένων; Η Ελλάδα τότε δεν πούλησε μεν ούτε τον Παρθενώνα της ούτε το λιμάνι του Πειραιά της, «πούλησε» όμως την αγροτική νεολαία της και το καλλίτερο εργατικό δυναμικό της σε ξένα χέρια, επαναπαύθηκε στη

συνέχεια αγνοώντας ή παραβλέποντας τα προβλήματά τους, καρπούμενη ωστόσο τα συναλλάγματα και τα εμβάσματά τους, που είχαν αναστήσει την τότε οικονομία της. Δεν έχω βέβαια ούτε κατά διάνοιαν σκοπό, αλλά ούτε τη δυνατότητα, να κάνω κοινωνιολογική ανάλυση αυτής της μάλλον άγνωστης στην Ελλάδα φάσης του ρόλου των Ελλήνων μεταναστών – τα γεγονότα είναι εξ άλλου πολύ πρόσφατα για κάτι τέτοιο και ακόμη εν εξελίξει. Εκτός απ' αυτό: Τι σχέση μπορεί να έχουν όλα αυτά με το θέμα μας «Ταυτότητα, Λογοτεχνία και Γλώσσα»; Όπως μάλλον μπορεί κανείς εύκολα να φανταστεί, οι Έλληνες ή, όπως καθιερώθηκε πια στη Γερμανία να λέγονται οι μειονότητες που ζουν χρόνια εκεί, «οι ελληνικής καταγωγής» συγγραφείς έπαιξαν σοβαρό και εποικοδομητικό ρόλο, ειδικά τον χρόνο που διανύουμε, τόσο κατά τις διάφορες εορταστικές εκδηλώσεις για τα πενήντάχρονα της μετανάστευσης, παρουσιάζοντας και συζητώντας το πιο πρόσφατο έργο τους, αλλά και στις εκδηλώσεις συμπαράστασης προς την Ελλάδα και διαφώτισης του γερμανικού κοινού, τόσο μέσα από την «Εταιρεία Ελλήνων Συγγραφέων της Γερμανίας», που έχει επανιδρυθεί το 2006 ύστερα από μερικά χρόνια αδράνειας, όσο και μεμονωμένα. Κι αυτοί οι «θαρραλέοι» ήσαν που με τον τρόπο τους σταθεροποίησαν και πάλι την πεποίθηση των Ελλήνων μεταναστών της Γερμανίας ότι, όσο κι αν προχώρησε η προσαρμογή τους στη Γερμανία, η σχέση τους με την Ελλάδα είναι πολύ βαθιά κι ένα μεγάλο μέρος της ταυτότητάς τους. Χαρακτηριστικά αναφέρομαι στο «Γράμμα σ' έναν Γερμανό φίλο» του ποιητή και πεζογράφου Μιχάλη Πατένταλη από το Ντύσσελντορφ, προέδρου της Εταιρείας, που δημοσιεύτηκε στα ελληνικά και στα γερμανικά

Αγαπητέ φίλε, τον τελευταίο καιρό σίγουρα θα έπεσε στην αντίληψή σου κάποιο δημοσίευμα σε εφημερίδες ή περιοδικά που να αναφέρεται στα κακώς κείμενα της ελληνικής οικονομίας. Κάποια

από αυτά τα άρθρα μπορεί να σου δημιούργησαν την εντύπωση πως στη χώρα αυτή επικρατεί ένα άναρχο και φθαρμένο σύστημα διαπλοκής, που χρόνια τώρα καταχράται το δημόσιο χρήμα, αυθαιρετώντας απέναντι στα συμφέροντα τόσο της δικής του χώρας όσο και της δικής σου.

Αν είναι έτσι, τότε αυτή σου η στην πρώτη – και μοναδική – Ανθολογία που κυκλοφόρησε στην Ελλάδα με έργα συγγραφέων της Γερμανίας Ανάμεσα σε δύο κόσμους, Καστανιώτης, Αθήνα 1995, ο επιμελητής της Γιώργος Ματζουράνης τους ονομάζει συγγραφείς με ελληνικό διαβατήριο, πράγμα που με τα χρόνια δεν ισχύει ή ισχύει μόνον κατά μέρος, διότι οι περισσότεροι έχουν πια γερμανικό ή και γερμανικό διαβατήριο, χωρίς αυτό να έχει αλλάξει την ελληνική τους διάθεση. Π.χ. στο περιοδικό Εξάντας του Βερολίνου και στις δυο γλώσσες, τ. 12, Ιούν.-Ιούλ. 2010, σελ. 101 και στη δίγλωσση μηνιαία εφημερίδα Ταχυδρόμος, τ. Φεβρουαρίου 2010, καθώς και στο διαδίκτυο. Εντύπωση είναι πέρα για πέρα σωστή και καλά κάνεις και δυσανασχετείς ενάντια σε μια τέτοια Ελλάδα. Μερικά όμως από αυτά τα δημοσιεύματα προσπάθησαν να σου παρουσιάσουν έναν ολόκληρο λαό ως απατεώνες που ζούν σε βάρος όλης της Ευρώπης, πίνοντας ούζο και τρώγοντας σουβλάκια σε βάρος της δική σου ευημερίας. Αυτή η άποψη, εκτός από το ότι σε αποπροσανατολίζει από τα πραγματικά προβλήματα, είναι και πέρα για πέρα ρατσιστική. Είναι σαν να στιγματίζεις όλους τους Ιταλούς ως μαφιόζους και τους Γερμανούς ως ναζιστές.

Οι απόψεις αυτές στοχεύουν στο να δημιουργήσουν αποδιοπομπαίους τράγους, ώστε να μην μπορέσεις να δεις τη φύση του προβλήματος που είναι τα αδιέξοδα του συστήματος, το οποίο αποφασίζει μέσα από διεθνή γραφεία στοιχημάτων για το αν μια χώρα επιτρέπεται να ζήσει ή πρέπει να πεθάνει. Αυτές οι απόψεις είναι ίδιες με αυτές που στιγματίζουν τους ανέργους στην Γερμανία ως τεμπέληδες που δεν θέλουν να δουλέψουν,

καθιστώντας τους συνυπεύθυνους για την οικονομική κρίση. Είναι οι ίδιες απόψεις που προσπαθούν να μας πείσουν πως η κοινωνία της υπερκατανάλωσης, της ποσότητας και της ταχύτητας είναι η μόνη διέξοδος, καταστρέφοντας έτσι τον ανθρώπινο ψυχισμό μας.

Φίλε Γερμανέ. Ας δείξουμε με την κοινωνική μας συμπεριφορά προς όλες αυτές τις απόψεις πως η γνώση είναι ισχυρότερη από την ανθρώπινη βλακεία, αμφισβητώντας και ανατρέποντας τα γρανάζια ενός συστήματος που μας οδηγεί στην καταστροφή. Γιατί, όπως έλεγε και ένας Έλληνας Νομπελίστας ποιητής, ο Οδυσσέας Ελύτης: Ο χωρίς φίλον κανένα μήτε οπαδό, που εμπιστεύεται μόνον το σώμα του και το μέγα μυστήριο στ' αγκαθόφυλλα μέσα του ήλιου αναζητεί, αυτός είναι ο απόβλητος από τις αγορές του αιώνας. Όπως αμέσως διαισθάνεται κανείς, και το ύφος και η γλώσσα του κειμένου διαφέρει σημαντικά από διάφορα άλλα, ανάλογα δημοσιεύματα. Εκτός από τον τίτλο, ο οποίος παραπέμπει κατευθείαν στο γνωστό «Γράμμα σ' ένα ξένο φίλο» του Γιώργου Σεφέρη ο συντάκτης του συνδέει τα πρακτικά προβλήματα με τη λογοτεχνία στοχεύοντας όχι μόνο στη λογική, αλλά και στο συναίσθημα του αναγνώστη.

Ήδη τα δεκεμβριανά γεγονότα των Αθηνών και η δολοφονία του έφηβου Αλέξη Γρηγορόπουλου το 2008 είχαν εμπνεύσει έναν άλλον νέο, λογοτέχνη της Γερμανίας, τον Αλέξιο Μάινα, να γράψει μεταξύ άλλων ένα ποίημα, πολύ πιο αφηρημένο ασφαλώς, που εκφράζει ωστόσο όλη την αγωνία της νεολαίας του καιρού μας, αλλά και την εν πολλοίς ανεύθυνη στάση των ενηλίκων. Το ποίημα αυτό έχει, εκτός των άλλων προτερημάτων, μια ιδιαίτερη ποιητική αρετή, γιατί διαπνέεται από μια γνήσια νεανική ατμόσφαιρα ειρωνικής «αδιαφορίας», όπως αυτή που συχνά και απερίσκεπτα επιρρίπτουμε παγκοσμίως στους νέους: Δυο όνειρα μέσα σε δυο γυάλες που δεν ανοίγουν Κάτω απ' τις προτομές των συνοδοιπόρων σαστισμένων στα κύματα των βουνοσειρών είχε γίνει ο κονιορτός

του μονοπατιού λασπουριά · έβρεχε εδώ και ώρες, τις ώρες της αναζήτησης μιας εξόδου απ' τα τείχη του οροπεδίου αυτής της ζωής, (Δημοσιεύτηκε στον τιμητικό τόμο T.S.Eliot, A Symposium, σε αγγλική μετάφραση Ν. Βαλαωρίτη) τη θέα του μπλε ματιού που σκύβει πάν' απ' το πέλαγο και τον χυμό των πλοίων, τη θέα πάν' απ' τη μυρωδιά της ομίχλης που πιάνει με το δίκτυ της τον ψαμμίτη, τη θέα της πλαγιάς που δέχεται τη νύχτα με υπομονή αναπνέοντας το φασκόμηλο μες στα λακτίσματα της βροχής και τραγουδώντας ύμνους των ανταρτών που γονατίζουν στις ρυτίδες των αμαξών που πέρασαν ψάχνοντας για πυγολαμπίδες. Αύριο θα ήταν Χριστούγεννα, θα πηγαίναμε θέατρο. Εσύ, η αγωνία, θα ερχόσουν με το αμάξι σου να με πάρεις. Θα κόρναρες να κατέβω. - Ο Αλέξιος Μάινας, γόνος ελληνογερμανικού γάμου - ανήκει δηλαδή στην όχι αμελητέα ομάδα που επίσης αναζητά διακαώς την ταυτότητά της - πλαισίωσε με την ποίησή του μιαν εκπομπή στον πανγερμανικό ραδιοφωνικό σταθμό Deutschland-radio, ο οποίος είχε αφιερώσει μιαν ολόκληρη ώρα στη ελληνική νεολαία «των 700 Ευρώ» και στην στάση της, πρώτα σημάδια της κρίσης που θα επακολουθούσε. Η επιλογή αυτή από μέρους των συντελεστών της εκπομπής δεν έγινε ασφαλώς τυχαία, ούτε από άποψη ποιότητας ούτε λόγω της γερμανικής γλώσσας των ποιημάτων, επειδή δηλαδή δεν θα χρειαζόταν μετάφραση, ενώ ο νεαρός ποιητής, γράφοντας στα γερμανικά, δεν αποποιήθηκε ποτέ την ελληνική του υπόσταση. Στην πρόσκληση που στέλνεται στους ενδιαφερόμενους γράφοντες να γίνουν μέλη η θέση της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων Γερμανίας ως προς τη γλώσσα είναι άλλωστε σαφής: Εμείς στην Εταιρεία μας, απορρίπτοντας τη θέση ότι «ελληνική λογοτεχνία είναι μόνον η λογοτεχνία που γράφεται στα ελληνικά» ενισχύουμε την ελληνική ψυχή του συγγραφέα στην διασπορά, κατά τη διαδικασία των διαφοροποιήσεων που υφίσταται και αυτός και το έργο του ανάμεσα στους δύο κόσμους όπου ζει και δημιουργεί θεληματικά ή αυτόματα,

ανεξάρτητα από τη γλώσσα στην οποία βρίσκει έκφραση ο ποιητικός του λόγος. Για μας Έλληνας συγγραφέας είναι αυτός που σκέφτεται ελληνικά. Τα μέλη μας, ανεξάρτητα από το σε ποια γλώσσα γράφουν, ελληνικά ή γερμανικά, λειτουργούν σαν λογοτεχνικά συγκοινωνούντα δοχεία μεταξύ της ελληνικής και της γερμανικής κοινωνίας.

Ιδιαίτερα για την σημερινή γερμανική πραγματικότητα η ύπαρξη μιας τέτοιας οργάνωσης είναι πολύ σημαντική, γιατί προσφέρει μέσω της λογοτεχνίας τη δυνατότητα μιας καλλίτερης κατανόησης της πολυπολιτισμικότητας που επικρατεί στη χώρα αυτήν. Αλλά τι θα πει εδώ: Έλληνας συγγραφέας είναι αυτός που σκέπτεται ελληνικά; Αφοριστικά σχεδόν διατύπωσε ο Σεφέρης στον καιρό του τη γνώμη του περί εκπομπής: *Gesichter Europas*, 12.12.2009, 11:05 – 12:00 Ελληνικότητας; Στα νιάτα μου γίνονταν ατέλειωτες συζητήσεις γύρω στο πρόβλημα να μάθουμε ή να προσπαθήσουμε να προσδιορίσουμε τι είναι ελληνικό και τι δεν είναι ελληνικό, εξυμνώντας το ένα ως ελληνικό και καταδικάζοντας το άλλο ως μη ελληνικό: προσπαθούσαμε με λίγα λόγια να καθορίσουμε «την αληθινή» ελληνική παράδοση. Κι εγώ έγραψα «ελληνικότητα είναι το σύνολο των αυθεντικών έργων που θα γίνουν από Έλληνες». Δεν μπορούμε να πούμε πως υπάρχουν μερικά έργα που δημιουργούν τη συνείδηση της Ελλάδας. (...) Και φυσικά δεν μου διαφεύγει ότι πριν από λίγα χρόνια η συζήτηση περί του θέματος είχε ανάψει για τα καλά. Όσπου όμως να φτάσουμε σ' αυτήν τη διαπίστωση και προπαντός στην απόφαση από μέρους και των ίδιων των συγγραφέων σχετικά με τη γλώσσα, χρειάστηκε να περάσουν χρόνια και να χυθεί πολύ μελάνι, ακόμη και μεταξύ εκείνων που χειρίζονται πολύ καλά ως άριστα τη γερμανική γλώσσα, γιατί κι αυτοί αγωνιούν και αγκιστρώνονται στην ελληνική, προσπαθώντας να μεταφέρουν τα γερμανικά γραπτά τους μόνοι τους στα ελληνικά.

Στη Γερμανία η δεύτερη μεταναστευτική γενιά των συγγραφέων παρουσιάζεται ώριμη, συγκροτημένη,

με σαφή την προβληματική της, φαινομενικά τουλάχιστον αποστασιοποιημένη από θέματα του τύπου: Για ποιον γράφω, σε ποιον απευθύνομαι με την βεβαιότητα, κατά το στάδιο της δημιουργίας, ότι γράφω πρωτίστως για τον εαυτό μου και η στιγμή είναι εκείνη που θα καθορίσει την γλώσσα στην οποία θα εκφραστώ, συχνά μάλιστα και στις δύο γλώσσες, ελληνικά και γερμανικά, συγχρόνως μέσα στο ίδιο κείμενο.

Στη μεγαλύτερη κατηγορία, ωστόσο, ανήκουν αυτοί που και την ικανότητα έχουν και το απέδειξαν ότι μπορούν να εκφραστούν πολύ καλά και στις δύο γλώσσες, γράφοντας διαφορετικά κείμενα στη μία και στην άλλη γλώσσα ή μεταγράφοντάς τα οι ίδιοι από τη μία γλώσσα στην άλλη ή – αν η συναισθηματική φόρτιση δεν τους το επιτρέπει – αφήνοντας άλλους να τους τα μεταφράσουν. Και στις δύο περιπτώσεις ωστόσο η γλώσσα τους είναι πολύ προχωρημένη – και εδώ δεν πρόκειται για την ορθογραφία ή τη στίξη, αλλά για τον πλούτο των εκφράσεων, την ακριβολογία και τη μεταφορά ιδεών που πρωτογνώρισαν στη λογοτεχνία της μιας ή της άλλης χώρας, για όλον αυτόν τον εμπλουτισμό του οργάνου έκφρασης, της γλώσσας δηλαδή, που συμβαίνει, όταν μετέχεις εκών άκων σε δυο τόσο διαφορετικούς πολιτισμικούς χώρους και αντλείς από δυο, σχεδόν αντικρουόμενες, παραδόσεις.

Να θεωρήσουμε καθησυχαστική τη διαπίστωση ότι οι μετανάστες λογοτέχνες κατέχοντας δυο γλώσσες έχουν εξασφαλίσει και τη βεβαιότητα ότι ζουν και κινούνται άνετα και σε δυο πατρίδες; Αυτό όμως δεν μπορεί να απαντηθεί ανεπιφύλακτα θετικά, όχι τουλάχιστον για την πρώτη γενιά των μεταναστών, από την οποία κατάγονται και Έλληνες λογοτέχνες, όπως η Ντάντη Σιδέρη: Ειπώθηκε Η αγγλωσσία μου ασκείται σε μια γλώσσα που δεν είναι η γλώσσα μου. Edmund Keeley, Συζήτηση με τον Γιώργο Σεφέρη, Αθήνα, Άγρα, 1986, σελ. 133, βλ. διάφορες μελέτες μου πάνω σε ανάλογα θέματα, συγκεντρωτικά στο μικρό βιβλιαράκι: «Οικεία ξένη. Έλληνες συγγραφείς - απόδημοι στην

καρδιά της Ευρώπης», Θεσσαλονίκη, τα τραμάκια, 2006. Η προηγούμενη παράγραφος ανήκει στην μελέτη μου: Έλληνες, Ελληνίζοντες ή Ελληνικοί, γραμμένη για τον τόμο Ευτυχισμός – Τιμή στον Ερατοσθένη Γ. Καψωμένο, (επιμ. Γ. Λαδογιάννη, Α. Μπενάτσης, Κ. Νικολουδάκη), Ιωάννινα Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2010, σελ. 149 κ.ε. Γλωσσοτεχνήματα παγιδευμένα πουλιά πετιούνται από όχθη σε όχθη ένα ρούχο ζητώντας. Η γλώσσα ματωμένο λουλούδι κλείνει προσφέρει έναν τοίχο· τρίβονται πληγωμένες οι λέξεις. Ενώ άλλοι της ίδιας γενιάς, όπως ο Τούρκος Γιουκσέλ Παζάρκαγια: η γερμανική γλώσσα/ που την αγαπώ χωρίς επιφυλάξεις/ που είναι η δεύτερη πατρίδα μου/ που μου χάρισε μεγαλύτερη αισιοδοξία/ καταφυγή κι ασφάλεια/ και πολύ πιο πολλά/ απ' ό,τι αυτοί που δήθεν τη μιλούν... ή η Ελληνίδα Εύα Μπούρα: οι λέξεις μου είναι ο τόπος μου/ κοντά τους είμαι στο σπίτι μου μας δίνουν μια άλλη εικόνα του συγχρωτισμού τους με τη γερμανική, τη δεύτερη γλώσσα τους, θεωρώντας την σαν ένα έπαθλο της νίκης τους επί των άλλων αντιξοοτήτων που πολλαπλά συνάντησαν. Το θέμα της γλώσσας πάντως απασχολεί επώδυνα τους συγγραφείς της διασποράς και δεν θα πάψει να τους απασχολεί για πολύν καιρό ακόμα, όσο αισιόδοξα κι αν ακούγονται τα παραπάνω. Το αν οι δυο γλώσσες και η επιτυχής χρήση της μιας ή και των δύο αποτελεί ένδειξη διπλής «ταυτότητας» ή όχι νομίζω ότι μόνον σε συνδυασμό με άλλες παραμέτρους θα μπορούσε να απαντηθεί θετικά ή αρνητικά. Εδώ έχει θέση ίσως μια άλλη άποψη περί «πατρίδας», άρα περί ταυτότητας, ενός ανθρώπου που κάλυψε με τη ζωή και τη δράση του έναν σχεδόν αιώνα σύγχρονης γερμανικής ιστορίας και κοινωνικών ανακατατάξεων. Πρόκειται για τον Πολωνοεβραίο Μαρσέλ Ράιχ Ρανίτσκι, κριτικό, τον πάπα της γερμανικής λογοτεχνίας, όπως τον αποκαλούν εχθροί και φίλοι. Σε μια συνέντευξη, κατά την οποία ρωτήθηκε ποια γνώμη έχει ο ίδιος ύστερα από τα όσα τράβηξε στο εβραϊκό γκέτο της Βαρσοβίας και μετά, για την πολιτιστική ταυτότητά του,

απάντησε: Πατρίδα μου είναι η λογοτεχνία, που την κουβαλάω στον χαρτοφύλακά μου. Μεγάλος λόγος φυσικά με ακαθόριστο περιεχόμενο. Κατά πόσο μπορεί η λογοτεχνία, έτσι γενικώς και αορίστως να αποτελέσει αντικατάστατο μιας συγκεκριμένης πατρίδας, αν με τον όρο αυτόν δεν εννοούμε βέβαια απλουστευτικά τον γενέθλιο τόπο.

Οι Έλληνες συγγραφείς της Γερμανίας είναι σαν να διαισθάνονται τη σημασία που προσδίδει ο Ρανίτσκι στον αφορισμό του και να βλέπουν στη τέχνη του λόγου ένα σταθερό σημείο αναφοράς καθώς και την τοπιογραφία τους. Στο βιβλίο της Mira Mare η Θάλεια Ανδρώνη απορεί: Γιατί με παίρνουν από τον τόπο μου; Το παιδί αντιστέκεται με τα δικά του όπλα στην οπωσδήποτε καλόβουλη «αρπαγή» του από την ζεστή και μυρωδάτη αγκαλιά της γιαγιάς και του νησιού της, γιατί: Θα πάει στο σχολείο στη Γερμανία, είχε εξηγήσει ο πατέρας στη γιαγιά, προτού έρθει να με πάρει. Δημοσιεύτηκε σε μετάφραση της Τζένης Μαστοράκη στο: Dadi Sideri. Hinter dem Schlaf höre ich mich besser. Gedichte und Prosa, Κολωνία, Romiosini, 2001. 8 Die Literatur eine Heimat, Reden-über und von Marcel Reich Ranicki. DVA 2008. Th. Andronis, Mira-Mare, Κολωνία, Ed. Sonderlich, 2001, σελ.22. Θα πάει στη Γερμανία στο πανεπιστήμιο. Η γιαγιά δεν ήθελε ποτέ τίποτε άλλο για μένα. Σχολείο και πανεπιστήμιο την έπειθαν χωρίς άλλη συζήτηση. Και μ' αφήνει να φύγω... Σε ποιον δίνεται τελικά τόσο απλόχερα μια τέτοια ευκαιρία! Αλλά η αποδοχή της Γερμανίας ως πατρίδας «επιλογής», μιας και τα πλεονεκτήματα που προσφέρει είναι στο κάτω κάτω ευρύτερης σημασίας, ευρωπαϊκής ασφαλώς, αλλά και παγκόσμιας, αποτελεί για τη γιαγιά Ελένη Τσακμάκη προτροπή στην εγγονή της Έλενα να ζήσει εκεί και να δρέψει όλες τις ευκαιρίες που της προσφέρονται. Η ίδια, κουρασμένη από μια ζωή γεμάτη μόχθο, καθημερινά σε δύσκολες δουλειές, γεμάτη πόνο, που αναγκάστηκε να μείνει τον πρώτο καιρό χωρίς τα παιδιά της στην ξένη χώρα με τα γνωστά επακόλουθα,

αλλά και με πολλές χαρές κι επιτυχίες, από την ώρα που, εξηντάχρονη, αποφάσισε να αφιερωθεί στη συγγραφή, επιστρέφει οριστικά στην πρώτη πατρίδα, όπως ήταν το όνειρο του νεαρού ζευγαριού από την ημέρα της αποδημίας του, διχασμένη ωστόσο και ανασφαλής, τη στιγμή που όλη η οικογένεια που αυτή δημιούργησε, παιδιά, νύφες, γαμπροί, εγγόνια και δισέγγονα έχουν εγκατασταθεί περίφημα στη χώρα της εξέλιξής τους: Μου λείπεις, γλυκιά μου Έλενα, μου λείπετε όλοι. Το ήξερα πως ο επαναπατρισμός είναι πάντα ένας δεύτερος ξεριζωμός και αυτή τη φορά ίσως χειρότερος από τον πρώτο, γιατί τώρα το παρελθόν είναι πολύ μεγαλύτερο από το μέλλον και ο καιρός μικρότερος για να προσαρμοστώ από την αρχή σ' αυτά που προσφέρει η πατρίδα... Η Ελλάδα σταθεροποιείται στη συνείδηση ακόμη και των Ελλήνων της πρώτης γενιάς ως χώρα διακοπών πια, επίσκεψης στους παππούδες και ως ανάμνηση παρελθόντων χρόνων, ενώ η Γερμανία με την εντωμεταξύ αδιαμφισβήτητη πολυπολιτισμικότητά της αποτελεί το μέλλον της νέας γενιάς. Ό,τι περισώθηκε στις αναμνήσεις της γιαγιάς είναι για την εγγονή «μακρινή μητέρα, ρόδο της αμάραντο», που ίσως βγάλει παραφυάδες και αγγίξει με την ευωδιά της την όσφρηση και τη γεύση των βλασταριών της διασποράς. Σε πολλούς η αγωνία της λεγόμενης «γερμανοποίησης» των παιδιών τους είναι ασίγηστη και γι' αυτό αντιδρούν ακόμα σθεναρά στο γερμανικό σχολείο ακόμη και με εντεταγμένο μάθημα της μητρικής γλώσσας. Τα λίγα που απέμειναν ελληνικά γυμνάσια και λύκεια αγωνιούν για την εισαγωγή στην πρώτη τάξη πολλών Ελληνόπουλων ώστε να συμπληρωθεί ο αναγκαίος αριθμός για την επιβίωσή τους. Για ποια ταυτότητα των παιδιών αυτών να μιλάμε; Είναι άρα ουτοπική η άποψη των συγγραφέων ότι η νέα γενιά πρέπει να παραδεχτεί τη διπλή της ταυτότητα, δίνοντας βάρος σ' εκείνην της χώρας που δεν τους «φιλοξενεί» πια, αλλά τους προτείνει και επιμένει στην τέλεια ενσωματώσή τους; *Intergration total*, είναι ο μοντέρνος όρος. Πόσο ουτοπική είναι η

λογοτεχνία, που κατά τ' άλλα βγήκε και βγαίνει απ' «τα κόκκαλα» εκείνων «τα ιερά», τη στιγμή που η πραγματικότητα τη θέτει υπό αμφισβήτηση ή και την αναιρεί ακόμη; «*En kinήσει/bewegt*» θα είναι ο τίτλος μιας δίγλωσσης ανθολογίας διηγήματος που ετοιμάζεται αυτήν τη στιγμή και πρόκειται να έχει εκδοθεί ως στην φετινή Διεθνή Έκθεση Βιβλίου της Φραγκφούρτης στον νεόδητο εκδοτικό οίκο της Φραγκφούρτης «*GröBenwahn - Grafo*» του επίσης Έλληνα συγγραφέα της Γερμανίας Σεβαστού Σαμψούνη, ο οποίος με ένα ασύλληπτο θάρρος θέλει να τον αφιερώσει στις εκδόσεις των έργων των συναδέλφων του. Γιατί αυτός ο τίτλος: Η κίνηση είναι ούτως ή άλλως χαρακτηριστικό της ζωής των πρώην *Gastarbeiter* και νυν μελών όλης της νέας κοινωνίας της Γερμανίας, που αναγκάστηκε να παραδεχτεί από τα γεγονότα, ότι είναι τελικά χώρα υποδοχής μεταναστών. Αλλά και οι ίδιοι ελληνικής καταγωγής διαφόρων Ε. Δελιδημητρίου-Τσακμάκη, Σαράντα χρόνια μετανάστευση - Γράμμα στην εγγονή μου Έλενα... δημοσιευμένο στα γερμανικά στο: N. Eideneier – Sophia Kallifatidou (Hrsg.), *Altwerden ist ein köstlich Ding...? – Altwerden in der Fremde*, Κολονία, Romiosini, 2000, σελ. 175 κ.ε. γενεών πολίτες της βρίσκονται συνεχώς στο δρόμο, ρεαλιστικά αλλά και ιδεαλιστικά, μια εδώ, μια εκεί, πότε στα ελληνικά, πότε στα γερμανικά, ο τρόπος ζωής τους, η επίπλωση των σπιτιών τους, η παιδεία τους, η συμπεριφορά τους, η γλώσσα τους, αυτή κυρίως, αλλά και ο τρόπος σκέψης τους δεν είναι στάσιμα, δεν είναι καθιερωμένα, βρίσκονται «*αεί εν κινήσει*» με άγνωστο τέρμα, με αβέβαιο μέλλον ακόμη, με διπλή ευθύνη και για τις δυο πατρίδες. «*bewegt*» από την άλλη μεριά, ενώ είναι η ακριβής απόδοση του «*εν κινήσει*» στα γερμανικά, σημαίνει και την συγ κίνηση, το αίσθημα αυτό που προκαλούν τα γνήσια λογοτεχνικά κείμενα, όταν δρουν εκτός στενής λογικής, αλλά προφητικά, αισιόδοξα και αληθινά. Γιατί, όπως λέει και πάλι ο Σεφέρης: ... η μόνη δουλειά στην οποία δεν μπορεί κανείς να πει ψέματα είναι η ποίηση.

Η Διπλωματία του Πολιτισμού

Μιχάλης Πατένταλης

Η σπουδαιότητα του Ελληνικού πολιτισμού αλλά και της ελληνικής γλώσσας ως η γλώσσα της έκφρασης του ανθρώπινου πνεύματος, έγκειται στο ότι γέννησε και ανέπτυξε τις επιστήμες και τις τέχνες αλλά και στο ότι λειτούργησε ως όχημα στον εμπλουτισμό του λεξιλογίου άλλων γλωσσών. Η Ελληνική γλώσσα είναι η γλώσσα των Βυζαντινών χρονογραφημάτων, η γλώσσα του Σολωμού και του Κάλβου, του Παλαμά, του Ελύτη, του Ρίτσου, του Σεφέρη, η γλώσσα που τεκμηριώνει και αντικατοπτρίζει τη συνέχεια του Ελληνισμού από την αρχαιότητα έως τις μέρες μας. Όλες οι παραπάνω απόψεις και θέσεις είναι πέρα για πέρα σωστές και ήμαστε ασφαλώς περήφανοι για την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό μας. Εδώ όμως τίθεται ένα θεμελιώδες ερώτημα. Γιατί μια γλώσσα και ένας πολιτισμός που έχει την τύχη να θεωρηθεί από την διεθνή κοινότητα συνεχιστής της αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής παράδοσης και μέρος όπου πρωτοεμφάνιστηκαν δομικά για τον σύγχρονο δυτικό πολιτισμό στοιχεία όπως η Δημοκρατία, η Φιλοσοφία η επιστήμη βρίσκεται αυτή την στιγμή, ανάλογα με το τεράστιο πολιτιστικό της μέγεθος, στην αφάνεια; Το ερώτημα αυτό απαντάτε ως συνήθως με μια κοινοτοπία. Είμαστε μια μικρή χώρα με μικρό πληθυσμό άρα υπάρχουν αντικειμενικές δυσκολίες για την προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού μας στο παγκόσμιο γίγνεσθαι. Όμως αυτή η άποψη αυτοαναιρείται αφού όσοι την υποστηρίζουν τονίζουν συνάμα την παγκόσμια ακτινοβολία του ελληνικού πολιτισμού και της ελληνικής γλώσσας. Αν όμως αυτή η άποψη δεν απαντάει στο παραπάνω ερώτημα τότε που βρίσκεται το πραγματικό πρόβλημα; Κατά την άποψή μου αγαπητοί φίλες και φίλοι η

ελληνική γλώσσα μπορεί να γίνει όχημα πολιτισμού μόνο όταν συνδέετε με πολιτικές αποφάσεις και πρωτοβουλίες που θα προωθηθούν μέσα από την διπλωματία του πολιτισμού. Η Πολιτιστική Διπλωματία δεν είναι τίποτα άλλο παρά η άσκηση διπλωματίας δια μέσω του πολιτισμικού φορτίου που διαθέτει μια χώρα. Θα περίμενε κανείς ότι μια χώρα σαν την Ελλάδα με πολιτιστικό υπόβαθρο χιλιετιών, με διαφορετικές και πολυσήμαντες φάσεις πολιτιστικής εξέλιξης, με έντονο το ιστορικό στοιχείο τόσο στους κατοίκους της όσο και στον τρόπο που την αντιμετωπίζουν οι άλλοι λαοί, να έχει ως πρωταρχικό της μέλημα την επικοινωνιακή της προώθηση (και κατ' επέκτασιν την επίτευξη των πολιτικών της) μέσα από την πολιτιστική διπλωματία.

Δυστυχώς η Ελλάδα αποτελεί παράδειγμα σύγχρονης Πολιτείας όπου επαίρεται για την Ιστορία, ενός μεγάλου πολιτισμού ο οποίος μας διαπερνά και μας χαρακτηρίζει σαν λαό χωρίς να πράττει όμως ουσιαστικά τίποτα για να αποδείξει την σχέση της με αυτόν. Πρόκειται για κλασική περίπτωση Βαλκανικού κράτους που επαναπαύεται στην εικόνα που έχουν οι ξένοι για αυτήν και που βασίζεται σε γεγονότα που δεν προήλθαν από αυτήν. Για να έχει ένας λαός όμως το δικαίωμα να ταυτίζεται με τον ελληνικό πολιτισμό και την ελληνική γλώσσα, αλλά και για να αυτοχαρακτηρίζεται ως άξιος συνεχιστής, χρειάζεται κάτι πολύ περισσότερο από μια απλή ρητορεία. Χρειάζονται έργα και πολιτικές που αποδεικνύουν έμπρακτα τον σεβασμό του πολιτιστικού φορτίου που κουβαλάμε μέσω της ελληνικής γλώσσας. Χρειάζεται μια σοβαρή πολιτιστική διπλωματία που να θέτει τις βάσεις για μια αξιοπρεπή προώθηση του πολιτιστικού

προϊόντος της χώρας στο εξωτερικό. Χρειάζεται μια ορθολογική πολιτιστική διαχείριση και μια πολιτιστική διπλωματία στέρεη και ισχυρή. Δυστυχώς όμως οι ελληνικές κυβερνήσεις, επιβεβαιώνουν που εμείς οι ίδιοι δεν γνωρίζουμε αυτό το οποίο θέλουμε να προωθήσουμε. Αλλά και ακόμα κι αν γνωρίζαμε τη πουλάμε δεν ξέρουμε να το προωθούμε συντονισμένα.

Οι περισσότεροι από εμάς έχουνε σίγουρα έρθει σε επαφή με ιδρύματα άλλων χωρών, όπως είναι το Γκαίτε ινστιτούτο, το Γαλλικό Ινστιτούτο, το Ινστιτούτο Θερβάντες ή το Ινστιτούτο Πούσκιν. Όλα αυτά τα ινστιτούτα αποτελούν απτά παραδείγματα του πως οι άλλες χώρες προωθούν έμπρακτα και συστηματικά την πολιτιστική τους διπλωματία. Από ζητήματα γλωσσικής εκμάθησης μέχρι την προετοιμασία και την διοργάνωση μεγάλων πολιτιστικών εκδηλώσεων και από την υποστήριξη ενός μεγάλου συνεδρίου μέχρι την μετάφραση σημαντικών ιστορικών και λογοτεχνικών κειμένων, οι οργανισμοί αυτοί παίζουν καίριο ρόλο στην πολιτιστική ανάπτυξη των χωρών τους. Παράλληλα καταφέρνουν μέσα από την ευαίσθητη οδό της πολιτιστικής διείσδυσης να δημιουργήσουν τις κατάλληλες βάσεις για περαιτέρω σύσφιγξη των διπλωματικών σχέσεων με τις χώρες που φιλοξενούνται και σε τομείς πέρα από τον Πολιτισμό. Αλήθεια έχει άραγε κάποιος από εμάς παρατηρήσει κάτι ανάλογο και ελληνικό στο εξωτερικό; Η απάντηση για εμάς τουλάχιστον που ζούμε στο εξωτερικό προφανής. Δεν υπάρχει μέχρι σήμερα ένας διακριτός ελληνικός οργανισμός που να συσπειρώνει γύρω του όλες τις προαναφερθείσες λειτουργίες που είναι απαραίτητες για την άσκηση μιας σοβαρής πολιτιστικής διπλωματίας.

Υπάρχουν κάποιες δραστηριότητες από προξενεία, πρεσβείες και από την ΓΓΑΕΔΔ, το ελληνικό ίδρυμα πολιτισμού δεν λειτουργεί στην ουσία και το κέντρο ελληνικού πολιτισμού λειτουργεί ως ένα είδος φροντιστηρίου εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας. Τίποτα επομένως το

συγκεντρωτικό, τίποτα το οργανωμένο σε μεγάλο εύρος και τομείς. Έδώ θα ήθελα να τονίσω και το μεγάλο πλεονέκτημα που έχει η Ελλάδα για την προβολή της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού μέσα από τις μεγάλες ομογενειακές παροικίες που διαθέτει σχεδόν σε όλο τον κόσμο. Αντί όμως αυτοί οι θύλακες ελληνοφωνίας της ομογενειακής διασποράς, να γίνουν μέσα από οργανωμένο συντονισμό πολλαπλασιαστές του ελληνικού πολιτισμού και γλωσσικές νησίδες της ελληνικής γλώσσας αφήνονται στην συγκυρία της τύχης και στην καλή πρόθεση των ομογενών οι οποίοι προσπαθούν αποσπασματικά και χωρίς την ουσιαστική βοήθεια της ελληνικής πολιτείας να διατηρήσουν το στοιχείο της πολιτιστικής τους ταυτότητας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εδώ στην Γερμανία αποτελεί η Εταιρεία Ελλήνων Συγγραφέων Γερμανίας η οποία ιδρύθηκε το 2006 με σκοπό η λογοτεχνία να λειτουργήσει σαν συγκοινωνούν δοχείο μεταξύ της ελληνικής και Γερμανικής γλώσσας αλλά και να ανάδειξη την σημασία που έχει για μια ανοιχτή κοινωνία, η πολυπολιτισμικότητα. Στην εταιρεία αυτή συμμετέχουν Έλληνες συγγραφείς της πρώτης γενιάς οι οποίοι γράφουν στην πλειοψηφία τους στην ελληνική γλώσσα, Έλληνες της δεύτερης γενιάς που οι περισσότεροι μπορούν να εκφραστούν και στις δυο γλώσσες μεταφέροντας αμφίδρομα στα λογοτεχνικά τους έργα τις εικόνες και εμπειρίες που κουβαλούν και από τις δυο πατρίδες, Έλληνες τρίτης και τέταρτης γενιάς που ενώ γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στην Γερμανία, ψάχνουν μέσα από την εταιρεία αυτή να βρουν και να ανακαλύψουν τις πολιτιστικές στους ρίζες. Έτσι η εταιρεία Ελλήνων συγγραφέων Γερμανίας λειτουργεί και ως ένα διαρκές εργαστήριο τόσο της ελληνικής γλώσσας όσο και του ελληνικού πολιτισμού. Η δημιουργία ενός δίγλωσσου λογοτεχνικού περιοδικού, η ελληνογερμανικές λογοτεχνικές βραδιές που διοργανώνονται κάθε μήνα, οι αμέτρητες συνεργασίες με άλλους καλλιτέχνες όπως ζωγράφους και μουσικούς,

η έκδοση δίγλωσσης ανθολογίας αλλά και η πρόσφατη συνεργασία με γερμανικό εκδοτικό οίκο που υιοθετεί για πρώτη φορά στην Γερμανία δίγλωσσες εκδόσεις Ελλήνων συγγραφέων είναι μόνο μερικές από τις πρωτοβουλίες της εταιρείας αυτής με σκοπό την διάδοση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού. Και ενώ οι Γερμανοί αναγνωρίζουν την εταιρεία αυτή ως έναν φορέα που προωθεί την αλληλοκατανόηση μεταξύ του γερμανικού και ελληνικού πολιτισμού, εντάσσοντας τον στην γερμανική επιτροπή για τις λογοτεχνικές υποτροφίες, η ελληνική πολιτεία αγνοούσε μέχρι πριν λίγο καιρό την ύπαρξη αυτού του φορέα ή στην καλύτερη περίπτωση αν τον γνώριζε τον αντιμετώπιζε υποτιμητικά και με αδιαφορία. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα πως ενώ η διεθνής έκθεση της Φρανκφούρτης αλλά και της Λειψίας, καλούσε την εταιρεία μας να λάβει μέρος στις μεγάλες αυτές λογοτεχνικές εκθέσεις, το ελληνικό ίδρυμα Βιβλίου που συμμετείχε σε αυτές τις εκθέσεις, αγνοούσε ή έκανε πως αγνοεί την ύπαρξη αυτής της εταιρείας.

Το παράδειγμα της εταιρείας ΕΣΓ που σας ανέφερα, δεν το έκανα για λόγους διαμαρτυρίας αλλά για να σας δείξω την προχειρότητα με την οποία η ελληνική Πολιτεία αντιμετωπίζει μέχρι τώρα το μεγάλο αυτό πολιτιστικό κεφάλαιο που διαθέτει. Αντί να κάνει οργανωμένα το αυτόνομο, την συνεργασία με τις οργανώσεις των απανταχού αποδήμων μας και ιδιαίτερα των νέων της Διασποράς μας από τα παιδιά τρίτης, τέταρτης και πέμπτης γενιάς, καταναλώνεται σε ευκολόγια, ανέξοδες βραβεύσεις και αόριστες υποσχέσεις.

Αντί να προωθήσει με λίγη προσπάθεια διπλωματίας την διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας ακόμη και σε χώρες όπως η Κίνα και η Ινδία, αποφέροντας εκατομμύρια ευρώ στην Ελλάδα και μαζί τους εκατομμύρια τουρίστες που θα έλθουν να γνωρίσουν από κοντά την χώρα μας, καταναλώνεται σε ευκαιριακές και κοντόφθαλμες

πολιτικές τύπου εθνικού πανηγυριού. (βλέπε παρέλαση στην Στουτγάρδη).

Η οργανωτική ανεπάρκεια του ελληνικού κράτους φάνηκε ιδιαίτερα το 2021 με την ανάθεση του εορτασμού για τα διακόσια χρόνια από την απελευθέρωση του ελληνικού έθνους στην κυρία Αγγελοπούλου και την οργάνωση της οποίας ηγήθηκε. Η μεγαλύτερη γιορτή του ελληνικού έθνους δεν μπόρεσε να οργανωθεί από την ελληνική πολιτεία αλλά ανατέθηκε σε έναν ιδιώτη.

Το μέλλον της ελληνικής γλώσσας ταυτίζεται με το μέλλον του Ελληνισμού και χρέος όλων μας είναι να στηρίξουμε και να τιμήσουμε την ελληνική γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό. Αυτό όμως μπορούμε να το πετύχουμε μόνο αν η ελληνική πολιτεία καταφέρει να βγει από τα σκοτεινά και δύσβατα μονοπάτια της μικρής και μίζερης χώρας.

Μιχάλης Πατένταλης
Συγγραφέας
Διπλ. Ευρωπαϊκού πολιτισμού

Dialog. Kulturaustausch Griechenland – Deutschland

Seit 2016 haben der Kunstverein Farbfieber und die Gesellschaft Griechischer AutorInnen zusammen einen kulturellen Austausch mit Künstlern aus Griechenland angefangen und verschiedene Wandmalaktionen, Ausstellungen und Veranstaltungen in Deutschland und Griechenland organisiert.

In Zeiten von Globalisierung und Krisen wollen wir mit dem Kulturaustausch dazu anregen über die Zukunft nachzudenken. Mit ein Anstoß dafür waren die im September 2015 von den Vereinten Nationen beschlossenen 17 Ziele für nachhaltige Entwicklung (engl. Sustainable Development Goals = SDG) Ziele für eine nachhaltige bessere Welt. Die Wandbilder und Aktionen sollen zu den Bürgern sprechen, am besten mit Ihnen, deshalb ist Kommunikation und Partizipation ein wichtiger Teil des Projektes.

2020 und 2021 fand (in Stadt Naoussa Griechenlands) jeweils ein 7 Tage multimediales Festival mit Wandmalerei, Musik, Literatur statt. Geprägt waren beide Festivals durch viele Gespräche mit Hausbesitzern, Nachbarn, Bürger*innen und Jugendlichen. Für die Künstler*innen war es eine sehr angenehme und positive Erfahrung. Nachbarn brachten Kuchen und Getränke mit und kommentierten den Fortgang der Arbeiten. Mehrere Hausbesitzer boten spontan ihre Wände für eine weitere Gestaltung an. Viele Menschen halfen das Festival trotz Corona-Beschränkungen möglich zu machen. Zum Abschluss fanden gemeinsame Rundgänge mit musikalischer Begleitung zu den Wandmalorten statt. Die Stadt Naoussa war von Anfang an sehr begeistert von dem Konzept und unterstützte die Festivals in vielfacher Weise.

14 Wandbilder entstanden in der Stadt.

Πολιτιστικές Ανταλλαγές Ελλάδα – Γερμανία

Από το 2016 ο σύλλογος Πυρετός Χρωμάτων και η Εταιρεία Ελλήνων συγγραφέων Γερμανίας ξεκίνησαν μια πολιτιστική ανταλλαγή με καλλιτέχνες και δημιουργούς από την Ελλάδα οργανώνοντας διάφορες εκστρατείες τοιχογραφίας, εκθέσεις και εκδηλώσεις στη Γερμανία και την Ελλάδα. Σε περιόδους παγκοσμιοποίησης και κρίσεων, θέλουμε να χρησιμοποιήσουμε τις πολιτιστικές ανταλλαγές ως αφορμή ενθάρρυνσης των πολιτών να σκεφτούν το μέλλον της κοινωνίας που θέλουν να ζήσουν. Ένα από τα ερεθίσματα γι' αυτή την πολιτιστική δημιουργία ήταν οι 17 στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης που υιοθετήθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη τον Σεπτέμβριο του 2015 με τον τίτλο: Αναπτυξιακοί Στόχοι (SDGs) για έναν καλύτερο, βιώσιμο κόσμο. Οι τοιχογραφίες και οι δράσεις θα πρέπει να αποτελούν γέφυρα συνεννόησης με τους πολίτες που πραγματοποιούνται οι εκδηλώσεις. Η επικοινωνία και η συμμετοχή του

κόσμου αποτελούν λοιπόν σημαντικό μέρος του έργου. Για δύο συνεχή χρονιές 2020 και 2021, πραγματοποιήθηκε το 7ήμερο φεστιβάλ πολυμέσων με τοιχογραφίες, μουσική και λογοτεχνία. Χαρακτηριστικό και των δύο αυτόν Φεστιβάλ ήταν οι πολλές συζητήσεις με ιδιοκτήτες σπιτιών, γείτονες, πολίτες και νέους ανθρώπους. Για τους καλλιτέχνες ήταν μια πολύ ευχάριστη και θετική εμπειρία. Οι γείτονες έφεραν κέικ και ποτά και σχολίαζαν την πρόοδο των εργασιών. Αρκετοί ιδιοκτήτες σπιτιών προσέφεραν αυθόρμητα τους τοίχους τους για περαιτέρω διακόσμηση. Πολλοί άνθρωποι βοήθησαν για να καταστεί επιτυχημένο το φεστιβάλ παρά τους περιορισμούς λόγω πανδημίας. Στο τέλος του φεστιβάλ, πραγματοποιήθηκαν κοινές επισκέψεις με μουσική συνοδεία στα σημεία των τοιχογραφιών. Τα δύο αυτά χρόνια δημιουργήθηκαν στην πόλη της Νάουσας συνολικά 14 τοιχογραφίες.

Fin de siècle

Ίβο Μερασκεντής

1.

Έλα μου, όμορφη!
Με τα μάτιά σου μπλε
ψηλά τα τόξα φρύδια
στη μορφή σου
νηστικές καμπύλες,
έλα μου!
Με τη ματιά σου αίνιγμα
να δροσιστεί το καλοκαίρι
που πλησιάζει
το καλοκαίρι που νυστάζει
έγινε βάλαμο
να μην πειράξει πιότερο
ετούτη η λέξη κρίμα

2.

Ναι, θα έπρεπε
γη αττική να μ'αγκαλιάσει
σαν έρθει η ώρα εκείνη
ένα να γίνει
σώμα φθαρτό
με άσπρη πέτρα
με ελιά
και μ' αλμυρό νερό

3.

Το μικρό φεγγάρι
την κορφή περνά
όλο θα φανεί μετά
στρογγυλό κι ωραίο
θα φανεί
ήλιος στο σκοτάδι
Τόσους στίχους του' χουν τάξει
τόσο το' χουν τραγουδήσει
απόψε άλλο τί να πω,
κι άλλες λέξεις θα' ναι μάλλον

ένα ποίημα περιττό

Ίσως αρκεί ετούτο για τιμή
που θα χαρώ πολύ
σα θα μπορέσει πάλι η καρδιά
σ'εκείνο πάνω να αράξει
σίγουρο όταν περνά κι όλο καμάρι
να με καληνυχτίσει
κρίμα να πω
να μην αφήσει

4.

Το ύψωμα ετούτο εκεί
μονάχα μια γραμμούλα είναι
μια ξανθιά γραμμή
πλησίασες και έμεινες
στο στάχυ δίπλα που' μοιασε
σε πέλαγο πλατύ
Βαθυστόχαστη παρηγοριά
η ψιλή βροχή μετά
η πλάση όλη μίαν αγκαλιά
Στο ύψωμα ετούτο εκεί
σήμαντρο το αεράκι θα στραφεί
το χόρτο να ταράξει
βάλαμο ο κυματισμός
ο κάθε του χαιρετισμός
άσε λέω, άσε
άσε ένα μόνο το δάκρυ,
να γιορτάσουμε θέλω απόψε
μόνο αυτό λιγάκι

5.

Το ρόδισμα
σχεδόν απρόσμενα μετά
λύτρωσε τις αυστηρές γραμμές,
κάθε γραμμή κληρονομιά
κάθε μαρτυρική γραμμή μίαν ιστορία

Το κύμα κι απόψε όπως πάντα
 κάθε παλάτι γλείφει, θα το λιώσει
 και αυτό το τελευταίο απομεινάρι
 Τί άλλαξε;
 Πές μου, πες μου σε παρακαλώ
 τί άλλαξε
 Δεν ξέχασα στα τόσα χρόνια πάνω
 την κουβέντα ετούτη
 πως απ'της Παναγίας και μετά
 όλα πάλι σε ύπνο βαθύ θα γείρουν
 Κάπως έτσι αυτό το 'λέγαν
 που όλοι φεύγαν βιαστικά σχεδόν
 για τα δικά τους μέρη
 και δυνατά σ'όλους μας εύχονταν
 άντε, καλό χειμώνα
 Έχεις περπατήσει τα κατατόπια όλα
 με την ελιά, τη λεμονιά, το κυπαρίσσι
 τα γνώριμα σημεία
 που θα πέσει η ματιά
 τη δημοσιά σαν κατεβαίνεις,
 Το σήμαντο μικρό και ταπεινό
 το κάλεσμά του στέλνει κι αυτό θαρρείς
 στην αναχώρηση
 τη λησμονιά σα να φοβάται
 Αχ, ανδρώθηκες
 μέσα στην άνοιξης το άρωμα
 μες το μεϊδίαμα κάθε Σεπτέμβρη
 Μελαγχολία μου,
 γλυκιά των παιδικών μας χρόνων!
 Τον επισκέπτη
 που 'ρθε χθες προσκυνητής σχεδόν
 το κύμα τον χαιρέτησε
 κι ας είναι θυμωμένο
 Ναι, τραγουδά ο πεζοπόρος,
 μου φαίνεται πως ξέρει
 πώς να μη φοβάται
 τον χειμώνα που πλησιάζει
 κι αυτόνε τον γιορτάζει, τί να κάνει
 μισογεμάτο το ποτήρι του πιστεύει
 το κύμα και πέρα από το κύμα βλέπει

6.
 Στα σωθικά του
 εκεί κρατούσε
 από μικρό μικρό παιδί
 φωτιές του Εικοσιένα,
 βιώματα
 τριάντα ετών πολέμου
 Βαλαωρίτου την πένα μύηση
 σε ύπατο μυστήριο
 αυτό της Γλώσσας,
 τις μουσικές
 των γοθθικών ναών
 για είκοσι γενιές πιστών
 σαν τη φωλιά
 σε μια μικρή ψυχούλα

7.
 Τα ταπεινά
 τα πιο λίγα μα και τόσο άξια
 όχι μία, όχι δύο
 τρεις γενιές τα αγαπήσαν
 τα τιμήσαν και τα σώσαν
 τα πολύτιμα αυτά
 δεν ξεχωρίζουν πια
 σε άπειρο ωκεανό χαμένα
 ποιός να τα δει;
 Ποιός να τα καταλάβει;

8.
 Μισό λεπτό,
 μισό λεπτό μονάχα
 μια σιωπή
 μόνο για τόσο λίγο
 Δες τον δρόμο, κοίτα!
 Πέρασε η αχτίδα
 το πυκνό κλαδί,
 φύλλο δε σαλεύει
 η ματιά μου δε σαλεύει
 Ένας,
 ένας δεν είναι να περάσει
 κάπως να τα ταραξει
 Το πλακόστρωτο δικό μας

το σπιτάκι μέγαρο στο φως
μονάκριβο λουλούδι κάθε χόρτο
μονάκριβη τέτοια στιγμή
αστράφτει ήλιος το γυαλί
κι όλα τα κρύβει

9.

Δε χρειάστηκε καν πολλά
η τριανταφυλλιά,
για να με καλοκαρδίσει
Δε χρειάστηκε καν πολλά
ετούτος ο Οκτώβρης
στο τελευταίο φως
μέρας χορτάτης,
την πορφύρα
μιαν αργή γουλιά μου
τη λαίμαργη ματιά μου
ταγμένη σε λευκούς ψηλούς ορίζοντες,
να ξεθυμάνει κάθε τροπή και κίνηση
κάθε καημός απόψε εκεί ν'αράξει,
να νυστάξει
Ο Θεός που ξέρω
δε θα με αφήσει,
μια λιτή μονάχα προσευχή
θα ψιθυρίσω την αυγούλα
θα πάρει μόνο μια μικρή
μικρή στιγμούλα,
χρόνο δεν έχουμε
τροπή και κίνηση προσμένουν
ένας κόσμος περιμένει που αλλάζει,
του πεζοπόρου
έτοιμο είναι το βήμα
να τονε περάσει
Δες εκεί! Το μονοπάτι!
Σαν ερπετό χωμένο μες τα βράχια
κάθε αφρός και κύμα
η πιο δροσάτη βρύση
μικρό γεφύρι
και του τρίζουνε τα ξύλα
τα δοκιμάζει η αρρενωπή περπατησιά
νέα ανηφοριά ,ναι
που θέλει να λυγίσει

το βλέμμα δε χορταίνει
τη μηλιά ή το αμπέλι
την παχιά της πλούσια χλόη
ρήτωρ αν ήσουν
μέλι τα χείλη σου θα στάζαν
για τόση σπάταλη ομορφιά,
όμως δεν είσαι
μα δεν πειράζει

10.

Βόλτα με τον σκύλο του πηγαίνει
είναι ένα μικρό, λευκό σκυλάκι
με μαύρες τούφες στην ουρά
και αθώο βλέμμα

Με τον φίλο βόλτα πάνε
μες τη χαρά της πλούσιας μέρας
χωράφια σκίζουνε
παίρνουν υψώματα
και γέφυρες περνάνε
χαλαρό αφήνει πάντα το λουρί
τον κύρη του το ζώο καλά γνωρίζει
πως δεν του αρέσουνε οι ξαφνικές,
του ρυθμού οι αλλαγές

Απόψε δες,
ο φίλος τον πηγαίνει βόλτα
μες το ψηλό, φρέσκο χορτάρι άρχων
κάθε αντίζηλο τρομάζει
Τώρα πια γλήγορο ρυθμό κρατά
και δείλιασε ο κύρης
και φωνάζει
Αν ραγίσει το παλιό λουρί
λες να τού φύγει;

Μνημείο στήσανε σ'ένα σκυλάκι
ορφανό πια από κύρη
Σα ν'αστράφτει
όλο αινίγματα
το λίθινό του σώμα
Λέγαν οι ντόπιοι
πως πάλευε συχνά

μες το νερό, πως πάλευε
μέσα στον ήλιο, στη βροχή
στο φως και στο σκοτάδι
σα στοιχειό
Ήρθεν η στιγμή
που το ζώο μέτραγε χρόνους
και κουρασμένος λες
πως έφυγεν ο φίλος
μέσα στην κρύα χάρη;
(Στα ριζά
του Μεγάλου Βενετικού)

II.

Σ'ένα λουλούδι σταματώ
το ρωτώ, ίσως κάπως παιδιάστικα
πες μου, πόσο καιρό σε τάξανε
την ομορφιά να δίνεις
μ'άρωματα και χρώματα
τα γύρω σου να ντύνεις;
Της ζήσης τα γυρίσματα
σαν των πουλιών το πέρασμα
που κάθε τόσο σε αφήνουν
περιμένεις, στέκεσαι
λίγο λικνίζεσαι
στα παιχνιδίσματα τ' ανέμου;
Σα να κατάλαβε το άνθος
μα με τον τρόπο του
αμήχανα σχεδόν συνέχισα
σα να του το χρωστούσα
Ποιός αλήθεια απόρησε
αν μες το γέλιο κρύβεις
και κάποιο δάκρυ
δάκρυ μικρό
μα και πικρό συνάμα;
Για δύο αδέρφια μίλησα
χρόνια τώρα πάνε
που όλοι της παρέας μας
σπαρμένοι δω και κει
ξανά μαζί στο σπίτι σμίγαμε
που ήτανε πάντοτε γιορτή
Φιλικά παιδιά οι δυο τους,
αυτό που θα το πεις ωραίοι τύποι

και οι γονείς πάντα φιλόξενοι
γλυκό τον λόγο τους στα χείλη
τα γελαστά

Λουλούδι,
σα να μου λες θαρρώ
πως απ'τις θύμησες
μόνον οι ευχάριστες μάς μένουν
σε βάθρο όλες στημένες
Γυρίσματα της ζήσης δύσκολα
που σε περνάνε και σ'αφήνουν
με μίαν απορία μόνο σαν κουτό
δεν τα τιμάμε όσο πρέπει
Παρακαλώ συμπάθα,
όμως το σπίτι σχεδόν άδειασε
έφυγε ο πατέρας
η μάνα λίγο πιο μετά
και μείνανε τ'αδέρφια
μισά παιδιά σχεδόν
με θύμησες μονάχα
και μια γνώση
πως τα ωραία, τα καλά
τόσο συχνά γεννιόνται
και πεθαίνουνε
με ενός ανθρώπου ζήση

Λουλούδι, σε αγάπησα
νομίζω πως πάντα σ'αγαπούσα
μες τα χόρτα όλα τους ίδια
είναι η χάρη σου που ξεχωρίζει
μικρό μικρό όμως παλεύεις
ότι μπορέσεις να μου το δώσεις
και στο παράπονό μου
βάλσαμο να απλώσεις

Das bezaubernde Lächeln der Ann Ewill

Michalis Patentalis

Es war wohl Herbst, da die Blätter ermüdet von den Ästen weggezogen und auf den feuchten Bürgersteigen der Stadt Zuflucht suchten. Die Häuser in der Birkenstraße standen stumm und grau in Reih und Glied, wie bereit zu einer Trauerprozession. Dieses Bild würde dem Leser nichts Besonderes vermitteln, wenn nicht in einem dieser Häuser George Klosé wohnte. George war Arbeiter in der Papiertaschentuchfabrik „Tempo“, hatte graue Haare, die Stecknadeln glichen, welche erst kürzlich in Melancholie gefallen waren, er hatte ein schwarzes Muttermal genau am Punkt des Dritten Auges, und sein rechtes Nasenloch war größer als das linke.

George stand jeden Tag um fünf Uhr in der Früh auf, trank eine Tasse schwarzen Kaffee, spuckte ins Waschbecken die Träume der vergangenen Nacht aus und nachdem er seine Schnürsenkel doppelt gebunden hatte, hüpfte er die Treppe hinunter, wobei er immer drei Stufen auf einmal nahm. Sein Ziel war die „Tempo“-Fabrik, die zwanzig Minuten Fußweg vom Haus in der Birkenstraße entfernt war. Eine Minute vor Sechs stempelte er seine Karte an der Stechuhr am Eingang der Fabrik, zog seinen Blaumann mit den vielen Taschen an, senkte den Kopf und stand für die nächsten zwölf Stunden nicht auf, es sei denn um pinkeln zu gehen. Um sechs Uhr abends zog er den Blaumann aus, spuckte ins Waschbecken die Taschentücher, die er eingeatmet hatte, aus, und nachdem er die Schnürsenkel seiner Schuhe doppelt gebunden hatte, ging er hastig nach Hause. Um sieben Uhr öffnete er mit einem tiefen Seufzer der Zufriedenheit seine Haustür, zog seine Schuhe in der Diele aus und legte sich für genau eine Stunde aufs Sofa, um sich auszuruhen. Um acht Uhr eins stand er vom Sofa

auf, ging unter die Dusche, putzte zweimal seine Zähne und zog anschließend seinen Anzug mit der orangefarbenen Krawatte an. Danach breitete er die Tischdecke mit den Herzchen über den Tisch aus, machte eine Flasche Bordeaux auf und nachdem er zwei Gläser aus Leonardokristall auf den Tisch gestellt hatte, schaute er unruhig auf die Uhr an der Küchenwand, um sicher zu sein, dass er nicht zu spät dran war. Um Viertel vor zehn würde, wie jeden Abend, seine Liebste kommen.

All dies hätte keine Bedeutung für den Leser, der niemals etwas über das Leben von George Klosé erfahren hätte, wenn der Vorarbeiter der „Tempo“-Fabrik nicht beschlossen hätte, Georges Arbeitszeit zu ändern und ihn statt in die Früh- in der Spätschicht einzusetzen.

„Herr Klosé, die Bedürfnisse der Fabrik verlangen eine Änderung Ihrer Arbeitszeit. Ich weiß, dass es für Sie schwer sein wird, aber es geht nicht anders“, sagte der Vorarbeiter zu George und gab ihm deutlich zu verstehen, dass er keine andere Möglichkeit hatte.

„Bis acht Uhr abends und keine Minute länger!“ schrie George und gab seiner Stimme einen solchen Klang der Entschlossenheit, dass Verhandlungen ausgeschlossen waren.

Der Vorarbeiter wusste von Georges Schwierigkeiten und versuchte gelassen eine Kompromisslösung vorzuschlagen: „Aber Herr Klosé, die Spätschicht geht bis zehn Uhr, ich kann Sie doch nicht zwei Stunden früher gehen lassen. Ich könnte eine Ausnahme machen, wenn Sie mit neun Uhr einverstanden wären. Was meinen Sie? Immerhin eine Stunde früher!“

„Um Acht! Und keine Minute länger! Ich werde doch meine Beziehung nicht wegen der Taschen-

tücher aufs Spiel setzen!“ schrie George außer sich und seine Halsschlagadern plusterten sich auf und sahen wie zwei Schiffstaustränge aus.

„Aber können Sie denn nicht Ihrer Freundin sagen, sie möchte etwas später kommen? Um zehn, beispielsweise! Dann kann sie auch zwei Stunden länger bleiben. Nicht wie jetzt, wo sie um Viertel vor Zehn kommt und um halb Elf geht, als sei sie bestellt!“, schrie der Vorarbeiter zurück, verärgert über Georges totale Ablehnung seines Kompromissvorschlags.

„Meine Freundin, du Blödmann, arbeitet hart. Nicht wie deine Quatschtante, die den ganzen Tag zu Hause herumsitzt und mit den Nachbarinnen die Karten auslegt. Meine Freundin ist gebildet und kann nur um Viertel vor Zehn kommen“, sagte George und kehrte an die Maschine mit den Taschentüchern zurück, ohne eine Antwort abzuwarten.

Der Vorarbeiter sah, dass er keine Chance bei George hatte und rief ihm zu: „Sie haben eine Woche Zeit, sich zu entscheiden, Herr Klosé. Sonst bin ich gezwungen, Sie zu entlassen. Eine Woche und keinen Tag länger!“, sagte er und entfernte sich.

George füllte die beiden Gläser mit Wein und wartete. Pünktlich um Viertel vor zehn setzte sich ihm gegenüber an den Tisch seine Freundin, die, wie man später erfuhr, Ann Ewill hieß. Mit einem wunderbaren Lächeln auf den Lippen wünschte sie ihm „Guten Abend“ und begann, ihm zu erzählen, was sie in allen Kaffeehäusern der Welt gehört hatte. Sie erzählte ihm von Irak und dem Sterben kleiner Kinder, vom genetisch manipulierten Mais, dessen Produktion die Menschen aus ihrem Unglück retten wird, indem er sie seinerseits in Hühner umwandeln werde. Sie sprach pausenlos und berührte dabei mit ihrem warmherzigen Lächeln Georges Seele. Pünktlich um zehn Uhr hörte sie mit dem Erzählen auf, erneuerte ihre Verabredung für den nächsten Tag um die gleiche

Zeit und verschwand anschließend genauso geräuschlos wie sie gekommen war. George hatte keine Zeit, irgendein Wort zu sagen. Er schaute nur mit offenem Mund auf die Bewegungen ihres Körpers, auf ihre Lippen, die sich jedes Mal berührten, wenn sie ein Wort aussprach, schaute auf die Fenster ihrer Augen, die sich in der Mitte ihres Gesichts rhythmisch öffneten und schlossen. Bei jedem ihrer Treffen schwor er sich, ihr die Liebe zu gestehen, die sich in sein Herz eingenistet hatte, und ihr von den Träumen zu erzählen, die er hatte, wenn sie endlich für immer beisammen sein würden; aber auch vom Feuer, das sich über seinen Körper ausbreitete, durch die Sehnsucht, sie endlich sein zu nennen.

Er wollte es, konnte aber nicht. Am Ende, ermüdet von der unendlichen Stille, ließ er sich aufs Sofa fallen und schlief bis fünf Uhr morgens des nächsten Tages.

All dies hätte für den Leser keine weitere Bedeutung und er hätte niemals etwas über die Beziehung von George Klosé zu Ann Ewill erfahren, hätte George nicht vor Ablauf der Frist, die ihm sein Vorarbeiter gesetzt hatte, beschlossen, Ann Ewill zu bitten, seine Frau zu werden.

An jenem Tag also stand George Klosé wie jeden anderen Tag um fünf Uhr morgens auf, trank eine Tasse schwarzen Kaffee, spuckte den Traum der Nacht nicht aus, schnürte doppelt seine Schuhe, ging ganz ruhig die Stufen einzeln hinunter und schlug die Richtung zur „Tempo“-Fabrik ein. Eine Minute vor Sechs stempelte er seine Karte am Eingang der Fabrik. Er zog aber nicht seinen Blaumann mit den vielen Taschen an, sondern ging direkt zum Büro des Vorarbeiters, klopfte zweimal an die Tür und betrat sodann entschlossen das Büro.

„Was ist, Herr Klosé? Haben Sie sich endlich entschieden?“ kam ihm der Vorarbeiter zuvor.

George unterbrach ihn: „Ich möchte mir heute frei nehmen. Ich habe beschlossen, sie zu fragen, ob sie

mich heiraten möchte. Morgen wird auch das Problem mit der Arbeitszeit gelöst sein“, sagte er und gab seiner Stimme einen Ton der Entschlossenheit, der keine Zweifel zuließ.

Der Vorarbeiter war vom positivem Wandel der ganzen Angelegenheit gerührt, denn im Grunde schätzte er Georges Arbeit – war dieser doch keinen einzigen Tag der Fabrik ferngeblieben –, stand vom Sessel auf und nachdem er George zweimal über Kreuz küsste, gab er ihm seinen Segen und wünschte ihm „blühendes Eheleben.“ „Bringen Sie sie doch hierher, Herr Klosé, damit wir sie auch kennen lernen. Seit einem Jahr höre ich so viel über Ihre Freundin“, sagte der Vorarbeiter ein wenig vorwurfsvoll und mit heimlichem Neid über das Glück seines Arbeiters.

George verließ um sieben Uhr die „Tempo“-Fabrik in Richtung Stadtzentrum. Um acht saß er noch in Francois' Café-Bar und trank noch einen schwarzen Kaffee, während er wartete, dass die Geschäfte ihre Pforten öffneten. Um neun Uhr und eine Minute betrat er Noirs Juwelierladen und kaufte einen Damenring mit zwei Smaragden, die wie zwei leuchtende Sterne funkelten. Eine Minute vor zehn kaufte er in Frau Jaquelines Blumenladen dutzende roter Rosen und pünktlich um elf Uhr öffnete er seine Wohnungstür in der Birkenstraße. Eine Minute vor Zwölf legte er sich aufs Sofa und schlief, um diese Tageszeit ausnahmsweise drei ganze Stunden lang. Um drei Uhr und eine Minute ging er unter die Dusche, putzte zweimal seine Zähne und zog anschließend seinen grauen Anzug mit der orangefarbenen Krawatte an. Mit langsamen Bewegungen deckte er den Tisch: Er überzog ihn mit der weißen Tischdecke mit den roten Herzchen, stellte darauf die beiden Gläser aus Leonardokristall und die Rosen in eine Vase, machte eine Flasche Bordeaux auf, setzte sich dann hin und wartete auf den großen Augenblick. Da es aber noch zu früh war bis Viertel vor zehn, begann

er laut zu denken, was er seiner Freundin sagen würde, wenn sie in seine Wohnung kommen und ihm von all den merkwürdigen Dingen erzählen würde, über die sie draußen in der Welt gehört oder die sie selbst gesehen hatte.

Meine liebste Ann. Es ist ein Jahr verstrichen seit jener Herbstnacht, in der ich dich kennen gelernt habe. Erinnerst du dich? du warst scheu, mit deinen nassen schwarzen Haaren, die deine Schulter umschlossen und glichst einer Träne am Rand eines Platanenblatts. Ich wusste nicht, wie ich mich dir annähern sollte, ich hatte auch Angst, dass dein Körper bei einer Berührung zerbrechen würde; ich wusste nicht, welche Worte ich an dich richten sollte, ich hatte Angst, dass die Wörter wie Nadeln die bescheidenen Konturen deiner Augen durchstechen würden; ich wusste nicht, wie ich dich ansehen sollte, ich hatte Angst, dass sich dein Blick mit deinen Lippen verschwören und mich verraten würde. Und da hast du mich angelächelt. Ein wunderbares Lächeln, das bewirkte, dass meine Liebe auf einmal wie ein Tau auf den Boden rollte. Seit jenem Augenblick wusste ich, dass ich für immer mit dir zusammen leben wollte. Bis gestern traute ich mich nicht, es dir zu sagen. Es hat sich auch nicht so ergeben. Was soll man sich außerdem alles innerhalb von Dreiviertelstunde erzählen? Über die Kriege und die toten Kinder, über die genetisch veränderten Pflanzen und die Kernreaktoren, über die Börse und den Rinderwahn, über die Mutter, die ihr Kind getötet, das Kind, das seinen Vater umgebracht und den Vater, der seine Tochter vergewaltigt hat? Wie sollte man solcher Nacktheit zuvorkommen und sie in eine Dreiviertelstunde ankleiden? Aber nun ist es an der Zeit, über uns zu reden. Über unsere Zukunft und unsere Träume. Meine liebste Ann, willst du meine Frau werden?

Bei diesem letzten Satz kam George aus seinem Delirium zu sich und schaute erschrocken auf die Uhr. Es war neun Uhr und vierundvierzig Minuten.

Eine Minute vor dem großen Treffen, dachte er, schloss die Augen und zählte von sechzig ab rückwärts. Neunundfünfzig ... neunund... achtundzwanzig ... Pünktlich um Viertel vor zehn öffnete er sehnsuchtsvoll seine Augen. Aber, herrjemine!

Ihm gegenüber saß, anstatt von Ann, ein Mann mittleren Alters mit durchfurchtem Gesicht, schwarzem Anzug und einer solchen zur Schau gestellten Herablassung in den Augen, dass sie in Georges Körper Ekel verursachte, der sich in Form von Schweiß aus seinen Hautporen äußerte – so groß war seine Überraschung.

„Wer bist du denn? Und wie bist du in meine Wohnung gekommen? Wo ist Ann?“ brüllte George und sprang von seinem Sitz auf. Der Typ schien sich überhaupt nicht an Georges Reaktion zu stören und nachdem er ihm einen guten Abend gewünscht hatte, sagte er: „Ich heiße Ulrich von Ickert und vertrete heute Ann Ewill, die plötzlich erkrankte.“ Trübheit breitete sich über Georges Hirn aus. Wer war dieser Herr, der ungeladen in seine Wohnung gekommen war und so frech zu denken wagte, er könne jemals seine Liebste vertreten?

„Wenn du mir nicht sofort sagst, wo Ann ist, bring ich dich um!“, sagte er und schnappte sich ein Messer von der Küchenbank. Ulrich von Ickert ließ sich nicht aus der Ruhe bringen und mit einem Lächeln, das wunderbar sein könnte, wäre es keine Imitation von Ann Ewills Lächeln gewesen, begann er die Nachrichten des Tages zu sprechen. Da stürmte George verärgert auf ihn und mit einer

einzigsten Bewegung stach er das Messer in Ulrich von Ickerts Hals, so dass ihm sofort der Atem weg blieb.

Das alles hätte keine Bedeutung für den Leser, der niemals von diesem Mord erfahren hätte, hätte der Vorarbeiter der „Tempo“-Fabrik am nächsten Tag, einer Vorahnung folgend, nicht beschlossen, zusammen mit zwei Polizisten die Wohnung in der Birkenstraße aufzusuchen, um nach dem Grund des Nichterscheinens von George Klosé in der Fabrik zu forschen.

„Zehn Jahre lang ist er keinen einzigen Tag weggeblieben, Herr Wachmann“ hatte er in der Wache gesagt, als er Georges Abwesenheit melden wollte.

Am selben Abend, um eine Minute vor neun, klopfte der Vorarbeiter zusammen mit den zwei Polizisten an der Wohnung in der Birkenstraße. Um eine Minute nach neun machten sich die beiden Polizisten fertig, die Wohnungstür zu stürmen; sie nahmen zwei Meter Anlauf und stürzten sich auf die Tür, die aufgebrochen wurde. Sie machten drei große Schritte und betraten das Wohnzimmer. Dort fanden sie George Klosé, regungslos, mit einem Küchenmesser in der Hand, das mitten im

Bildschirm des Fernsehers steckte. Um neun Uhr dreißig kam aus dem Haus in der Birkenstraße eine Krankenbahre mit George Klosés totem Körper darauf. Um Viertel vor zehn sprach Ann Ewill mit ihrem wunderbaren Lächeln wie jeden Tag die Abendnachrichten ...

ΤΟ ΞΗΛΩΜΑ ΤΗΣ ΜΕΡΑΣ*στον Κώστα Τσιώλη*

Τα βράδια πλέκει μάλλινα
και κάλτσες του Παπαδιαμάντη.
Τη μέρα τα ξηλώνει επιμελώς
για να' χει κάτι να κάνει το βράδυ.
Ψάχνει και δεν τη βρίσκει ο
θάνατος.
Τόσο παλιά. Τόσο αποξεχασμένη.

Μετά ονειρεύεται σκλάβους
να τσιμεντάρουν την Ακρόπολη
πάνω απ' το μπαλκόνι της
για να περάσει ο θίασος ηλιθίων
σαλιγκαριών της Αφρικής.
Αλλά μόνο η μπάντα του Δήμου
θα περάσει αληθινά για τελευταία
φορά πριν την πρωτοχρονιά.

ΜΙΚΡΟΣ ΝΑ ΠΑΡΑΜΕΝΩ*Άρης Γεραδής*

Χτίστε μου το στόμα,
τα μάτια και τ' αυτιά μου,
φράξτε τον δρόμο στον αήθη εαυτό μου.
Μικρός να παραμένω, να μην ξέρω,
μόνο σκιές κι ελάφια που πετάνε
ν' αφουγκράζομαι όταν περνάει

Εκείνο

που δε θέλει να με ξέρει...
Κι ας μου χρωστάει πολλά
κι ας του χρωστώ τα πάντα.

Τ' αρνάκια της οδού Σταδίου
στο γόνατο σφαγμένα·
σαν από θαύμα Χριστουγέννων
ανασαίνουν ακόμα.

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΥΓ ΕΩΝ ΣΤΗΝ
GERMANIA
GESELLSCHAFT GRIECHISCHER
AUTORINNEN IN DEUTSCHLAND E.V.

Ο ΜΑΥΡΟΣ ΣΚΥΛΟΣ

Είναι ένας αρσενικός σκύλος. Μαύρος και μεγαλόσωμος. Από τους πολλούς αδέσποτους του χωριού. Στο διπλανό σπίτι μια θηλυκή λυκόσκυλίνα. Τις τελευταίες μέρες τους βλέπω να παίζουν μαζί μέχρι αργά το απόγευμα. Μετά εκείνη την κλειδώνουν μέσα στην αυλή. Εκείνος τότε πάει αργά και λυπημένα στο απέναντι μικρό χωμάτινο ύψωμα κάθεται στα δυο πισινά του πόδια και αγναντεύει από κει μέσα στην αυλή. Εκθές καθώς έπεφτε το βράδυ διέκρινα από απέναντι που καθόμουν μόνο το περίγραμμα του. Το κεφάλι του στραμμένο απέναντι στην αυλή με μια επιμονή που έχουν κάτι υπνωτιστές ή αγάλματα. Έβαλα λίγη τροφή σε ένα χάρτινο πιάτο πήγα και την άφησα μπροστά του. Ούτε γύρισε να με δει.

Τώρα το πρωί δεν ήταν εκεί. Περίεργος πήγα να δω αν έφαγε. Το πιάτο άθικτο. Σήμερα θέλω να διαπιστώσω αν δεν το έφαγε από ερωτική ανορεξία ή το άφησε εκεί για να το μοιραστεί με την αγαπημένη του...

Τώρα εσείς μην σκεφτείτε ότι δεν έχω δουλειά να κάνω. Απλά πάντα είχα μια ευαισθησία στα ερωτικά. Προπαντός στην μοναξιά που οι πιο πολλοί εμπεριέχουν...

ΠΟΛΕΜΟΣ

Πέτρος Κυρίμης

Αν θέλουν κι άλλο πόλεμο
Αν θέλουν κι άλλο αίμα
Αν σε καλέσουνε να πας
Όπλο για να σου δώσουν
Πες τους πως δεν μπορείς εσύ
Πως έχεις να δουλέψεις
Πως είναι η ζωή μικρή
Δεν θες να την ξοδέψεις
Πες τους πως θες τα χέρια σου
Μόνο για να αγκαλιάζουν
Και τα πικρά τα μάτια σου
Τον ήλιο να κοιτάζουν
Πες τους πως έχεις μια καρδιά
Που όλα τα αγαπάει
Και πως του κόσμου τα παιδιά
Μια μάνα τα γεννάει.

**KULINARISCHE STREIFZÜGE DURCH GRIECHENLAND
BESTELLEN SIE GLEICH HIER IHR EXEMPLAR:**

griechische-rezepte.info

Ξύλινη μύτη торνευτή

Ελσα Κορνέτη

Είναι ο κυρίως τίτλος του προκειμένου βιβλίου, που μπορεί να διαβαστεί με διάφορες σειρές αναφοράς: Τорνευτή μύτη ξύλινη, Μύτη ξύλινη торνευτή, Ξύλινη торνευτή μύτη, και σε μερικές άλλες παραλλαγές. Μα δεν είναι μόνον αυτή η πρωτοτυπία που προκαλεί τον, λίγο πολύ τυχαίο, αναγνώστη να ασχοληθεί άμεσα και σοβαρά με τούτο το βιβλίο της Έλσας Κορνέτη. «Τα παιχνίδια» των λέξεων, που караδοκούν σχεδόν σε όλες τις προτάσεις, ασκούν μια παράξενη έλξη, η οποία με πείσμα σχεδόν προσπαθεί να σε απωθήσει από την απόφαση που πήρες να μπεις κι εσύ στο παιχνίδι, τη στιγμή μάλιστα που συγχρόνως σε προσκαλεί σ' αυτό, εσένα δηλαδή, που αποφάσισες να γίνεις αναγνώστης της. Πως θέλεις ωστόσο, από την άλλη μεριά, να φύγεις από τους «συμπάσχοντες», να δεις, ακόμη και να απολαύσεις «με ευκαμψία το μικρό πουλί να κελαηδά στη θέση της καρδιάς»;

Όστε λοιπόν το καλά αρχίζει και, άρα, κάθε κατεργάρης στον πάγκο του; Κάθε άλλο! Τώρα αρχίζει «ο εσωτερικός αγώνας», σα να ήταν αυτό που θέλησε να προκαλέσει η ξύλινη, торνευτή μύτη. Μια μύτη που χώνεται παντού, που οσφραίνεται, βλέπει, ανακαλύπτει, ανασκαλεύει και προκαλεί.

Το βιβλίο θα αποφέρει καρπούς στα εξής, τουλάχιστον, πεδία:

Νεωτερισμός:

Το παν είναι ν' αποτυγχάνεις

Με χάρη

Με επιμέλεια περισσή

Με μοναδικό

Μαθησιακό

Ζήλο

Σοβαρή αντιμετώπιση μικρών θεμάτων: Μετακίνηση αναγνωστικών ενδιαφερόντων σε παραμελημένους τρόπους πρόσληψης με αποτέλεσμα νέα κλειδιά αποκάλυψης των κρυφών πλεονεκτημάτων της σύντομης γραφής και των εκτεταμένων συνεπειών της. Εκτός όμως από αυτά τα οφθαλμοφανή πορίσματα, πρέπει να τονιστεί και η αισθητική απόλαυση, το βασικό προϊόν αυτής της μικρής έρευνας στην ποίηση της Έλσας Κορνέτη, για να μην ξεχνιέται ούτε ένα από τα πιο βασικά της αποφθέγματα:

Θυμήσου

Θυμήσου

Θυμήσου

Όπου τελειώνει

το ράμφος

αρχίζει

το πουλί

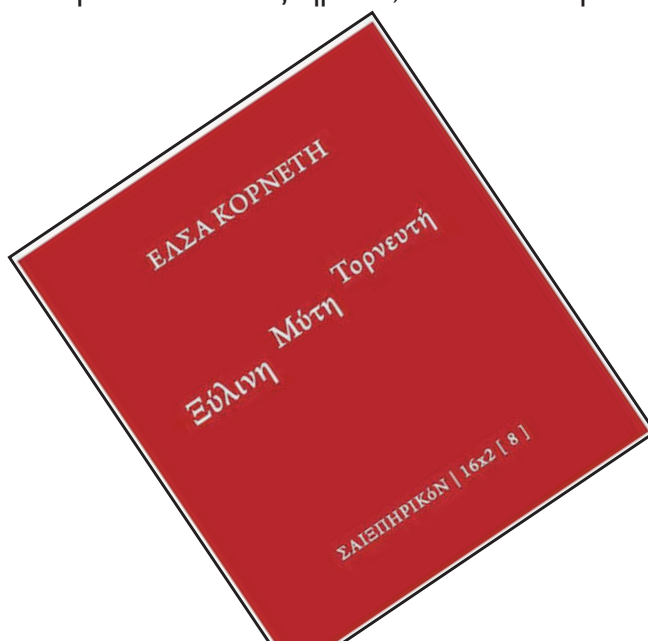
Niki Eideneier

Έλσα Κορνέτη, Ξύλινη Μύτη, Τорνευτή

Μια ιστορία απροσάρμοστης αλήθειας

Έλσα Κορνέτη, Πέννυ Δίκα-Κορνέτη και Εκδόσεις

- Βιβλιοπωλείο Σαιξπηρικών, Θεσσαλονίκη 2021

Der griechische Stuhl

Maria Laftsidis-Krüger

Auf den Reisen in Griechenland treffen wir auf die Tempel der hellenistischen Kultur, auf die Mythen längst vergangener Epochen, auf ein wie willkürlich ins Meer geworfenes Inselreich und auf lukullische Spezialitäten der griechischen Küche. Doch es gibt noch ein fünftes Element, welches so stark mit dem Land der Hellenen verbunden ist, dass es zurecht als griechisch bezeichnet werden kann: Der griechische Stuhl.

Der Vorgänger der uns bekannten Variante mit dem so typischen Sitz in Weboptik hieß Klismos. Der antike Stuhl mit seinen leicht gebogenen Stuhlbeinen und der geschwungenen Rückenlehne bot bereits Homer und seinen Gleichgesinnten Platz, um die Welt und deren Zerlegung bis ins kleinste Detail nachzudenken.

Auf vielen erhaltenen Vasen, Schmucktellern,

Grabstelen und nicht zuletzt Reliefs jener Zeit vor Christi werden die Sitzenden sehr oft von der Seite dargestellt, wie sie grazil Lesungen halten, Gaben entgegennehmen oder gar als Thronfolger ihre Untertanen empfangen.

Die alten Griechen waren Meister in Schreiner- und Tischlerfertigkeiten und kannten bereits in der Antike viele Techniken, um Holz zu bearbeiten, die uns heute immer noch geläufig sind. Natürlich fällt uns in diesem Zusammenhang auch sofort das Bild der flinken, webenden Hände antiker Schönheiten ein, allen voran Penelope, die Wartende von Ithaka, die jede Nacht das Gewebte wieder aufribbelte, um nicht unglücklich verheiratet zu werden, während sie auf den Superhelden Odysseus wartete, der nach 10 Jahren Krieg vor den Toren Trojas nicht nachhause fand.

Der gewebte Sitzteil, der uns heute so bekannten griechischen Stühle, ist zum Markenzeichen geworden. Zum Markenzeichen für Lebensfreude, die ihren Ausdruck in kaum zu übertreffende, bunte Farbspielereien der einzelnen Stuhlobjekte findet. Sehr oft sind es Pastelltöne von Gelb, über Rosa nach Grün und Blau, mit denen man jeden Sommer den Stühlen Griechenlands einen neuen Anstrich für die Saison am Meer verpasst.

Der griechische Stuhl strahlt neben Lebensfreude aber auch etwas typisch Griechisches aus: Gastfreundschaft.

Nie sind es zu wenig Stühle, wenn Fremde, die zu Freunden werden, unangemeldet an den Tisch voller Mezedes und anderer Köstlichkeiten kommen. Irgendwo steht immer ein Stuhl für unerwartete Gäste. Man rückt zusammen, schiebt die Stühle etwas dichter nebeneinander und isst gemeinsam, während man über Gott und die Welt

debattiert. Im Land der Säulen is(s)t man nie allein. Das führt dazu, dass fremde Arme auf der eigenen Rückenlehne weilen oder fremde Füße in staubigen Schuhen auf der Sprosse des eigenen Stuhles hin- und herwippen.

Der Stuhl wird zum Mittelpunkt des täglichen Lebens, nicht nur zu den Mahlzeiten, sondern auch bei einem weiteren wichtigen Element der lebensfrohen Griechen: Der Musik. Wer kennt sie nicht, die Rembetiko-Abende, bei denen auf einer kleinen Bühne ein halboffener Stuhlkreis den Musikern die richtige Atmosphäre bietet, während die Sängerin mit ihrem lasziven Blick und den übereinander geschlagenen Beinen in der Mitte eingerahmt ihre Stimme anhebt, um über unerfüllte Liebe zu singen, verlassene Heimat und dem Wunsch, dem Glück zu begegnen. Ab und zu kann man sie dabei beobachten, wie sie ein Bein auf dem Querstreb abstützt. Zu später Stunde, wenn die Einsamen und die Suchenden vom

Tsipouro leicht angestachelt die Bühne betreten und sich ihren Zeimbekiko bestellen, kann man sie mit etwas Glück in den verrauchten Spelunken erhaschen, die Tanzakrobaten. Jene, die sich mit einfach Tanzschritten nicht zufrieden geben. Sie hieven den Stuhl grazil in die Höhe und tänzeln, leicht schwankend, mit einem Stuhlbein auf dem Kinn über die Tanzfläche. Diese kühnen Meister beherrschen ihren Körper und gleiten so lange im Rhythmus der Nacht über die Bühne, bis der Schweiß ihnen in die Augen läuft.

Bei Tageslicht, wenn die Sonne ihren Zenit im Sommer erreicht und Einheimische lieber ins Haus fliehen, als sich den grellen Sonnenstrahlen auszusetzen, sind die Stühle verlassen an den getünchten Häusermauern. Hier und da sieht man Katzen, die sich unter dem griechischen Stuhl vor der Sonne schützen oder zurückgelassenes Häkelzeug auf dem Stuhlsitz. Wenn die Sonne allabendlich untergeht, krauchen sie wieder hervor

aus dem schattigen Inneren ihrer kleinen Häuser, die in schwarz gekleideten Alten der Dörfer, um draußen zu sitzen auf ihren Stühlen und dem Dorftratsch zu frönen.

Der Mittelpunkt der männlichen älteren Herrschaften der Dörfer ist das Kafenion, früher Bastion der Männer, heute mit gemischtem Publikum. Hier stehen sie zu Hauf, die griechischen Stühle, manchen schon etwas in Mitleidenschaft geraten, manche leicht lädiert. Findet man auf den paradiesischen Inseln wie Santorini oder Kefhalonia Exemplare in allen Pastellfarben, bevorzugt man in den Dörfern eher das schlichte Braun.

Den Fuß abstellend auf dem Streb des Tischnachbarn zur Linken und die Hand auf der Lehne des Nachbarn zur Rechten, genießt der Grieche das Debattieren, die Politik, auch wenn er wenig zum Weltgeschehen beitragen kann und freut sich am Ende auf eine gute Party Backgammon.

ΣΦΡΑΓΙΔΕΣ ΑΝΕΞΙΤΗΛΕΣ ***Λένα Καλαϊτζή – Οφλίδη & Σίμος Οφλίδης**

**Έσφιξα τα μάτια να μη βλέπω πια
- να μη με βλέπουν, αυτοί που τριγυρνούνε
με μια σφραγίδα μοναξιάς στο μέτωπο...**

Γιώργος Ιωάννου

Από το Πειραματικό Σχολείο στην οδό της Αγίας Σοφίας μέχρι τη Βενιζέλου, μια απόσταση δηλαδή που ορίζει κατά έναν τρόπο την ευρύτερη συνοικία της Παναγίας των Χαλκίων, είναι χίλια τετρακόσια είκοσι βήματα. Μετρημένα. Το καταθέτω με βεβαιότητα.

Μέχρι τα οκτώ μου περίπου περπατούσα τακτικά με τη μητέρα μου τη συγκεκριμένη διαδρομή, από το σπίτι μας ως την αγορά για ψώνια. Αφήναμε πίσω το πυκνό δάσος των πολυκατοικιών της Φιλίππου, της Πλάτωνος, της Μενελάου και βγαίναμε στο μεγάλο ξέφωτο της πλατείας. Εκεί δεν είχε αυτοκίνητα, μπορούσα ν' αφήσω το χέρι της και να περπατάω ελεύθερα μετρώντας βήματα και κλωτσώντας πετρούλες.

Διασχίζοντας μια πλατεία άχαρη τότε, χωρίς μαγαζιά, χωρίς δένδρα, χωρίς ένα μέρος να σταθείς, ένα παγκάκι να καθίσεις, ο δρόμος φαινόταν μακρινός. Γκρίνιαζα συνήθως.

«Κουράστηκα, με πονάνε τα πόδια!»

Η μαμά τότε άρχιζε να διηγείται ιστορίες, αληθινές νομίζω οι περισσότερες, για να περάσει η ώρα της βαρετής διαδρομής, να διασχίσουμε την πλατεία και να φτάσουμε επιτέλους στις βιτρίνες της αγοράς.

Πώς τα κατάφερνε, πάντοτε είχα την απορία, και οι ιστορίες της τελείωναν ακριβώς μπροστά στο Μπεζεστένι, τη σκεπαστή αγορά των χρυσοχόων. Όσπου κατάλαβα το κόλπο της. Παράλλαζε τη διαδρομή μας, άλλοτε την πήγαινε ευθεία, άλλοτε λοξή, κάποιες φορές τεθλασμένη, έκανε

στάσεις σε βιτρίνες, για να διαρκεί περισσότερο ή λιγότερο ανάλογα με την αφήγηση και το μέγεθος της γκρίνιας μου.

Βήματα εκατόν πενήντα, εκατόν πενήντα ένα, εκατόν πενήντα δύο...

Μέχρι την Μακεδονικής Αμύνης εξακόσια είκοσι. Η Ρωμαϊκή Αγορά παραμένει κρυμμένη υπό τη γη, δεν είχε κάνει ακόμα την εμφάνισή της.

Από το τζουκ μποξ στο εντευκτήριο του ΠΑΟΔ, επί της Ολύμπου, ακούγεται άσμα λαϊκό για μαύρα μαλλιά. Μια παρέα αραχτή δίπλα στο τολ έβαλε από νωρίς μπρος με τα ουζάκια. Ο Βαμβακάρης τραγουδάει για

*Μαύρα μάτια, μαύρα φρύδια,
κατσαρά μαύρα μαλλιά...*

Το σημερινό πρόγραμμά μας περιλαμβάνει επίσκεψη στα «Ρετάλια του Πετμεζά» στην Ερμού, πίσω από το Μπεζεστένι. Μάθαμε πως θα ανοίξουν δέματα με καινούργια παρτίδα. Καθυστέρησε ν' αρχίσει τις διηγήσεις της η μαμά, δεν παραπονέθηκα ακόμα πως κουράστηκα. Κοντοστεύκεται στην είσοδο υπόγειου παλιάς οικοδομής στη Φιλίππου, απ' αυτές που οι εργολάβοι δεν πρόλαβαν ακόμα να τις βάλλουν χέρι. Σ' αυτό το κομμάτι του δρόμου έχει εγκατασταθεί εδώ και χρόνια η πιάτσα των επιπλάδικων. Πωλούνται έπιπλα απλά, όχι τίποτα βαριές, πολυτελείς κατασκευές. Έπιπλα για

φοιτητές, για παιδικά δωμάτια, για εξοχικά, ντουλάπες μονόφυλλες και δίφυλλες, στρώματα, καναπέδες, υφάσματα επιπλώσεων. Εδώ δεν υπάρχει εμπορική βαβούρα, κόσμος να πηγαινοέρχεται στις βιτρίνες, να δοκιμάζει, να συγκρίνει τιμές. Εδώ επικρατεί ησυχία. Τί νομίζεις, κάνουν ουρές οι άνθρωποι κάθε μέρα για να αγοράσουν τραπέζια και καρέκλες; Με τις ώρες περιμένουν τον πελάτη οι μαγαζάτορες, όρθιοι ή καθιστοί μπροστά στην πόρτα τους. Σε προσκαλούν φορτικά να ρίξεις και μέσα μία ματιά, Παρακαλώ! Παρακαλώ!

Ρωτάμε, η μαμά ρωτάει δηλαδή, το χοντρούλη τύπο που αραχτός στην καρέκλα πάνω στο πεζοδρόμιο απολαμβάνει τον καφέ του,

«Ο Αντωνάκης είναι κάτω;»

«Ο Αντωνάκης; Ποιος, ο Γλόμπος;»

Όπως είναι καθιστός στρέφει το κορμί, κάνει χωνί τα χέρια στο στόμα και,

«Αντώνη, έλα πάνω, ρε! Σε ζητάνε».

Διαβάζω την ταμπέλα κρεμασμένη ψηλά στην είσοδο της υπόγας, που χάσκει σκοτεινή σαν Άδης, έτοιμη να με ρουφήξει,

Λουστράρονται επιπλώσεις.

Τραβάω τη μάνα μου από το μανίκι.

«Γιατί τον είπε γλόμπο;» Ψιθυριστά.

«Σκάσε τώρα!» Ψιθυριστά κι αυτή,

μέσα από σφιγμένα δόντια.

Η ερώτηση ενοχλεί το μυαλό μου σαν προσβολή. Μα γιατί τον είπε γλόμπο;

Έχω δει γλόμπους στρογγυλούς, με πεθαμένο άσπρο φως, βιδωμένους πάνω σε λάμπες που φέγγουν όλη τη νύχτα στις εξώπορτες. Και άλλους μεγαλύτερους, το ίδιο παγωμένους, να κρέμονται σε σειρά από τα ταβάνια στους θαλάμους και στους διαδρόμους των νοσοκομείων. Και στην τάξη μου στο σχολείο και στο γραφείο των δασκάλων.

Γιατί τον είπε γλόμπο, γιατί αυτό το παρατσούκλι; Ανέβηκε δυο δυο τα σιδερένια σκαλιά φέρνοντας μαζί του την πνιγερή μυρωδιά από καταγώγιο με κακό εξαερισμό.

Ο Αντώνης.

Γεροδεμένος, μπράτσα αθλητικά, οι γροθιές του σκληρές, προπονημένες, μ' ένα σφίξιμο σπάζουν πέντε καρύδια μαζεμένα. Δεν είναι παίξε γέλασε το λουστράρισμα των επίπλων στο χέρι. Μυρίζει ολόκληρος νέφτι, κόλλα, κερί, λάδι γυαλιστικό, απ' όλα. Στο κεφάλι του όπως πάντα φορεμένος ίσαμε τ' αφτιά ο πλεχτός μαύρος σκούφος. Κι ας μην κάνει κρύο.

Μας χαμογελάει μ' ένα γλυκύτατο χαμόγελο.

«Πώς πάει, Αντώνη μου, τι λέει η μαμά; Αντέχει;»

Η μάνα του είναι η καλύτερη φίλη της δικής μου.

«Αντέχει, αντέχει. Σκληρό καρύδι. Την ξέρεις, τώρα, την κυρά Ανάστα...»

Είναι Ιούλιος του 1963, μέρες των μεγάλων απεργιών στην ΥΦΑΝΕΤ. Στην ΥΦΑΝΕΤ των εννιακοσίων εργαζομένων γυναικών και των πενήντα αντρών. Στη διοίκηση του συνδικάτου όμως έντεκα είναι οι άντρες και μία η γυναίκα!

Οι εργάτριες το προχώρησαν σε απεργία πείνας. Μαύρες σημαίες ανεμίζουν στο εργοστάσιο, παντού μέχρι και στην πιο ψηλή καπνοδόχο. «Είς έσχατον αγώνα ζωής...» γράφει η Μακεδονία. Η Ανάστα είναι μέλος της συντονιστικής του αγώνα. Σε όλη της τη ζωή έπαιρνε μέρος σε συντονιστικές επιτροπές κάποιου αγώνα. Χόρτασε ξύλο στην Ασφάλεια. Και τώρα τρίτη ημέρα κλεισμένη μέσα στο εργοστάσιο μαζί με άλλες εργάτριες μετράει χαμένα μεροκάματα και αβέβαιο μέλλον, κέρδη και ζημιές.

* * *

Στην τωρινή «Φάμπρικα ΥΦΑΝΕΤ» βρέθηκα πρόσφατα ένα βράδυ για μια εκδήλωση ποίησης. Τα αγωνιστικά λημέρια της Ανάστας τελούν εδώ και κάμποσα χρόνια υπό κατάληψη από αναρχικές συλλογικότητες.

Οι τοίχοι του παλιού υφαντουργείου απ' την υγρασία έχουν πετάξει φουσκάλες. Απάνω τους συνθήματα με μπογιά ελευθερίας αντιστέκονται.

Στους χώρους για τα πολιτιστικά δρώμενα έχουν γίνει από τους καταληψίες διορθωτικές παρεμβάσεις και μια σχετική συντήρηση.

Στις σκάλες παρέες μεγάλες, μικρές, συζητούν ανέμελα για δράσεις αλληλεγγύης. Ξέρουν απ' έξω κι ανακατωτά Μπακούνιν και Κροπότκιν και όλες τις θεωρητικές αναλύσεις του αναρχισμού.

Η αφίσα στον τοίχο επιμένει:

Να ξαναεφεύρουμε την επανάσταση. Αυτό είναι όλο!

Ακούγεται καλή ιδέα.

Η μάνα μου έχει αγωνία.

«Αντέχει ακόμα, Αντωνάκη;»

Το χαμόγελο σχηματίζει στα μάγουλά του λακκάκια.

«Εκείνη αντέχει, εγώ όμως... έρεψα στη νηστεία».

Η Ανάστα, κάθε φορά που έχει ρεπό ή βολικιά βάρδια στη δουλειά, περνάει από το υπόγειο. Φέρνει στο μοναχογιό της καμιά μπουγάτσα για κολατσιό, να τον κρατήσει μέχρι το βράδυ που θα σχολάσει. Κατηφορίζοντας ανάβει κι ένα κερί στην Κόκκινη Εκκλησιά, τη «δικιά» τους αφού είναι κόκκινη, ευχαριστία στην Παναγίτσα που τους βοήθησε να μπει κι ένα δεύτερο μεροκάματο στο σπίτι. Ο αγώνας αγώνας, η αριστερά αριστερά, το κόμμα κόμμα, αλλά... ας έχουμε καλού κακού και μιαν άλλη πόρτα ανοιχτή.

Η μαμά βάζει στις χερούκλες του ένα πακέτο τυλιγμένο σε πετσέτα.

«Σ' έφερα λίγα ντολμαδάκια, Αντωνάκη, γιαλαντζί».

«Αμάν, πάνω στην ώρα, θεία. Να 'σαι καλά». Άνοιξε το σεφερτάσι και τα καταβρόχθισε στο πι και φι μπροστά μας. Άδειο και γλυμμένο το επέστρεψε μαζί με την πετσέτα.

Στη «Φάμπρικα Υφανέτ» στο χώρο της εκδήλωσης τα φώτα σβήνουν. Το σκοτάδι μας ενώνει όλους σε μια παρέα μαζί με το μακρινό χθες. Ακούγεται μουσική. Τζαζ της δεκαετίας του '40 σε χαμηλή ένταση.

Στα χρόνια της Ανάστας μόνο το ξύλο της αστυνομίας έπεφτε μετά μουσικής στη διαπασών.

Απεργία; Πώς είπατε;

Νυχτερινά ντου. Συλλήψεις, χειροπέδες που κλείνουν με μεταλλικό θόρυβο. Οι εργάτριες του υφαντουργείου τολμούν να ζητήσουν ανθρώπινες συνθήκες εργασίας και τις σαπίζουν στο ξύλο τις «παλιοκουμούνες». Κραυγές αντίστασης.

«Φασίστες!!!»

Απόψε παρουσιάζεται το βιβλίο «Γραπτά του Γιώργου Β. Μακρή», από τις εκδόσεις της «Εστίας». Μια κοπέλα απαγγέλει ποιήματά του.

*Μα πόσες ποικιλίες θανάτου έχω διαβεί!
Πέθανα άπειρες φορές από αστία
μορφάζοντας ξαπλωμένος στο λιθόστρωτο
πέφτοντας από τ' άλογο στις εκστρατείες
των βασιλιάδων.
Χάνομαι μέσα στους στίχους του.*

«Αντωνάκη, εσύ που ξέρεις από έπιπλα, τέσσερις καλές καρέκλες για την τραπεζαρία από πού να τις πάρουμε;»

Ο Αντώνης σκέφτηκε λίγο, ίσα μέχρι να καταπιεί το τελευταίο ντολμαδάκι.

«Απ' του «Νατάν», του Εβραίου, θεία. Εγώ τα δουλεύω, με τα χέρια μου. Τα καλύτερα της πιάτσας».

«Το ξέρω το μαγαζί», είπε η μαμά μου. «Είναι λίγο ακριβούτσικο όμως».

«Έχουμε τα μέσα για τα σκόντα», είπε ο Αντώνης χαμογελώντας στο κύριο που μόλις είχε φτάσει κοντά μας. «Να τος, κατά φωνή».

«Τι γίνεται, Γλόμπε;» χτύπησε εκείνος τον Αντώνη χαϊδευτικά στην πλάτη. «Θα είμαστε έτοιμοι την

άλλη βδομάδα;»

«Κοντεύω, κύριε Νατάν, τα δικά σου δουλεύω τώρα. Και ό,τι λέγαμε με τη θεία μου από δω, να περάσει από το μαγαζί σου. Ενδιαφέρεται για δανέζικες καρέκλες. Σε καλές τιμές, έτσι;»

Η μαμά και ο κύριος Νατάν έπιασαν κουβέντα για καρέκλες και τιμές. Εγώ παρατηρούσα στον πήχυ του χεριού του, κάτω από το σηκωμένο μανίκι του πουκάμισου, τη μαύρη σφραγίδα μ' ένα νούμερο μακρινάρι.

«Τι είν' αυτό;»

Ο κύριος Νατάν κοίταξε τον πήχυ του σχεδόν τρυφερά. Κοίταξε και τον Αντώνη. Και την μαμά μου. Σα να τους ζητούσε την έγκριση για να με παίξει.

«Α, αυτό... Λοιπόν..., μικρός σαν και σένα ήμουν πολύ ζωηρός. Το 'σκαγα συχνά από το σπίτι και μετά χανόμουν. Οι γονείς μου είδαν και αποείδαν πως με τα μαλώματα και το ξύλο δεν βάζω μυαλό και στο τέλος με σφράγισαν μ' αυτό το νούμερο. Να δες, δεν φεύγει με τίποτα».

Το έτριψε με τ' άλλο χέρι.

«Για να με βρίσκει εύκολα η αστυνομία».

Και σιγά μην τον πίστεψα!

«Βλέπεις, και οι δυο σφραγισμένοι είμαστε», συμπλήρωσε ο Αντώνης βγάζοντας το σκούφο του και δείχνοντας το γυμνό κεφάλι του.

Και οι τρεις τους χασκογέλασαν σχεδόν με το ζόρι.

Φύγαμε. Στο δρόμο η μάνα μου, που καμάρωνε για το γερό θυμητικό της, είχε έτοιμη στα χείλια με όλες τις λεπτομέρειες την ιστορία του Αντώνη. Πολύ μεγάλη. Μέχρι το Μπεζεστένι δεν πρόλαβε να διηγηθεί ούτε καν τη μισή, έμεινε το υπόλοιπο για άλλες βόλτες.

Το παλικάρι γεννήθηκε στην κατοχή ορφανός από μπαμπά, που σκοτώθηκε στην Αλβανία. Τέτοιες περιπτώσεις ο κόσμος τις έλεγε «παιδιά του πολέμου». Στο ορφανοτροφείο «Αριστοτέλης»,

στην Καλαμαριά, τον έβαλε η Ανάστα για να βγάλει το σχολείο και να μάθει μια τέχνη, να πορεύεται. Στα επτά του χρόνια τον βρήκε το κακό που τον σημάδεψε. Αυτόν και πάρα πολλά ακόμα παιδιά εκείνης της φουρνιάς.

Ανάμεσα στα αγοράκια του ιδρύματος εμφανίστηκαν ξαφνικά κάνα δυο κρούσματα κασίδας. Η διεύθυνση απευθύνθηκε σ' ένα γιατρό δερματολόγο που μόλις είχε επιστρέψει από Γερμανία και είχε ανοίξει το ιατρείο του στη λεωφόρο Νίκης. Μ' ένα καινούργιο μηχάνημα ακτινοβολίας του τριχωτού της κεφαλής υποσχόταν ριζική θεραπεία και κυρίως πρόληψη. Από τις πρώτες κιόλας μέρες της «θεραπείας» τα παιδιά εύρισκαν στο μαξιλάρι τα μαλλιά τους τούφες τούφες. Ήταν πολύ μικρά ακόμα για να διαμαρτυρηθούν γι' αυτό που έβλεπαν στους καθρέφτες των λουτήρων ή στα κεφάλια των φίλων τους.

Σε λίγο καιρό σε κάποια κεφαλάκια ξαναφύτρωνε χνούδι με ασθενικές τριχούλες. Σ' αυτές τις περιπτώσεις ο γιατρός εφαρμόζε και δεύτερη «θεραπεία». Τη χαριστική βολή. Που δεν ήταν καθόλου χάρισμα.

Κάποια παιδιά τρόμαζαν στη θέα του μηχανήματος, ένα τέρας, ένας κακός δράκος τα απειλούσε. Αντιστέκονταν, δεν ήθελαν να ξαναπάνε για δεύτερη φορά. Μερικά απ' αυτά στάθηκαν τυχερά, γλίτωσαν.

Ο μικρός Μόσχος, φίλος του Αντωνάκη, σε μια αναγκαστική βραδυπορία του λεωφορείου άνοιξε την πόρτα και το 'σकाσε γυρίζοντας πίσω ποδαρόδρομο. Στάθηκε άτυχος ο κακομοίρης. Αφού εισέπραξε είκοσι χτυπήματα (μετρημένα από τον ίδιο) με το χάρακα στην ανοιχτή παλάμη, εστάλη πακέτο συστημένο την επομένη στο γιατρό.

Το 1947 όσα παιδιά υπέστησαν τις ακτινοβόλες θεραπείες είχαν χάσει οριστικά τα μαλλιά τους. Όλα τα μαλλιά τους. Μια γυαλιστερή φαλάκρα γέρου στο κεφάλι ενός οκτάχρονου αγοριού θα μαρτυρούσε για πάντα τα πειράματα του ιατρού

με τη γερμανική εκπαίδευση. Ανήκεστος η βλάβη. Εκτός από το ισόβιο στίγμα του σημαδεμένου, τα βαριά και αντιαισθητικά εγκαύματα εξελίχθηκαν κατά περίπτωση ακόμα και σε καρκίνο του δέρματος και του εγκεφάλου.

* * *

Βήματα εννιακόσια εβδομήντα πέντε, εννιακόσια εβδομήντα έξη, εννιακόσια εβδομήντα...

«Μαμά, δεν θυμώνει που τον λένε Γλόμπο;»

«Μπα, αυτά είναι τρυφερά πειράγματα. Όσοι γνωρίζουν τον Αντώνη τον αγαπάνε τόσο πολύ... κανείς δεν σκέφτεται να τον προσβάλλει. Ούτε και ο Αντώνης κακιώνει με τέτοια. Εδώ δεν κάκιωσε με τον ίδιο το γιατρό, τον εγκληματία... “Περασμένα, ξεχασμένα”, λέει πάντα».

Περασμένα ίσως. Ξεχασμένα δεν τ’ αφήνουν οι καθρέφτες.

Αν κάτι δεν μπόρεσε να ξεχάσει ο Αντώνης είναι τα πορτρέτα του βασιλιά Παύλου και της βασίλισσας Φρειδερίκης κρεμασμένα σε περίοπτη θέση στο ορφανοτροφείο. Το ίδρυμα ήταν υπερήφανο διότι ευρίσκετο υπό την υψηλή προστασία των Α.Μ. των Βασιλέων. Παρά το έντονο ρετουσάρισμα και το σχετικά νεαρό της ηλικίας της η άνασσα έμοιαζε με θολό κρασί έτοιμο να το γυρίσει σε ξύδι.

Το βασιλικό ζεύγος παρακολουθούσε αφ’ υψηλού τους μαθητές με το άτεγκτο βλέμμα του αυστηρού επιστάτη αν πλένονται καλά, αν είναι επιμελείς μαθητές, αν δημιουργούν προβλήματα στους δασκάλους τους, αν κάνουν την προσευχή τους πριν κοιμηθούν. Όσο και αν παρίσταναν τους γονείς, όπως προπαγάνδιζε η διεύθυνση του ιδρύματος, στην πραγματικότητα έμοιαζαν περισσότερο με τον κακό πατριό και την κακιά μητριά.

Από τότε αρκετές φορές στον ύπνο του ο μικρός Αντώνης έβλεπε τον εφιάλητη της βασίλισσας με το ψυχρό της βλέμμα να φοβερίζει τα φαλακρά παιδιά: «Μην τολμήσετε να διαμαρτυρηθείτε,

αλίμονό σας!» Ανάμεσα στην περμανάντ των μαλλιών της αποκρουστικά φιδάκια με απειλητικές γλώσσες μεταμόρφωναν τη σύγχρονη Μέδουσα σε απεχθέστατη Γοργόνα του φόβου.

Η μαμά δεν μπορούσε να ξέρει πόσες φορές αργότερα ο Αντώνης τα ‘βαλε με τον καθρέφτη του σπιτιού του που του εμφάνιζε ένα πρόωρα γερασμένο κρανίο με πέντε ψόφιες τριχούλες πάνω από το σβέρκο σαν μουστάκια παραγινωμένου καλαμποκιού,

«Γαμώ την καταδίκη μου, γαμώ!»

Βαρούσε δυνατές μπουνιές στο τοίχο.

Ούτε το πόσο έκλαψε ένα ολόκληρο βράδυ στο κρεβάτι του όταν η Ανθούλα, η όμορφη δεκαεξάχρονη, μαθητευόμενη κομμώτρια της γειτονιάς που του πήρε τα μυαλά είπε σε μια κοινή τους φίλη σταλμένη επί τούτου απ’ τον Αντώνη για μεσίτρα,

«Ποιον, καλέ, τον Αντώνη; Σιγά μην πάω εγώ με τον Γλόμπο!»

Κι εκείνη η ανόητη του τα μετέφερε λέξη προς λέξη!

Και πόσες άλλες ακόμα βασανισμένες νύχτες με όνειρα και εφιάλτες για τα μαλλιά της κεφαλής. Κάποτε γνωρίστηκε με την Αγγέλα, μια συνομήλική του Πόντια, βοηθό σε φαρμακείο. Του πούλησε μια αλοιφή για τα εγκαύματα. Μια άλλη φορά σιρόπια για τον επίμονο βήχα από ένα κρυολόγημα. Σε λίγο καιρό πηγαينوερχόταν σπίτι τους για να κάνει ενέσεις στη Ανάστα, που υπέφερε από κισσούς στις γάμπες λόγω ορθοστασίας στις μηχανές της ΥΦΑΝΕΤ.

Η Αγγέλα ήταν γυναίκα μπαξές. Παρά την έντονα μελαχρινή και αγριωπή όψη της με τα σμιχτά φρύδια πάνω από μάτια στο χρώμα της μελάσας, είχε τρυφερή καρδιά και μιαν εκρηκτική αίσθηση του χιούμορ. Χείμαρρος της ατάκας. Στο κεφάλι του ποτέ δεν είδε τη φαλάκρα παρά μόνο τα λακκάκια στα μάγουλά του, όταν της χαμογελούσε. Το πρώτο που τη συγκίνησε και αγάπησε στον Αντώνη ήταν τα βάσανά του. Το δεύτερο, όταν πια γνωρίστηκαν καλύτερα, τα γερά του μπράτσα,

την ώρα που την έσφιγγαν τανάλιες στις ιδιαίτερες στιγμές τους. Τέτοιες στιγμές η Αγγέλα γινόταν, χωρίς μέλη και κόκαλα, μια φλόγα λαμπάδας που σιγοέλιωνε στην αγκαλιά του.

«Είσαι ο Ποπάου μου!...», του ψιθύριζε.

Γελούσαν.

Ένα από τα επόμενα βράδια άπλωσε το χέρι της και το πλησίασε τρυφερά στο κεφάλι του. Θείο δώρο! Χαρμόσυνες καμπάνες, μικρές, μεγάλες, ακόμα πιο μεγάλες, σήμαναν ξαφνικά. Ο Αντωνάκης πρώτη φορά στη ζωή του αισθάνθηκε μια ζεστή γυναικεία παλάμη να του χαϊδεύει την τραυματισμένη του αξιοπρέπεια.

Το όνειρο εκείνο τη νύχτα προβλέψιμο και αναμενόμενο. Είχε, λέει, αποκτήσει μαλλιά! Πολλά μαλλιά, πυκνά μαλλιά, μακριά μαλλιά. Σαμψών! Τόσο μακριά που αναγκάστηκε για να τα συμμαζέψει να τα δέσει αλογοουρά.

Το πρωί ξύπνησε πρώτος. Ευδιάθετος, βυθισμένος σε χρυσή μέθη, που θα τον έβγαζε έξω στους δρόμους να τριγυρνά σαν ενθουσιώδης έφηβος και να γράφει με σπρί το όνομά της στους τοίχους.

Ετοίμασε αυτός τον καφέ. Και για τους δύο.

Αγαπήθηκαν με πάθος, ιδανικά. Δυστυχώς η Ανάστα έφυγε νωρίς. Δεν πρόλαβε να χαρεί τον Αντωνάκη της ευτυχισμένο με την Αγγέλα και τα δυο τους παιδιά, τον μικρό Λευτέρη προς τιμήν του κόμματος και τη μικρή Αναστασούλα – Στάσα προς τιμήν δικιά της.

Χίλια βήματα και εφτά, χίλια και οκτώ, χίλια και...

*** Κεφάλαιο από το υπό έκδοση βιβλίο
«Θεσσαλονίκη, πόλις χαλκίων».**

**Παναγία Χαλκίων
Θεσσαλονίκη**

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ

Μιχάλης Πατένταλης

Η ελληνική κοινωνία αμφιταλαντεύεται μέχρι σήμερα ανάμεσα σε δύο τάσεις. Σε αυτούς που αντιδρούν δυναμικά σε οτιδήποτε έρχεται σε αντίθεση με τις πατροπαράδοτες συνήθειες και τις νοοτροπίες του παρελθόντος και από την άλλη, σε αυτούς που υιοθετούν άμεσα νέες αντιλήψεις και πολιτικές, τόσο σε κεντρικό συλλογικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο των ατομικών συμπεριφορών.

Στην εργασία αυτή θα γίνει μια προσπάθεια μέσα από τα τρία κείμενα των Μ. Αλεξάκη, Κ. Τσουκαλά και Ρ. Παναγιωτόπουλου, να περιγράψουμε την ελληνική κοινωνικό-πολιτική εμπειρία κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης, σχολιάζοντας στην συνέχεια την σύγχρονη ελληνική, κοινωνική και πολιτική, κατάσταση.

Η κοινωνική-πολιτική εμπειρία στην Ελλάδα μετά την μεταπολίτευση

(Σύμφωνα με τις απόψεις του Αλεξάκη)

Ενώ η γεωπολιτική ορίζοντες της Ελλάδας διευρύνονται, με συνέπεια να μειώνεται η απόσταση από την υπόλοιπη αναπτυγμένη Ευρώπη, παρατηρείται το φαινόμενο της ύπαρξης μιας ισχυρής τάσης, η οποία είναι προσκολλημένη στην ισχυρή παράδοση και στις μακροχρόνιες συνήθειες και νοοτροπίες.

Η κοινωνία των πολιτών στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από την απουσία ορθολογικών κανόνων και κοινωνικής συνοχής. Από την άλλη έχουμε μια κοινωνία που βασίζεται στις πελατειακές σχέσεις και τον λαϊκισμό. Αυτός ο ανορθολογισμός, έχει ως συνέπεια, να μην μπορεί να διαμορφωθεί το κατάλληλο πλαίσιο για την δημιουργία μιας δυναμικής, που θα οδήγησε στον

εκσυγχρονισμό και στις μεταρρυθμίσεις.

Βέβαια αυτές οι αντιθέσεις δεν παρατηρούνται μόνο στην ελληνική κοινωνία. Πολλές χώρες της δυτικής και ανατολικής Ευρώπης βρέθηκαν στο παρελθόν σε παρόμοια κατάσταση με την Ελλάδα. Η Γερμανία και η Ιταλία μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, Ισπανία την εποχή της δικτατορίας, οι ανατολικές χώρες μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, εισήλθαν σε μια περίοδο αβεβαιότητας. Όλες αυτές οι περιπτώσεις διαφέρουν όμως από την Ελλάδα, μιας και αυτές, κατάφεραν σε μικρό χρονικό διάστημα, να ξεπεράσουν την μεταβατική αυτή φάση στην οποία εισήλθαν. Στην περίπτωση όμως της Ελλάδας, καμιά από τις δύο τάσεις, που αναφέρθηκαν παραπάνω, δεν μπόρεσαν να διαμορφώσουν κοινωνική συναίνεση, ώστε να οδηγήσουν την χώρα στην κατεύθυνση της ανάπτυξης.

Στο κείμενό του ο Αλεξάκης επισημαίνει πως η κοινωνική συναίνεση στην χώρα μας δεν γίνεται μέσω κάποιου κοινωνικού συμβολαίου αλλά μέσα από πελατειακές πρακτικές. Με αυτό τον τρόπο όμως η δημοκρατία καταντάει να είναι περισσότερο τυπική παρά ουσιαστική. Τα αστικά θεμελιώδη δικαιώματα λειτουργούν περιθωριακά, προβάλλοντας με αυτό τον τρόπο ως κατάλληλο πολίτη τον καιροσκόπο υπήκοο και όχι τον αξιοπρεπή πολίτη. Αυτή η νοοτροπία χαρακτηρίζει την νεοελληνική κοινωνία από τον 19ο αιώνα μέχρι και σήμερα, με συνέπεια να έχουμε ένα παρεμβατικό κράτος.

Για να μπορέσει να στηρίξει αυτή του την θέση, ο Αλεξάκης χωρίζει την νεοελληνική κοινωνία σε τρεις βασικές περιόδους. Η πρώτη περίοδος αφορά την καθιέρωση του κοινοβουλευτισμού,

η οποία προηγήθηκε της εκβιομηχάνισης και είχε ως συνέπεια η συναίνεση να στηριχθεί πάνω σε ανορθολογικά πλαίσια⁵. Η δεύτερη περίοδος των μετεμφυλιακών χρόνων, όπου η «αστυνομευόμενη» δημοκρατία και η εθνικοφροσύνη διαμόρφωσε μια ιδιότυπη κυρίαρχη πολιτική κουλτούρα.

Η τρίτη περίοδος είναι η περίοδος της μεταπολίτευσης. Σε αυτήν την περίοδο συμβαίνουν και οι πιο καταλυτικές αλλαγές στην ελληνική δημοκρατία. Η αστυνομευόμενη δημοκρατία της μετεμφυλιακής περιόδου αντικαθιστάται από την «πρωθυπουργική» δημοκρατία. Η δημοκρατία αυτή μπορεί να ήταν πιο συγκεντρωτική και ολιγαρχική στην κορυφή της (λόγο του ρόλου του πρωθυπουργού που έπαιρνε τις σημαντικότερες αποφάσεις) από την προηγούμενη, αποτελούσε όμως ένα καθεστώς πολύ πιο ανοιχτό, ελεύθερο και δημοκρατικό. Τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα είχαν κατοχυρωθεί, η ελευθερία του Τύπου, των προσωπικών πεποιθήσεων, των συνδικάτων ήταν απόλυτα σεβαστά.

Η αλλαγή του πολιτικού συστήματος επηρέασε και τις σχέσεις της πολιτικής κυριαρχίας. Εξαλείφθηκαν οι μέθοδοι του αποκλεισμού (χαρακτηριστικό γνώρισμα του προδικτατορικού καθεστώτος), η πολιτική διαφωνία έπαψε να απαγορεύεται, οι καταδιώξεις για τις πολιτικές πεποιθήσεις έπαψαν να υπάρχουν.

Τα δύο κυρίαρχα κόμματα της μεταπολίτευσης, ΝΔ και ΠΑΣΟΚ, προσπάθησαν να εκσυγχρονίσουν τις πολιτικές πρακτικές τους, παρ' όλες όμως τις προσπάθειες που έκαναν, παρέμειναν σε μια «πρωθυπουργική» δημοκρατία, με ένα πολίτευμα που είναι περισσότερο φιλελεύθερο και λιγότερο δημοκρατικό. Η ύπαρξη ισχυρής και αυτόνομης κοινωνίας πολιτών, που είναι και το ζητούμενο σε μια δημοκρατία, παραμένει ακόμα ανολοκλήρωτη επιθυμία.

Το πολιτικό σύστημα της χώρας, κατά των Αλεξάκη, παρουσιάζει κενά ηθικής και πλουραλιστικά ελλείμματα. Η έλλειψη επίσης

ενός κοινωνικού συμβολαίου και η θεμελίωση της συναίνεσης σε εξωθεσμικές πρακτικές είναι χαρακτηριστικό του ελληνικού κράτους από την ίδρυσή του μέχρι και σήμερα. Ο ατομοκεντισμός υπερισχύει της συλλογικότητας.

Η κοινωνική-πολιτική εμπειρία στην Ελλάδα μετά την μεταπολίτευση (σύμφωνα με τις απόψεις του Τσουκαλά.)

Σε αντίθεση με τον Αλεξάκη, που υποστηρίζει πως ένα κοινωνικό συμβόλαιο είναι ιστορικά αναγκαίο, ο Τσουκαλάς θεωρεί πως οι κοινωνικές προτιμήσεις δεν θεμελιώνονται υποχρεωτικά στις προτιμήσεις των μελών μιας κοινωνίας. Το θέμα για τον Τσουκαλά είναι να κατανοήσει κανείς την σχέση μεταξύ του αθροίσματος των ατομικών ορθολογικών ενεργειών και των συλλογικών ορθολογικοτήτων στην Ελλάδα. Το κείμενο του Τσουκαλά φέρνει μια ακόμη αντίθεση στην επιφάνεια της ελληνικής πραγματικότητας. Την επιτυχία των Ελλήνων σε ατομικό επίπεδο και την αποτυχία τους σε συλλογικούς στόχους.

Ο Τσουκαλάς επισημαίνει πως οι θεσμοί και οι δομές της ελληνικής κοινωνίας αντιστέκονται στις μεταρρυθμίσεις. Έτσι ενώ οι Έλληνες έχουν υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, δεν καταφέρνουν να πετύχουν σε συλλογικό επίπεδο παρά μόνο σε αυστηρά ατομικό. Αυτό συμβαίνει κατά την άποψή του γιατί υπάρχει έλλειμμα νεωτερικών αξιών και άρνηση υιοθέτησης του μοντέλου της βασικής κοινωνικής κατασκευής στις δυτικές χώρες.

Σε αυτό το σημείο ο Τσουκαλάς επισημαίνει την ανάγκη να υπάρξει ένα σύστημα συλλογικών ελέγχων της συμπεριφοράς των πολιτών και μια πολιτισμική εξέλιξη πάνω στην οποία βασίζεται και η κοινωνική κατασκευή του φιλελεύθερου δυτικού κόσμου. Η επιβαλλόμενη αυτή πειθαρχία εδραιώνεται στην εσωτερική συνείδηση των ανθρώπων με κανόνες εσωτερικής λογοδοτικής συμπεριφοράς.

Αυτή όμως η συμπεριφορά δεν μπορεί να επιβληθεί με το «έτσι θέλω». Ιδιαίτερα στην Ελλάδα όπου οι κρατούσες ιδεολογικές δοξασίες δεν συμβάλουν στο να δοθεί μια ώθηση στις συλλογικές κοινωνικές κρυσταλλώσεις, η συμπεριφορά που αναφέραμε παραπάνω είναι ακόμη ποιο δύσκολο να επικρατήσει.

Η ελληνική κοινωνία, σύμφωνα πάντα με τον Τσουκαλά, δεν έχει κανόνες. Το κοινωνικό σύνολο στην Ελλάδα αποτελεί μια δυνάμει πηγή άντλησης προσωπικού οφέλους, που αξιώνει, διεκδικεί, ποτέ όμως δεν λειτουργεί ως ο θεματοφύλακας κανόνων που πρέπει να γίνονται σεβαστοί από όλους.

Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι αυτό που επικρατεί στην ελληνική κοινωνία δεν είναι οι παραγωγικές εργαλειακές ή συλλογικά ορθολογικές πτυχές, αλλά οι ανεπανάληπτες και μετα-ορθολογικές «πνευματικές», ψυχικές και αισθηματικές ικανότητες των ατόμων.

Έτσι αφού δεν υπάρχει απρόσωπη αγοραία εντιμότητα και οι συλλογικοί κανόνες συμπεριφοράς και συμμόρφωσης δεν έχουν γίνει κανόνας της κοινωνίας αυτό έχει σαν συνέπεια η λογική, η επιχειρηματολογία και η συλλογιστική συνάφεια να είναι απλώς εργαλεία προς χρήση χωρίς όμως να αποτελούν αξίες σεβασμού. Με αυτό το σκεπτικό, αντιμετωπίζονται όλοι οι δυτικοί, ως άτομα που υπακούουν τυφλά σε κανόνες, χλευάζοντάς τους, και όχι ως συλλογική οντότητα με τεχνολογικές και οργανωτικές ικανότητες. Η συλλογική Ελλάδα μοιάζει να αιωρείται «κάπου μεσοστράτης» ιδεών, λειτουργιών και «σταδίων» ανάπτυξης.

Η κοινωνική-πολιτική εμπειρία στην Ελλάδα μετά την μεταπολίτευση (σύμφωνα με τις απόψεις της Παναγιωτοπούλου.)

Στο κείμενο της Παναγιωτοπούλου γίνεται καταρχήν μια αναφορά για την μεταπολιτευτική

εποχή από το 1974 μέχρι και το 1994. Την περίοδο αυτή όπου η Ελλάδα εντάσσεται στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα γίνεται μια προσπάθεια σταθεροποίησης και διεύρυνσης της λειτουργίας των κοινωνικών και πολιτικών θεσμών. Το αίτημα για εκδημοκρατισμό και την δημιουργία ενός σύγχρονου κράτους, γίνεται όμως κάτω από πολιτικές αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις συμφερόντων.

Μετά από το 1981 παρόλο που ο εκδημοκρατισμός των θεσμών αποτελούσε αναγκαίο προαπαιτούμενο, επικράτησε ως ιδεολογικοπολιτικό πλαίσιο λαϊκισμός, ενισχύοντας έτσι την κοινωνική κινητικότητα, διαμορφώνοντας ένα κοινωνικό περιβάλλον όπου το βασικότερο μέλημα των Ελλήνων να είναι η ατομική ή οικογενειακή ανέλιξη χωρίς θεσμικούς περιορισμούς προς το κοινωνικό σύνολο (Partikulative Gesellschaft).

Στην συνέχεια η Παναγιωτοπούλου εντοπίζει τέσσερις βασικές αιτίες που συνέβαλαν στην ενίσχυση της κοινωνικής κινητικότητας μετά από το 1974. Η πρώτη έχει να κάνει με την ανακατανομή του εισοδήματος και την δημιουργία θεμελιακών θεσμών του κράτους πρόνοιας. Η προσπάθεια αυτή όμως συνέπεσε με την εμφάνιση της διεθνούς οικονομικής κρίσης, η οποία συρρίκνωσε την απασχόληση και το κοινωνικό κράτος σε όλη την Ευρώπη. Οι οικονομικές ενισχύσεις που πήρε η χώρα με την ένταξή της στην ΕΚ αναλώθηκαν σε αντιπαραγωγικές παροχές, επιδοτήσεις και φοροαπαλλαγές.

Η δεύτερη αιτία έχει να κάνει με τις διαιρετικές τομές μεταξύ δεξιάς και αριστεράς. Αν και οι τομές αυτές χαλάρωσαν, δεν εξαλείφθηκαν τελείως και στην χειρότερη περίπτωση αντικαταστήθηκαν από άλλα συστήματα αντιπαραθέσης και διεκδίκησης κοινωνικών συμφερόντων.

Η τρίτη αιτία είναι, κατά την Παναγιωτοπούλου, η σταδιακή αύξηση των μεσαίων στρωμάτων στην Ελλάδα. Παρατηρείτε

δηλαδή μια ομογενοποίηση ορισμένων βασικών κοινωνικών και πολιτικών χαρακτηριστικών του κοινωνικού συνόλου. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια πως με την ομογενοποίηση αυτή απαλείφθηκαν οι ανισότητες και οι διαφορές μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων. Η κοινωνική πόλωση και οι αντιθέσεις, εκφράζονται τώρα μέσα από συντεχνιακές επιλογές.

Η τέταρτη αιτία έχει να κάνει με το καθεστώς των πελατειακών σχέσεων μεταξύ κράτους και πολίτη. Αυτό το πρόβλημα παγιώθηκε σταδιακά στην συνείδηση του πολίτη νομιμοποιώντας την επιλεκτική συμμετοχή των «δικών μας παιδιών» στην παροχή κάθε είδους διευκολύνσεων από το κράτος. Με την στήριξη του πολιτικού συστήματος δημιουργήθηκε ένα άναρχο «δημοκρατικό» σύστημα επινομής πόρων, από το οποίο όλοι δικαιούνται πλέον να διεκδικήσουν οφέλη και ισόβαθμη μεταχείριση.

Στο ερώτημα που προκύπτει από την παραπάνω ανάλυση, πως μπορεί να βελτιωθεί η κοινωνικοπολιτική κατάσταση στην Ελλάδα, η Παναγιωτοπούλου απαντά πως είναι ανάγκη να επιβληθούν περιορισμοί και να επιτευχθεί συλλογική πειθάρχηση, με γνώμονα τον εξορθολογισμό των οικονομικών και πολιτικών συμπεριφορών. Πολλά κεκτημένα των πολιτών πρέπει να περιοριστούν οικειοθελώς για χάρη του εκσυγχρονισμού. Η στρατηγικές επιλογές για την ανάπτυξη πρέπει να είναι υπερεθνικές.

Η Παναγιωτοπούλου επισημαίνει πως το ελληνικό κράτος ποτέ δεν διαχωρίστηκε πλήρως από την κοινωνία, τα πολιτικά κόμματα από την κυβέρνηση και η σφαίρα του ιδιωτικού από το δημόσιο. Ο Έλληνας κατάλαβε τον δυτικό ατομικισμό που εκφράζεται μέσα από την συλλογική κοινωνική οργάνωση, ως ατομική δραστηριοποίηση. Η αντίληψη του εαυτού του ως μέλος μιας οικογένειας και όχι ενός υπεύθυνου και ανεξάρτητου ατόμου, δημιουργεί μια διχοτομική αντίληψη και μια προσωποποιημένη σχέση μεταξύ του πολίτη και

της κοινωνίας.

Επίλογος

Και τα τρία παραπάνω κείμενα αναδεικνύουν, με προφητικό δυστυχώς τρόπο, τις παθογένειες της ελληνικής κοινωνίας μετά την μεταπολίτευση, οι οποίες παθογένειες οδήγησαν σήμερα την χώρα σε μια άνευ προηγουμένου καταστροφή.

Ο άναρχος ατομικισμός, η παράκαμψη των θεσμών, η οικογενειοκρατία, η πελατειακές σχέσεις και η έλλειψη συλλογικής συνείδησης, οδήγησαν τους Έλληνες σε ένα ομαδικό ναρκισσισμό (kollektive Narzissmus) και στην απόρριψη καθετί συλλογικού. Δεν είναι τυχαίο πως στην Ελλάδα ο ατομικός πλουτισμός με κάθε μέσο θεωρείται «μαγκιά», ενώ η συλλογικές υποχρεώσεις είναι «προνόμιο» των «κοροίδων».

Μεγάλη ευθύνη για την κατάσταση στην Ελλάδα έχουν όμως και τα κόμματα εξουσίας, που για καθαρά ψηφοθηρικούς λόγους, συντήρησαν την ασυδοσία και τις παραδοσιακές αλλά παρωχημένες αντιλήψεις της ελληνικής κοινωνίας. Οι «Μαυρογιαλούρηδες» της πολιτικής που τάζουν «θάλασσες στα βουνά», κάνουν κάθε φορά την εμφάνισή τους λίγο πριν τις εκλογές.

Εδώ βέβαια γεννιέται το ερώτημα, «και τώρα τι κάνουμε;». Οι τρεις παραπάνω αναλυτές, προσπαθούν να δώσουν κάποιες απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα. Ο εκσυγχρονισμός, οι μεταρρυθμίσεις, η συλλογική συνείδηση, οι κοινωνικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις στα πρότυπα του δυτικού κόσμου, είναι μερικές από τις λύσεις που προτείνουν ο παραπάνω συγγραφείς, ώστε η χώρα να ορθοποδήσει. Όμως η σημερινή πραγματικότητα δείχνει πως αυτές οι αλλαγές δεν μπορούν να γίνουν ερήμην αυτών που τους αφορούν άμεσα. Η επιβολή των μεταρρυθμίσεων και της οικονομικής και κοινωνικής εξυγίανσης, για παράδειγμα, χωρίς τα στοιχειώδη κριτήρια κοινωνικής δικαιοσύνης, οδηγούν στην ανεργία την εξαθλίωση και την κοινωνική αθλιότητα.

Για ποιο λόγο να δεχθεί ο έλληνας πολίτης ένας εκσυγχρονισμό, όταν αυτός που θα τον πληρώσει θα είναι αυτός που ούτος η άλλος δεν έχει; Για ποιο λόγο να δεχθεί μεταρρυθμίσεις, όταν η φτώχεια και η κοινωνική ανισότητα θα αυξηθεί σε βάρος του;

Το παραπάνω ερώτημα παραμένει λοιπόν ακόμη επίκαιρο. Καμία κοινωνική εξυγίανση δεν μπορεί να γίνει αν δεν δοθεί βάρος στην παιδεία των ελλήνων. Μια παιδεία με ηθικά κριτήρια που θα μάθει στους αυριανούς έλληνες τους κανόνες της λογοδοτικής και συλλογικής συμπεριφοράς όπως λέει παραπάνω ο Τσουκαλάτος. Μια παιδεία που θα δημιουργήσει ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο που αναφέρει ο Αλεξάκης. Μια παιδεία Universalis, που από μέσα της δεν θα βγαίνει ο φοβισμός και η κοινωνική απομόνωση. Γιατί όπως έλεγε και ο Ελύτης:

«Ο χωρίς φίλον κανένα μήτε οπαδό, που εμπιστεύεται μόνον το σώμα του και το μέγα μυστήριο στ' αγκαθόφυλλα μέσα του ήλιου αναζητεί, αυτός είναι απόβλητος από τις αγορές του αιώνας».

Βιβλιογραφία:

Επ. Σωκράτης Κονιορδός. Ανθολόγιο. Όψεις της σύγχρονης ελληνικής και ευρωπαϊκής κοινωνίας. Από κεφ. 4 Μ. Αλεξάκης (ΕΠΟ 2008 Πάτρα)

Επ. Σωκράτης Κονιορδός. Ανθολόγιο. Όψεις της σύγχρονης ελληνικής και ευρωπαϊκής κοινωνίας. Ρ. Παναγιωτοπούλου. «Ορθολογικές ατομοκεντρικές πρακτικές στα πλαίσια ενός «Ανορθολογικού» πολιτικού συστήματος (ΕΠΟ 2008 Πάτρα)

Επ. Σωκράτης Κονιορδός. Ανθολόγιο. Όψεις της σύγχρονης ελληνικής και ευρωπαϊκής κοινωνίας. Τσουκαλάτος. «Τζαμπατζήδες». Στη χώρα των Θαυμάτων:Περί Ελλήνων στην Ελλάδα. (ΕΠΟ 2008 Πάτρα)

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΥΓ ΕΩΝ ΣΤΗΝ
GERMANIA
GESELLSCHAFT GRIECHISCHER
AUTORINNEN IN DEUTSCHLAND E.V.

ΚΟΙΤΙΔΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Η ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Σ. Αναστασιάδης

Η παρουσίαση των δράσεων, των παρεμβάσεων και των προτάσεων της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων με έδρα το Ντίσελντορφ ήταν το θέμα της συνεδρίασης της Επιτροπής Ελληνισμού της Διασποράς, την Τρίτη 23 Νοεμβρίου στη Βουλή, υπό την προεδρία του βουλευτή ΝΔ Β' Θεσσαλονίκης κ. Σάββα Αναστασιάδη.

Στη συνεδρίαση παρέστησαν εκτός από τα μέλη της Επιτροπής και συνεργατών από τη Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων της Βουλής οι κ.κ.: Ιωάννης Χρυσουλάκης, Γενικός Γραμματέας Απόδημου Ελληνισμού, Μιχάλης Πατένταλης, Πρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων Γερμανίας και μέλη της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων Γερμανίας μέσω τηλεδιάσκεψης.

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής Ελληνισμού της Διασποράς κ. Σάββας Αναστασιάδης κατά την έναρξη της συνεδρίασης αφού καλωσόρισε τους συμμετέχοντες από την Ελλάδα και το εξωτερικό και όλα τα μέλη, συνεχάρη για τις δράσεις της την Εταιρεία Ελλήνων Συγγραφέων στη Γερμανία, και την χαρακτήρισε ως μία κοιτίδα πολιτισμού που μέσα από το έργο της χτίζει γέφυρες με το εξωτερικό.

Στη συνέχεια το λόγο έλαβε ο Γενικός Γραμματέας Απόδημου Ελληνισμού και Δημόσιας Διπλωματίας

κ. Γιάννης Χρυσουλάκης ο οποίος αναφέρθηκε στο πολύ σημαντικό έργο των Ελλήνων συγγραφέων στη Γερμανία.

Αμέσως μετά ο Πρόεδρος της Εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων στη Γερμανία, Μιχάλης Πατένταλης, έκανε αναλυτική παρουσίαση της δράσης και του σπουδαίου έργου της Εταιρείας, υπογραμμίζοντας ότι μέσα από τη λογοτεχνία και τον πολιτισμό προσπαθούν και καταφέρνουν να περνάνε τα θετικά μηνύματα για τον ελληνισμό και πως η Ελλάδα είναι μια χώρα που ο πολιτισμός της συνεχίζει να ζει παρόλα τα προβλήματα.

Έκανε και ιδιαίτερη αναφορά στο ότι η Εταιρεία Ελλήνων Συγγραφέων είναι η πρώτη που συμμετέχει στην Επιτροπή για τις υποτροφίες, σε διαγωνισμό λογοτεχνίας που γίνεται στην Ρηνανία-Βεστφαλία, και συμμετέχουν συγγραφείς από όλο τον κόσμο.

Κλείνοντας, ο κ. Αναστασιάδης αφού ευχαρίστησε όλους τους συμμετέχοντες, διαβεβαίωσε και υποσχέθηκε στον κ. Πατένταλη, ότι η Επιτροπή Ελληνισμού της Διασποράς θα είναι δίπλα στις προσπάθειές τους, και οι προτάσεις τους, αφού καταγραφούν, θα προωθηθούν στα αντίστοιχα Υπουργεία.

Από το GRTimes.gr

Rheinischer RS Spiegel

Täglich aktuelle Nachrichten für den Kreis Viersen und den Niederrhein!

AutorInnen gegen den Krieg – Lesen für den Frieden

Die Gesellschaft Griechischer AutorInnen in Deutschland e. V. (GGAD e. V.) hat alle Mitglieder und AutorInnen weltweit dazu aufgerufen ihre Stimme gegen den Krieg zu erheben.

Literatur – „Liebe Freundinnen und Freunde der Gesellschaft Griechischer AutorInnen in Deutschland e. V. (GGAD e. V.), sprachlos und ohnmächtig waren wir nach der ersten Nachricht über den Überfall auf die Ukraine. Wenige Augenblicke später dachten wir: So viele Menschen lesen die Bücher unserer Autorinnen und Autoren oder verfolgen via SocialMedia die jeweiligen Veröffentlichungen unserer Mitglieder. Wenn wir zu dem Ausbruch eines Krieges unweit von Griechenland/ Deutschland oder wo immer ihr euch gerade aufhaltet, stumm bleiben, dann ist für uns etwas verkehrt“, so Michalis Patentalis und Andrikos Segkis für die GGAD e. V.

Der Gedanke beschäftigte die Mitglieder der Gesellschaft weiter. Sie sind sich sicher, dass sie ihren Lesern eine Stimme schuldig sind zu diesem anhaltenden sich fortsetzenden Ereignis mit seinen noch nicht absehbaren Folgen für Millionen Menschen und der Welt. Eine Stimme, wenn man sprachlos ist, wie soll das gehen? Ganz einfach mit einem Text, der gelesen werden kann von denen die es wollen. „So haben wir spontan unsere Aktion:

„AUTOR:INNEN GEGEN DEN KRIEG LESEN FÜR DEN FRIEDEN!“

auf unserer Internetpräsenz und auf Facebook ins Leben gerufen. Erste Reaktionen und Einsendungen von Mitgliedern unserer Gesellschaft kamen sehr schnell (und sind schon veröffentlicht), worüber wir uns sehr gefreut haben“, erklären Michalis Patentalis und Andrikos Segkis weiter.

Nun möchten sie auch diejenigen ansprechen, die kein soziales Medium nutzen.

Jeder Autor, jede Autorin ist eingeladen einen Text über die Mailadresse (vorsitzender@ggad.info) einzureichen. Die Texte werden auf der Webseite ggad.info sowie der Facebookseite der Gesellschaft veröffentlicht. (nb/opm).

Veröffentlicht am 1. März 2022

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΣΤΗΝ
ΓΕΡΜΑΝΙΑ
GESELLSCHAFT GRIECHISCHER
AUTORINNEN IN DEUTSCHLAND E.V.

AutorInnen gegen den Krieg - Lesen für den Frieden

Kyro Ponte

Μέσα σε ένα καλά θερμαινόμενο διαμέρισμα, με την κοιλιά χορτάτη και το ψυγείο γεμάτο, αποφάσισαν ο John, ο Hannes, ο Giovanni και ο Γιάννης να αλλάξουν το εικονίδιο του προσωπικού τους προφίλ για να δηλώσουν την συμπαράστασή τους με την Ουκρανία. Και βέβαια την απέχθειά τους έναντι αυτού του διαόλου, του Πούτιν που επιτίθονταν τώρα τον ελεύθερο κόσμο.

Μήπως δεν ήταν το ίδιο πρόσωπο που στο παρελθόν δολοφονούσε νέους δημοσιογράφους και πολιτικούς έξω από τα σπίτια τους, έστελνε στρατό στην Τσετσενία και στη Γεωργία; Αλλά τότε ήτανε in, είχανε βαφτίσει το πόλεμο καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Μα αυτοί ήταν Καυκάσιοί, ημιάγριοι ωρύονται οι Γιάννηδες, τώρα επιτίθεται ο Πούτιν έναντι μιας ελεύθερης, πολιτισμένης χώρας που ήθελε να ενταχθεί στην ΕΕ και στο ΝΑΤΟ.

Μήπως αποφάσισαν οι ολιγάρχες της με το στανιό να την εξευρωπαϊσουν μια και ο λωποδύτης πρωθυπουργός της Γιανουκόβιτς που άρχισε να δημιουργεί τη δική του επιχειρηματική αυτοκρατορία αντιτίθονταν στα σχέδιά τους; Έτσι βγαίνει στο Μείντάνι το εξεγερμένο πλήθος (όχι προς αναζήτηση συντρόφου, αλλά) για να ρίξει τον εκλεγμένο πρόεδρο. Στημένη εξέγερση ή πραγματική λαϊκή οργή;

Πάντως σύμφωνα με το άρθρο 108 του ουκρανικού συντάγματος ο πρόεδρος της χώρας καθαιρείται λόγω θανάτου ή παραίτησής του για λόγους υγείας ή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας μομφής. Τρία άρθρα πιο κάτω αναφέρεται ότι

ένα πρόσωπο μπορεί να απομακρυνθεί από τα καθήκοντά του σε περίπτωση εσχάτης προδοσίας ή άλλων σοβαρών εγκλημάτων.

Μια τέτοια διαδικασία δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ στην περίπτωση του Γιανουκόβιτς. Ο λόγος που προέβαλε η Βουλή ότι ο Γιανουκόβιτς θα χάσει έτσι κι αλλιώς την προεδρία του φεύγοντας από τη χώρα, δεν προβλέπονταν από το ουκρανικό σύνταγμα.

Κι όμως στις 24 Φεβρουαρίου 2014, ο εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αναγνώρισε την απόφαση του ουκρανικού κοινοβουλίου να εκδιώξει τον Γιανουκόβιτς από την προεδρία. Οι Γιάννηδες τρελάθηκαν. Τι θέλεις να πεις να υποστηρίξεις έναν στυγνό δικτάτορα, τον Πούτιν που εγκαθίδρυσε στη χώρα του ένα καπιταλιστικό σύστημα τριασάθλιο, με ξυπασμένους νεόπλουτους που ζουν στην χλιδή και μέσα στην αμάθειά τους επιτίθονται σε όσους δεν τους αρέσουν, που μπαίνουν μέσα στα σπίτια και στις επιχειρήσεις και τις λεηλατούν; Ας αφήσουμε τις πολιτικολογίες.

Τα παιδιά κρύνουν τώρα κάτω στα υπόγεια και στα γκαράζ, οι άρρωστοι βαριανασαίνουν που δεν έχουν τα αναγκαία φάρμακα, οι άνθρωποι πεθαίνουν, θα την βγάλουν, δεν θα την βγάλουν τη βραδιά. Κάθε φορά όμως που η φρικιαστική σειράνα αναγγέλλει τον ερχομό ενός επικείμενου θανάτου αναρωτιέται κανείς, γιατί ιδιαίτερα στην Ευρώπη του ορθολογισμού και της σκέψης η αλήθεια να πνίγεται πάντα τόσο βάνουσα μέσα στα συμφέροντα;

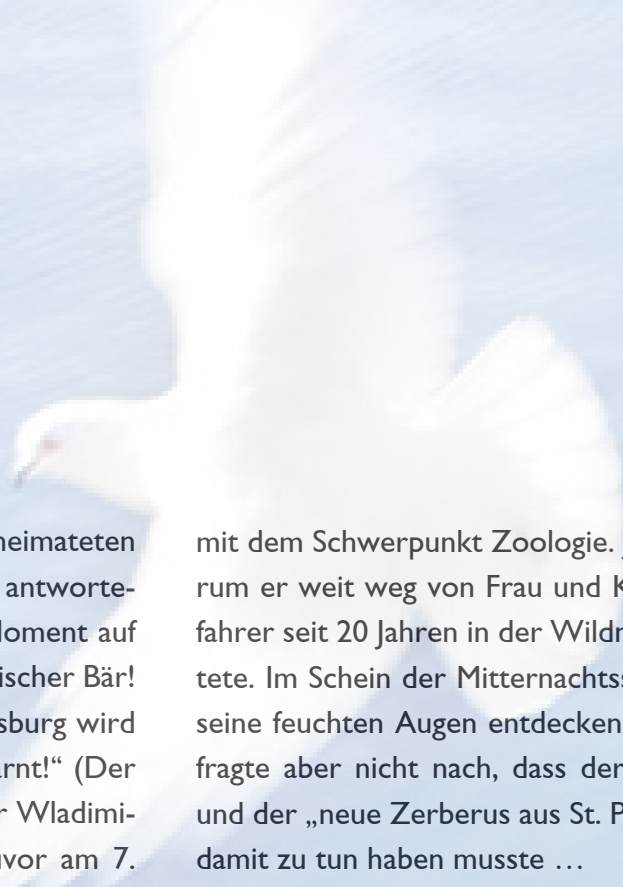
Griechischer Bergtee und der neue Zerberus aus St. Petersburg

Andrikos Segkis

Im Millenniumjahr 2000 arbeitete ich an zwei außergewöhnlichen touristischen Projekten im äußersten Nordwesten Russlands oberhalb des Polarkreises. Rund um Murmansk, mit dem Schwerpunkt auf die Halbinsel Kola, sollte die Entwicklung von touristischen Regionen geprüft und exemplarisch getestet werden. Im Januar quälte mich die „russische Kälte“ mit ihren Temperaturen von bis zu -40 Grad Celsius, im Juli waren es die riesigen Schwärme der „russischen Moskitos“, die mir zu schaffen machten. Dennoch waren es jeweils sehr schöne und spannende unvergessliche Wochen, die mir tolle wie auch ergreifende Begegnungen mit mehr als interessanten Persönlichkeiten in einer einzigartigen Region, wie der Heimat vieler Sami, verschafften. Freundschaften entstanden am abendlichen Lagerfeuer nach getaner Arbeit. In diesen Breitengraden spielte bei den vielen Gesprächen mit Einheimischen Politik kaum eine Rolle „Moskau ist weit“ hieß es regelmäßig.

Mein Fahrer und Ansprechpartner vor Ort namens Nikolai, der den in die Jahre gekommenen braunen UAZ-Geländewagen kunstvoll und souverän um die unzähligen Schlaglöcher auf den Pisten Nordwestrusslands manövrierte, war Pontosgriech. Einer von immer noch vermutlich deutlich mehr als hunderttausend Menschen der griechischen Minderheit in Russland zu dieser Zeit. Ihn hatte es Anfang der 80er-Jahre von Odessa in diese Gegend ans „Ende der Welt“, wie er seine neue Heimat regelmäßig und irgend auch etwas liebevoll

umschrieb, verschlagen. Warum blieb offen! Auf einem öden Rastplatz am Rande der Chibinenberge spendierte er mir, zuvorkommend und gastfreundlich wie er vom ersten Augenblick an war und zu meiner großen Verwunderung, einen griechischen Bergtee, den er von der Verwandtschaft regelmäßig zugeschickt bekam. Mit den Kommentaren „Gut für kurze Tage im Winter“ und „gegen Mückenstiche und den Russischen Bären“ reichte er mir laut lachend die dampfende Blechtasse, die er aus einer olivfarbenen älter wirkenden Isolierkanne mit dem köstlichen Kräutertee gefüllt hatte. Dies war der Beginn einer Freundschaft auf Zeit. Denn die Welten, in denen wir beide beheimatet waren, hatten offensichtlich immer noch unüberwindliche Grenzen, zumindest für Nikolai. Nach einem mehr oder weniger unerfreulichen Aufenthalt in Murmansk, einhergehend mit absoluten Foto-/Filmverbot und einer mehr als politisch motivierten und vorgegebenen Stadtführung, spendierte unser Auftraggeber einigen der Testtouristen zum Ausgleich eine Fotosafari in der großzügig vorhandenen Wildnis der Region. Fotos von Braunbären inklusive. Outdoor pur für Touristen aus deutschen Großstädten, Garantie für echtes (von Nikolai und mir zu arrangierendes) Abenteuer. Einer der Teilnehmer fragte Nikolai bei der Information und Sicherheitsunterweisung zur ersten Tagestappe, und dies aus reiner Neugier, wie naiv und ohne jeglichen Hintergedanken, warum nicht mit Schildern vor „russischen Bären“ gewarnt würde.

Er meinte die auf der Kola-Halbinsel beheimateten und frei lebenden Braunbären. Nikolai antwortete ungewohnt schnell und von einem Moment auf den nächsten deutlich angespannt „Russischer Bär! Vor dem neuen Zerberus aus St. Petersburg wird ja auch nicht auf dem Roten Platz gewarnt!“ (Der aus St. Petersburg stammende Wladimir Wladimirowitsch Putin wurde zwei Monate zuvor am 7. Mai 2000 Präsident der Russischen Föderation). Keiner der sich im Halbkreis um Nikolai versammelten Teilnehmer der Reise verstand diese, aus ihm unkontrolliert herausbrechende, politische und messerscharfe Spitze auf das neue Regierungsoberhaupt. Alle lachten mehr oder weniger verhalten aus Höflichkeit, so als hätten sie einen schlecht vorgetragenen Witz nicht verstanden, ohne es sich anmerken zu lassen. Tage später an einem langen Abend am Lagerfeuer, mit gewöhnungsbedürftigen russischen Würstchen am Spieß und viel Wodka, räumten Nikolai und ich das Camp auf. Während alle Teilnehmer der touristischen Outdoor-Event-Reise bereits in ihren Schlafsäcken schlafend von den von uns organisierten und abgesicherten wie erlebten Abenteuern träumten, kamen wir unseren abendlichen Pflichten nach. Nikolai und ich setzten uns nach dem Tagwerk und dem letzten Sicherheitscheck noch einmal an das komplett heruntergebrannte Lagerfeuer und schauten entspannt in die strahlende Glut.

Er erzählte in dieser Nacht plötzlich und von sich aus von seiner rund um Odessa verstreuten Familie und seinem abgeschlossenen Biologiestudium

mit dem Schwerpunkt Zoologie. Jedoch nicht, warum er weit weg von Frau und Kindern als Kraftfahrer seit 20 Jahren in der Wildnis auf Kola arbeitete. Im Schein der Mitternachtssonne konnte ich seine feuchten Augen entdecken und ich erahnte, fragte aber nicht nach, dass der „Russische Bär“ und der „neue Zerberus aus St. Petersburg“ etwas damit zu tun haben musste ...

Heute, neun Tage nach dem Überfall auf die Ukraine und der dort anhaltenden Kämpfe, erinnere ich mich bei einem griechischen Bergtee an Nikolai. Was wohl aus ihm geworden ist? Was aus dem „neuen Zerberus aus St. Petersburg“ geworden ist, frage ich mich nicht. Ich kann es beim durchzappen der TV-Programme auf jedem Nachrichtensender in Form von schockierenden Berichten aus den umkämpften Gebieten in der Ukraine sehen. Der „Russische Bär“ ist zurück! Der Zerberus aus St. Petersburg hat ihn geweckt ein Dämon aus Europas Vergangenheit, der bereits gebannt schien und nun mit brutaler Macht wiederkehrt.

Menschen in Russland, der Ukraine und in der ganzen Welt können ihn nur gemeinsam stoppen und besiegen, um zukünftig in Frieden, Freiheit und Demokratie miteinander leben zu können. Frieden schaffen, ohne Waffen. Leichter gesagt als getan in Zeiten wie diesen schwer erträglich für Pazifist:innen.

AutorInnen gegen den Krieg - Lesen für den Frieden

Christos Anastasopoulos

Ναι, ήταν όλοι εκεί στο Παρίσι, 70 αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων. Ήταν εκεί για να συμμετάσχουν στους εορτασμούς για τα 100 χρόνια από την λήξη του Α Παγκοσμίου Πολέμου.

Ήταν 28 Ιουνίου του 1914 όταν δολοφονήθηκαν στο Σαράγιεβο ο διάδοχος του θρόνου της Αυστροουγγαρίας Φραγκίσκος Φερδινάνδος και η σύζυγός του, Σοφία, από νεαρό Σερβοβόσνιο εθνικιστή. Για τη δολοφονία οι Αυστριακοί θεώρησαν υπεύθυνη την κυβέρνηση της Σερβίας και ακριβώς ένα μήνα μετά, της κήρυξαν τον πόλεμο. Αυτή ήταν η σπίθα που, άναψε την φωτιά του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, μιας σύρραξης που ονομάστηκε έτσι επειδή εξαπλώθηκε πέρα από τα σύνορα της Ευρώπης και αναμείχθηκαν σ' αυτόν όλες οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής.

Ο κόσμος χωρίζεται σε δύο στρατόπεδα, με 38 χώρες συνολικά να εμπλέκονται στον πόλεμο. Από τη μία πλευρά ήταν η Γερμανία, η Αυστροουγγαρία, η Οθωμανική Αυτοκρατορία και η Βουλγαρία, που αποτέλεσαν τις λεγόμενες «Κεντρικές Δυνάμεις».

Από την άλλη πλευρά, συγκροτείται ο συνασπισμός της λεγόμενης «Αντάντ». Αγγλία, Γαλλία, Ρωσία, Σερβία, Μαυροβούνιο, Ρουμανία, Βέλγιο, Ιταλία, Πορτογαλία, Ιαπωνία, Κίνα και από το 1917 οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής αλλά και η Ελλάδα.

Το απόγευμα της 11ης Νοεμβρίου του 1918, υπογράφεται μέσα σ' ένα βαγόνι τραίνου η

«ανακωχή της Κομπιέν». Είναι η «άνευ όρων» συνθηκολόγηση της Γερμανίας πάνω σε 14 σημεία που είχε παρουσιάσει ο Αμερικανός πρόεδρος Γούντροου Ουίλσον. Στις 11.00 το βράδυ της ίδιας ημέρας, ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος λαμβάνει τέλος, μετά από τέσσερα χρόνια εκθροπραξιών. Την 11η ώρα της 11ης μέρας του 11ου μήνα εκείνου του έτους. Εκτιμάται ότι πάνω από 18 εκατομμύρια άνθρωποι χάθηκαν στην διάρκεια του πολέμου, οι μισοί άμαχοι.

Ναι, 100 χρόνια μετά ήταν εκεί όλοι οι μεγάλοι ηγέτες από την Αμερική, τη Ρωσία, τη Γερμανία, τη Γαλλία, τη Μεγάλη Βρετανία και από όλες εκείνες τις χώρες που συνεχίζουν ασταμάτητα και με τεράστια οικονομικά οφέλη να παράγουν όλων των ειδών και των κατηγοριών όπλα, μαχητικά αεροπλάνα, τανκς, υποβρύχια και οτιδήποτε έχει καταφέρει να ανακαλύψει η πρόοδος της πολεμικής βιομηχανίας στο θέμα των όπλων μαζικής καταστροφής.

Ναι, η παρουσία τους στο Παρίσι, κατέδειξε ότι πόλεμος πατήρ πάντων, μα πάνω από όλα ότι μόνο οι λέξεις «οικονομικό κέρδος» θα μπορούσε να αντικαταστήσει την λέξη «πόλεμος». Ναι, μετά από αυτόν τον εορτασμό και τον εναγκαλισμό των ηγετών, νιώθουμε πλέον σίγουροι, ότι ο πόλεμος είναι πια εντοχισμένος στις ανθρώπινες ζωές μας και τίποτα πια και κανείς δεν μπορεί και δεν θέλει να τον εξαλείψει.

AutorInnen gegen den Krieg - Lesen für den Frieden

Petros Kyrimis & Elsa Kornetti

ΠΟΛΕΜΟΣ

Petros Kyrimis

Αν θέλουν κι άλλο πόλεμο
Αν θέλουν κι άλλο αίμα
Αν σε καλέσουνε να πας
Όπλο για να σου δώσουν
Πες τους πως δεν μπορείς εσύ
Πως έχεις να δουλέψεις
Πως είναι η ζωή μικρή
Δεν θες να την ξοδέψεις
Πες τους πως θες τα χέρια σου
Μόνο για να αγκαλιάζουν
Και τα πικρά τα μάτια σου
Τον ήλιο να κοιτάζουν
Πες τους πως έχεις μια καρδιά
Που όλα τα αγαπάει
Και πως του κόσμου τα παιδιά
Μια μάνα τα γεννάει.

ΟΙ ΕΙΡΗΝΟΠΟΙΟΙ

Elsa Kornetti

Αιώνες τώρα
τα μικρά παιδιά αγαπούν
γίγαντες σοφούς
στριφτόκλωνους μοιραίους
που εισπνέουν κάθε φωνή
πίνουν με τα δάχτυλα τη βροχή

ρουφούν με το σώμα τούς ανέμους
αυτόνομοι αγέρωχοι αμίλητοι
γενναίοι παρατηρητές σύμπαντος κόσμου
σαν τίποτα να μην τους ανήκει
Είμαστε η αιωνιότητα των πραγμάτων
μοιάζουν να λένε
Δέντρα άφοβα πλάσματα της γης
πράσινοι ειρηνοποιοί
ραβδοσκόποι και βροχοποιοί
μεγαλώνοντας
αφανίζονται
κι έπειτα ακάθεκτα
από τις ρίζες πιάνονται κι
αναγεννιούνται
Τα δέντρα θα τρέξουν μπροστά
μαχητές πρώτης γραμμής
θα ορθώσουν τείχη
κανείς δεν θα οπισθοχωρήσει
θα φουσκώσουν τις κοιλιές τους
με πούπουλα νεοσσών
Κανένας πόλεμος ξανά
ανάμεσά τους δεν θα περάσει
Των πολέμων τα παιδιά καταφεύγουν στα δέντρα
Τα δέντρα αγκαλιάζουν τα παιδιά
Των πολέμων τα παιδιά προσεύχονται για την
ειρήνη
Τα δέντρα κρύβουν στα πυκνά φυλλώματά τους
τα παιδιά
Των πολέμων τα παιδιά τώρα χαμογελούν
Τα δέντρα επιλέγουν τον κόσμο
Όταν άνθρωποι ισχυροί επιλέγουν
Τον εαυτό τους.

Την απόφαση τους να στηρίξουν με μέσα προστασίας από τον νέο κορωνοϊό αλλά και με προϊόντα καθημερινής διατροφής, τους ομογενείς της Γερμανίας που έχουν ανάγκη, ανακοίνωσαν οι Έλληνες συγγραφείς στη Γερμανία.

Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία περιλαμβάνει «πακέτα αλληλεγγύης» με βασικά τρόφιμα, αντισηπτικά, μάσκες και ένα βιβλίο από κάποιον συγγραφέα της Εταιρείας προς συμπατριώτες μας που χρήζουν βοήθειας.

Παράλληλα, ο Πρόεδρος της εταιρείας Ελλήνων συγγραφέων Γερμανίας, κ. Μιχάλης Πατένταλης, καλεί όλους τους ελληνικούς φορείς και συλλόγους που έχουν υπόψη τους κάποιους συμπατριώτες που χρειάζονται αυτήν την βοήθεια, να επικοινωνήσουν με την εταιρεία στο e-mail vorsitzender@ggad.info.

Αναλυτικά η ανακοίνωση αναφέρει:
“Αγαπητοί συμπατριώτες, αγαπητοί φίλοι της Εταιρείας Ελλήνων συγγραφέων Γερμανίας. Τις δύσκολες αυτές στιγμές που περνάμε, λόγο της πανδημίας του κορωνοϊού, πολλοί συμπατριώτες μας, λόγω ηλικίας αλλά και δύσκολης οικονομικής κατάστασης αντιμετωπίζουν προβλήματα τόσο στο θέμα αγοράς μέσων

προστασίας αλλά και σε προϊόντα καθημερινής διατροφής.

Η εταιρεία Ελλήνων Συγγραφέων Γερμανίας θεωρώντας πως ο πολιτισμός ξεκινάει από εκεί που αρχίζει η αλληλεγγύη στον συνάνθρωπό μας, αποφάσισε, με τις πενιχρές οικονομικές δυνατότητες που διαθέτει, να ετοιμάσει «πακέτα αλληλεγγύης» με βασικά τρόφιμα, αντισηπτικά, μάσκες και ένα βιβλίο από κάποιον συγγραφέα μας και να τα μεταφέρει ή να τα στείλει ταχυδρομικώς σε συμπατριώτες μας που τα έχουν ανάγκη.

Καλούμε όλους τους ελληνικούς φορείς και συλλόγους που έχουν υπόψη τους κάποιους συμπατριώτες που χρειάζονται αυτήν την βοήθεια να επικοινωνήσουν μαζί μας μέσω του email της εταιρείας μας E-Mail: vorsitzender@ggad.info για να μας ενημερώσουν.

Φιλικά

Για την εταιρεία Ελλήνων συγγραφέων
Γερμανίας
Ο Πρόεδρος
Μιχάλης Πατένταλης

Πηγή: Europolitis
Επιμέλεια: Κατερίνα Χούμπα

Διαδικτυακή εκδήλωση για την Παγκόσμια Ημέρα Ελληνικής Γλώσσας διοργανώνει η Επιτροπή Κινητοποίησης Προοδευτικού Ελληνισμού της Διασποράς και η επικεφαλής της, βουλευτής Πέλλας και αν. Τομεάρχης Εξωτερικών του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ, κ. Θεοδώρα Τζάκρη. Η εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί μέσω ZOOM, την Κυριακή 13 Φεβρουαρίου και 14:00 Ώρα Ελλάδος.

Η 9η Φεβρουαρίου, ημέρα μνήμης του εθνικού ποιητή Διονύσιου Σολωμού, καθιερώθηκε στις 11 Απριλίου 2017 από την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ ως Παγκόσμια Ημέρα Ελληνικής Γλώσσας.

Στόχος της είναι η εντατικοποίηση των ενεργειών για την αναγνώριση της Παγκόσμιας Ημέρας της Ελληνικής Γλώσσας και από τους διεθνείς οργανισμούς όπως ο ΟΗΕ και η ΟΥΝΕΣΚΟ, όπως προβλέπεται και στην παραπάνω απόφαση.

Με την θέσπιση αυτής της Παγκόσμιας Ημέρας επιδιώκεται η ανάδειξη του θεμελιώδους ρόλου που διαδραμάτισε η Ελληνική Γλώσσα ανά τους αιώνες, συμβάλλοντας ουσιαστικά στην εδραίωση τόσο του ευρωπαϊκού όσο και του παγκόσμιου πολιτισμού.

Η Ελληνική Γλώσσα, άλλωστε, δεν αποτελεί μόνο συνδετικό κρίκο ανάμεσα στην μητέρα Πατρίδα και τους Έλληνες της Διασποράς, ούτε μόνο φορέα των αξιών και ιδεωδών του ελληνικού πολιτισμού διεθνώς.

Στην εκδήλωση, την οποία θα συντονίσει η κ. Τζάκρη, θα απευθύνουν χαιρετισμό οι:

Γιώργος Κατρούγκαλος, καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου, πρώην Υπουργός Εξωτερικών και Τομεάρχης Εξωτερικών του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ και Νίκος Φίλης, πρώην

Υπουργός Παιδείας και Τομεάρχης Παιδείας του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ.

Εισηγητές στην εκδήλωση της Επιτροπής θα είναι οι εξής:

Βρασίδης Καραλής, καθηγητής Νεοελληνικών και Βυζαντινών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Σίδνεϋ: «Το Μέλλον των Νεοελληνικών Σπουδών στην Αυστραλία και ο Ρόλος του Ελληνικού Κράτους»

Μιχάλης Πατένταλης, Συγγραφέας, Πρόεδρος της εταιρείας Ελλήνων Συγγραφέων Γερμανίας: «Η λογοτεχνία των Ελλήνων της Γερμανίας Πύλη της Ελληνικής Γλώσσας»

Oksana Snigovska, Αν. Καθηγήτρια στη Σχολή Διεθνών Σχέσεων & Πολιτικών Επιστημών του Εθνικού Πανεπιστημίου του Η. Η. Μέτσνικοφ της Οδησσού, & **Andrii Malakhiti**, Επ. Καθηγητής στη Σχολή Διεθνών Σχέσεων & Πολιτικών Επιστημών του Εθνικού Πανεπιστημίου του Η. Η. Μέτσνικοφ της Οδησσού: «Περί του ζητήματος διδασκαλίας της ΝΕΓ ως ξένης στο Εθνικό Πανεπιστήμιο του Η.Η. Μέτσνικοφ της Οδησσού (Ουκρανία): ιστορική αναδρομή και προοπτικές»

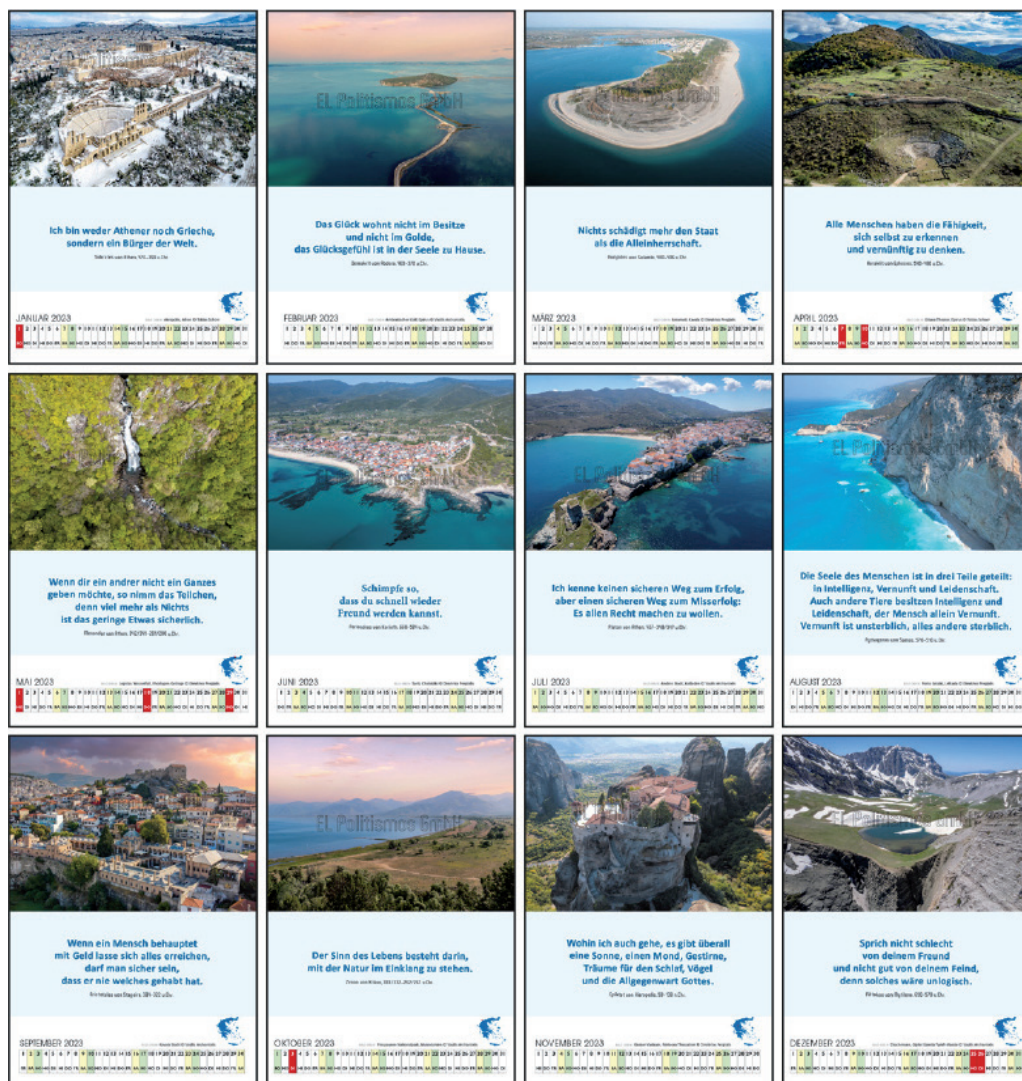
Liliya Banakh, Αν. Καθηγήτρια Ελληνικής Φιλολογίας του Ινστιτούτου της Φιλολογίας του Κριμαϊκού Ομοσπονδιακού Πανεπιστημίου: «Η διδασκαλία των Ελληνικών στο Πανεπιστήμιο της Κριμαίας: η παράδοση των 30 χρόνων»

Αθηνά Κρομμύδα, Πρόεδρος Ανωτάτου Συμβουλίου Ελληνικής Παιδείας Ιεράς Αρχιεπισκοπής της Αμερικής: «Βιώματα, δυσκολίες και προκλήσεις κατά την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στα ομογενειακά σχολεία της Αμερικής»

Mit den Augen des Adlers GRIECHENLAND 2023

EL Politismos GmbH

Griechenland Kalender 2023

Mit den Augen des Adlers

Preis: 14,90 Euro

Herausgeber:

Dimitrios Pergialis

Bestellbar unter:

info@fotopedia.de

EL Politismos GmbH

Medien & Werbe Agentur

Ringstraße 139

71364 Winnenden

„Mama, komm bald wieder“
Eleni Delidimitriou-Tsakmaki

Mit großer Freude können wir nun auch offiziell unsere Neuerscheinung und deutsch-griechische Erzählung „Mama, komm bald wieder | Μαμά, να γυρίσεις σύντομα“ der mehrfach ausgezeichneten Autorin Eleni Delidimitriou-Tsakmaki vorstellen.

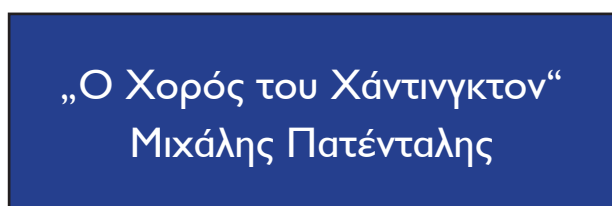
Unseren Dank möchten wir der Gesellschaft griechischer Autor/innen in Deutschland e. V. und Michalis Patentalis aussprechen, die im vergangenen Jahr auf unsere Suche nach Werken griechischer Autoren hingewiesen hatten.

«Mama, komm bald wieder» ist ein einschneidender Bericht, eine bittere Realität, die von hunderttausenden griechischen Kindern gelebt wurde und teilweise immer noch wird. Die Menschen kämpfen tapfer, sie sind nicht innerlich gebrochen, sie sind nicht erschüttert, sie kämpfen sich durch, obwohl sie sich in zwei Heimatländer aufteilen müssen, die letztendlich beide fremd für sie sind. Kampfgeist, Menschlichkeit und liebevolle familiäre Beziehungen dominieren. Aber hinter der Tapferkeit des Ausdrucks scheint deutlich der Schmerz der Auswanderung hindurch, der Schmerz der Kinder, die zurückbleiben und ihre Bemühung sich in einem fremden Land zu integrieren ...

Το βιβλίο «Μαμά, να γυρίσεις σύντομα» είναι ένα συγκλονιστικό ντοκουμέντο, μια πικρή πραγματικότητα που την έζησαν και την ζουν εκατοντάδες χιλιάδες Ελληνόπουλα. Οι άνθρωποι παλεύουν γενναία, δεν διαλύονται ψυχικά, δεν κλονίζονται, τα βγάζουν πέρα κι ας είναι μοιρασμένοι σε δυο Πατρίδες, που τελικά είναι και οι δύο ξένες! Κυριαρχούν η αγωνιστικότητα, η ανθρωπιά και οι τρυφερές οικογενειακές σχέσεις. Όμως πίσω από τη γενναιότητα της έκφρασης, φαίνεται καθαρά ο πόνος του ξενιτεμού, ο πόνος των παιδιών που μένουν πίσω, κι ο αγώνας τους να ριζώσουν σε μια ξένη χώρα ...

Aus dem Neugriechischen von
Chrissi Argiriadou-Hermann
Illustrationen von
Petros Sianos und Stefanos Stoilas
ISBN 978-3-944514-36-9
12,90 Euro, 232 Seiten
Taschenbuch, Kater Literaturverlag
(<https://kater-buch.de/mama-komm-bald-wieder-eleni...>)

Οι ζωές των ανθρώπων είναι, κατά κόρον, παράλληλες. Υπάρχουν φορές που δεν συναντιώνται σε κανένα σημείο και άλλες φορές τέμνονται και 'συγκρούονται' ύστερα από ένα καπρίτσιο της μοίρας με ολέθρια μακροπρόθεσμα αποτελέσματα. Καί η ανθρώπινη ψυχή, εκεί, να προσπαθεί να 'υποταχθεί' και να βαδίζει στα βήματα που της επιβάλλει ένας χορός που ενισχύει όλο και περισσότερο την τραγικότητα τόσο των προσώπων, όσο και των καταστάσεων που βιώνουν. Γιατί αν το καλοσκεφτούμε, όλη μας η ζωή μπορεί να παρομοιαστεί με διάφορα είδη χορού, ανάλογα με το τι επικρατεί τη δεδομένη στιγμή. Σαν ο πραγματικός χορός και η διάρκειά του να είναι ένα και το αυτό με την αληθινή ζωή. Όπως η μουσική που τον συνοδεύει μας γεννά ποικίλα συναισθήματα, το ίδιο ισχύει και με τις όποιες εμπειρίες. Έτσι και τα βήματα και οι όποιες χειρονομίες προσιδιάζουν με τις χορευτικές κινήσεις...

Ανέκαθεν θεωρούσα πως οι όποιες σπουδές και η τριβή ενός ανθρώπου με ένα γνωστικό αντικείμενο, αργά ή γρήγορα, με κάποιον τρόπο, -ακόμα κι αν δεν ασκήσει ποτέ το συγκεκριμένο επάγγελμα-, καταφέρνουν και επηρεάζουν θετικά το πως αντιλαμβάνεται το οτιδήποτε, τον τρόπο σκέψης του, καθώς και τη δυνατότητα να 'ερευνήσει' κάτι που μπορεί να τον ενδιαφέρει από πληθώρα οπτικών.

Προσωπικά το βρίσκω πολύ δελεαστικό κι ελκυστικό. Έτσι λοιπόν και ο συγγραφέας Μιχάλης Πατένταλης βασίζεται στην ιδιότητα και τις εμπειρίες του ως ψυχαναλυτής και μέσα από το νέο του μυθιστόρημα, με τίτλο 'Ο χορός του Χάντινγκτον' που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Κλειδάριθμος, αναδεικνύει το πόσο εύθραυστη και συνάμα θλιβερή μπορεί να είναι η ανθρώπινη ψυχή απέναντι σε ένα πένθιμο χορευτικό σκηνικό. Πρόκειται για ένα ιδιάζον ψυχολογικό θρίλερ από το οποίο το αίσθημα του τρόμου δεν προκύπτει από κάποιον εξωγενή τρομακτικό παράγοντα, αλλά από τα τερτίπια της ζωής και τα παιχνίδια που παίζει εις βάρος των ανθρώπων.

Πιάνοντας το βιβλίο στα χέρια μου, γοητεύτηκα από την εικόνα του εξωφύλλου. Για μένα αυτή η δωρικότητα, που το χαρακτηρίζει, εκπέμπει μία άηχη λυρική χάρη στην στατική και ταυτόχρονα εναρμονισμένη με το ρυθμό κίνηση του προσώπου. Βρήκα δε ευφυή την κίνηση να μην της αποδίδονται χαρακτηριστικά του ενός από τα δύο φύλα. Έτσι η ταύτιση του συνόλου του αναγνωστικού κοινού με το συγκεκριμένο πρόσωπο γίνεται πιο εφικτή και με ομαλό τρόπο. Έπειτα, αυτός ο αλλιώτικος τίτλος, που πρώτη φορά άκουγα την ορολογία 'Χάντινγκτον' με έβαλε σε σκέψεις για το τι μπορεί να ήταν και το πως συνδεόταν με την υπόθεση.

„Ο Ρενέ, ένα επιτυχημένο στέλεχος μεγάλης φαρμακοβιομηχανίας, ανοίγει κάθε μέρα το παράθυρό του για να απολαύσει τη θέα που του προσφέρει η γραφική Μονμάρτη, όπου ζει με τη γυναίκα του Κιρστίν. Η ζωή τους όμως ανατρέπεται βίαια όταν ο Ρενέ μαθαίνει πως πάσχει από μια σπάνια νόσο. Η πρώτη μπαλαρίνα στο Μπαλέτο της Όπερας του Παρισιού, Ζανέτ Βιονέ, ύστερα από τη ρήξη της με τον Ρούντολφ Νουρέγιεφ πηγαίνει στο Λονδίνο, για να συνεχίσει την καριέρα της στη Βασιλική Όπερα. Εκεί γνωρίζονται με τον απελπισμένο Ρενέ, ο οποίος θα μετατρέψει μαζί της την ασθένειά του σε πραγματική χορογραφία, σε έναν μοναδικό χορό-καταβύθιση στον ανθρώπινο πόνο. Ο ποδηλάτης Λαρς Βερλέν προετοιμάζεται πυρετωδώς για το «Tour de France», ψάχνοντας τρόπους που θα του διασφαλίσουν μια αξιοπρεπή θέση στον αγώνα.“ διαβάζουμε στην περίληψη του οπισθοφύλλου και αμέσως καταλαβαίνουμε πως αυτοί οι τρεις άγνωστοι μεταξύ τους άνθρωποι θα ενωθούν κατά έναν ιδιαίτερο και αναπάντεχο τρόπο με αποτέλεσμα να καθοριστεί ριζικά το παρόν και το μέλλον,όχι μόνο των ιδίων,αλλά κι άλλων ανθρώπων.Τρεί άνθρωποι σε καίριες στιγμές της ζωής τους που θα πρέπει να πάρουν το ρίσκο και να επιλέξουν αν θα τα παίξουν όλα για όλα,ή,αν θα παραμείνουν,-φαινομενικά και κυριολεκτικά-,εγκλωβισμένοι σε μία πραγματικότητα που είτε την επέλεξαν,ή,τους επιβλήθηκε.

Κι έρχομαι να σας ρωτήσω. Θεωρείτε πως είναι εγωϊστικό να αφήσετε πίσω σας όλα σας καταπιέζουν,ή,σας κάνουν να νιώθετε άβολα; Ένα νέο ξεκίνημα θα φέρει όσα επιθυμείτε,ή,είναι μία στιγμιαία πλάνη; Η ψυχική και σωματική υγεία ενός ανθρώπου θα πρέπει να είναι το κύριο μέλημά του. Με το να μην μοιραστεί το βάρος μίας ασθένειας με τους

αγαπημένους του,δεν είναι υπερηφάνεια,αλλά πράξη ανιδιοτέλειας. Για να μην γεμίσει με πόνο εκείνα τα πρόσωπα. Βέβαια,μπορεί να θεωρηθεί και ως προδοσία από εκείνα. Λεπτές οι ισορροπίες κι ακόμα πιο δύσκολες οι όποιες αποφάσεις. Και το κόστος αυτών των αποφάσεων δυσθεώρητο και δυσβάσταχτο.

Μελεπτούς,σχεδόνχειρουργικούς,χειρισμούς ο συγγραφέας έρχεται με την εστιασμένη και καθαρή γραφή του και υφαίνει πάνω στο χαρτί ένα κεντητό που απεικονίζει τις ψυχές των ηρώων του. Άν και συνηθίζω να ταυτίζομαι ως έναν βαθμό με ένα λογοτεχνικό πρόσωπο του εκάστοτε βιβλίου που διαβάζω,στο παρόν μυθιστόρημα ένιωσα όλους κι όλες κοντά μου. Ναι,υπήρξαν στιγμές που θύμωσα,αλλά και πάλι τους/τις κατανόησα και δικαιολόγησα. Προσπάθησα να μπω στην θέση τους και να σκεφτώ πως θα αντιδρούσα σε ανάλογη περίπτωση και ξέρετε που κατέληξα; Πως αν δεν βιώσεις το ίδιο,όσο καλή πρόθεση και να έχεις,δεν είναι εφικτό να καταλάβεις τον άλλον απόλυτα.

Το μυθιστόρημα,-κατ'εμέ-,ακολουθεί το τρίπτυχο των αρχαίων τραγωδιών με την διαφορά πως την ύβρι βλέπουμε να την ακολουθεί η νέμεση,αλλά να μην έρχεται η πολυπόθητη λύτρωση. Γιατί τίποτα δεν ξεχνιέται και έρχεται η ζωή να εισπράξει τον απαιτούμενο φόρο για όσα θελήσαμε κατά το παρελθόν. Ναι, σε γενικές γραμμές μου άρεσε το βιβλίο. Ειδικά από την μέση και μέχρι τον εξαιρετικό του επίλογο με έκανε να μην θέλω να το αφήσω από τα χέρια μου.

Κυριακή Γανίτη (Dominica Amat)

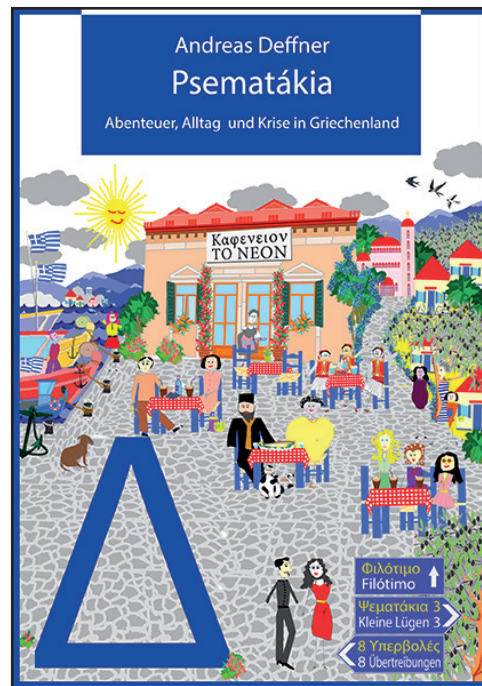
ΕΚΔΟΣΕΙΣ: ΚΛΕΙΔΑΡΙΘΜΟΣ
ISBN : 978-960-645-218-5

„Psematákia“ Andreas Deffner

„Psematákia sind kleine Lügen, aber immer harmlose.“ So klärt uns Andreas Deffner in seinem fünften Buch der „Abenteuer, Alltag und Krise in Griechenland“ – Reihe gleich zu Beginn im Prolog auf. Für Band 5 hat er sich wieder auf Reisen durch den griechischen Alltag begeben, um diesmal die kleinen Schwindeleien und Übertreibungen der Griechen in den Fokus zu nehmen. In 13 Kapiteln lernen die Leserinnen und Leser eine besondere Seite der Hellenen kennen, die nicht alles immer bierernst zu nehmen scheinen. So wird „Psematákia“ zu einem bunten Potpourri zwischen tragischen Lügen und witzigen Schwindeleien. Das Besondere am Buch ist, dass alles einen wahren Kern hat, denn wie in den vorherigen Büchern auch, ist Deffner für die Kapitel wieder mit unterschiedlichsten Leuten in Griechenland unterwegs, und er taucht so in die alltäglichen „Psematákia“ ein.

Mit zwei Kontrolleurinnen des Athener Gesundheitsamts überprüft er Bäckereien und Konditoreien, auf einer Insel wird er Augenzeuge einer ungeheuerlichen Amtsanmaßung und ein Holzfahrradmarathon endet schließlich vor dem Parlamentsgebäude. Die ersten Kapitel sind noch vor der Corona-Pandemie entstanden, doch auch in der Zeit danach geschehen absurde Vorkommnisse von denen Deffner berichten kann: Fischer und Rentner, die sich durch den Lockdown schwindeln und ein Wesen namens Cocona, das einem Traum entsprungen ist.

So abwechslungsreich wie die porträtierten Menschen, sind auch die Stile der einzelnen Kapitel: Eine herzerreißende Liebestragödie namens Lakonia, die der Titanic in nichts nachsteht, eine Fabel mit der alten Möwe Stavros oder das märchengleiche Erlebnis beim Emmerbauern und seiner Frau.

Deffner gelingt ein spannender Spagat zwischen Realität und Fiktion, die durch die hellenischen Schwindeleien zu entstehen scheint. Das längste Kapitel widmet der Autor und selbsternannte „Favarista“ der Fava, ein legendärer Dipp aus Platterbsen, der auch „griechisches Hummus“ genannt wird. Eine spannende wissenschaftliche Abhandlung rund um die Lathouri-Pflanze und ihre Hülsenfrüchte, die zum Nachkochen einlädt. Und auch beim Kapitel über Digital-Detox in den wilden Bergen der Peloponnes dreht sich alles um Essen und Trinken. Gut, dass es die passenden Kochrezepte direkt zu jedem Kapitel gibt.

In „Psematákia“ erfahren die Leserinnen und Leser zahlreiche griechische Eigenarten und Wissenswertes aus dem Land der olympischen Götter. Übertreibungen und Schwindel sind aus dem Alltag der Griechen nicht wegzudenken. Das macht dieses Buch kurzweilig und lesenswert: Es ist mal ernst, mal lustig und immer unterhaltsam. Ein Muss für jeden Griechenlandfan und eine absolute Bereicherung für alle anderen.

Von Dr. Thomas Schmitz

Andreas Deffner
Psematákia

Abenteuer, Alltag und Krise in Griechenland
Filótimo!-Verlag, 06/2022
ISBN-13: 9783347653245

**GRIECHISCHES
FESTIVALAKI**
20.08.2022

Θεματικής Εκδήλωση:

**ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ
ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ**

**Oben: Treffen mit dem Kater-
verlag, Iris und Sven Kater,
Griechischer Konsul Vasilios
Koenis, und Vorsitzender der
GGAD e.V. Michalis Patentalis**

**Rechts: Petros Kyrimis
in der Farbfieber Galerie**

MALEREI IN DÜSSELDORF

Oben:
**Mihalis Kountouris &
Michalis Patentalis**

Links:
Lakis Mouratidis